

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

એસસીએ નં. ૧૪૦૩૦/૨૦૨૫, ૧૪૦૩૨/૨૦૨૫,	અનામત રાખ્યા તારીખ :
૧૪૪૩૭/૨૦૨૫, ૧૪૫૫૦/૨૦૨૫, ૧૪૫૬૦/૨૦૨૫ અને	૧૬/૦૪/૨૦૨૬
૧૪૫૭૦/૨૦૨૫	

એસસીએ નં. ૮૩૪૦/૨૦૨૬, ૮૩૬૧/૨૦૨૬ અને	અનામત રાખ્યા તારીખ :
૮૩૬૭/૨૦૨૫	૨૩/૦૬/૨૦૨૬

એસસીએ નં. ૮૮૦૭/૨૦૨૬	અનામત રાખ્યા તારીખ :
	૦૩/૦૭/૨૦૨૬

એસસીએ નં. ૮૮૯૨/૨૦૨૬	અનામત રાખ્યા તારીખ :
	૦૬/૦૭/૨૦૨૬

એસસીએ નં. ૮૬૯૭/૨૦૨૬	અનામત રાખ્યા તારીખ :
	૦૭/૦૭/૨૦૨૬

ચુકાદો જાહેર કર્યા તારીખ : ૧૬/૦૭/૨૦૨૬

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧૪૦૩૦/૨૦૨૫

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧૪૦૩૨/૨૦૨૫

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧૪૪૩૭/૨૦૨૫

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૪૫૫૦/૨૦૨૫

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૪૫૬૦/૨૦૨૫

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૪૫૭૦/૨૦૨૫

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૮૩૪૦/૨૦૨૬

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૮૩૬૧/૨૦૨૬

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૮૩૬૭/૨૦૨૬

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૮૬૮૭/૨૦૨૬

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૮૮૦૭/૨૦૨૬

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૮૮૮૨/૨૦૨૬

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રીમતી ન્યાયમૂર્તિ સુનિતા અગ્રવાલ

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ડી.એન. રે

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર	હા	ના
	હા	.

=====

ચૌહાણ નરેશકુમાર નરપતસિંહ

વિરુદ્ધ

પ્રાંત અધિકારી, ડભોઈ અને અન્ય

=====

એસસીએ નં. ૧૪૦૩૦/૨૦૨૫, ૧૪૦૩૨/૨૦૨૫, ૧૪૪૩૭/૨૦૨૫, ૧૪૫૫૦/૨૦૨૫, ૧૪૫૬૦/૨૦૨૫ અને ૧૪૫૭૦/૨૦૨૫ માં ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(રો) નં. ૧ તરફે નાણાવટી એન્ડ કું.(૭૧૦૫) માટે સુશ્રી માનવી દામલે સાથે વકીલ શ્રી મૌલિક જી. નાણાવટી

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફે સહાયક સરકારી વકીલ શ્રી સંજય ઉધવાણી

સામાવાળા(ઓ) નં. ૨, ૩ તરફે વકીલ શ્રી અંકિત શાહ(૬૩૭૧)

એસસીએ નં. ૮૩૪૦/૨૦૨૬, ૮૩૬૧/૨૦૨૬ અને ૮૩૬૭/૨૦૨૬ માં ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(રો) નં. ૧ તરફે નાણાવટી એન્ડ કું.(૭૧૦૫) માટે સુશ્રી માનવી દામલે સાથે વકીલ શ્રી મૌલિક જી. નાણાવટી

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફે સહાયક સરકારી વકીલ સુશ્રી મૈથિલી મહેતા

સામાવાળા(ઓ) નં. ૩ તરફે વકીલ શ્રી અંકિત શાહ(૬૩૭૧)

એસસીએ નં. ૮૮૦૭/૨૦૨૬ માં ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(રો) નં. ૧ તરફે નાણાવટી એન્ડ કું.(૭૧૦૫) માટે સુશ્રી માનવી દામલે સાથે વકીલ શ્રી મૌલિક જી. નાણાવટી

સામાવાળા(ઓ) નં. ૨, ૩ તરફે વકીલ શ્રી અંકિત શાહ(૬૩૭૧)

એસસીએ નં. ૮૮૯૨/૨૦૨૬ માં ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(રો) નં. ૧ તરફે નાણાવટી એન્ડ કું.(૭૧૦૫) માટે સુશ્રી માનવી દામલે સાથે વકીલ શ્રી મૌલિક જી. નાણાવટી

સામાવાળા(ઓ) નં. ૩ તરફે વકીલ શ્રી અંકિત શાહ(૬૩૭૧)

એસસીએ નં. ૮૬૯૭/૨૦૨૬ માં ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(રો) નં. ૧ તરફે નાણાવટી એન્ડ કું.(૭૧૦૫) માટે સુશ્રી માનવી દામલે
સાથે વકીલ શ્રી મૌલિક જી. નાણાવટી

સામાવાળા(ઓ) નં. ૩ તરફે વકીલ શ્રી અંકિત શાહ(૬૩૭૧)

=====

કોરમ: માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રીમતી ન્યાયમૂર્તિ સુનિતા અગ્રવાલ

અને

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ડી.એન. રે

સી.એ.વી. ચુકાદો

(માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રીમતી ન્યાયમૂર્તિ સુનિતા અગ્રવાલ દ્વારા)

૧. જુદી જુદી તારીખોએ સાંભળવામાં આવેલી રિટ અરજીઓના આ જૂથમાં,
અમારી વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થયેલા સામાન્ય કાનૂની પ્રશ્નો નીચે મુજબ છે :-

(૧) શું ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટેના સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને
ધ્યાને લેતાં, રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ
એકિવિઝિશન, રિહેબિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ (ટૂંકમાં
'૨૦૧૩ નો અધિનિયમ') મુજબ અગાઉથી મંજૂર કરાયેલા કાનૂની લાભો
ઉપરાંત, રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-એફ(૯) મુજબ સક્ષમ
સત્તામંડળ દ્વારા નિર્ધારિત કરાયેલા બજાર મૂલ્ય પર ૬૦% ની રકમ
મેળવવા માટે અરજદારો હકદાર છે?

(૨) શું રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-ઓ ની જોગવાઈઓમાં
સમાવિષ્ટ, તારીખ ૩૧ ઓક્ટોબર, ૨૦૦૭ ના જાહેરનામા દ્વારા ભારત
સરકારના ગ્રામીણ વિકાસ મંત્રાલય દ્વારા અધિસૂચિત પ્રોજેક્ટ અસરગ્રસ્ત

પરિવારો માટેની રાષ્ટ્રીય પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નીતિ, ૨૦૦૭ ના લાભો માટે અરજદારો હકદાર છે, અથવા ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ હેઠળ કરવામાં આવેલા સંપાદનો માટે પહેલી, બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિની જોગવાઈઓ લાગુ કરવા અંગેના કેન્દ્ર સરકારના તારીખ ૨૮.૦૮.૨૦૧૫ ના જાહેરનામાને ધ્યાને લેતાં, રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ એ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ પૈકીનો એક હોવાને કારણે, ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન લાભો માટે હકદાર ગણવા જોઈએ?

(૩) શું રિટ અરજદારો જમીન સંપાદન એવોર્ડ હેઠળ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬(૨) મુજબ નિર્ધારિત ગુણાંક પરિબળ ૨ પર ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૩) હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર ૧૨% ની વધારાની રકમ મેળવવા માટે હકદાર છે?

૨. શરૂઆતમાં, ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬(૨) મુજબ નિર્ધારિત ગુણાંક પરિબળ ૨ પર ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૩) હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર ૧૨% ની વધારાની રકમના એવોર્ડ માટે રિટ અરજીઓના આ જૂથમાં કરવામાં આવેલી દાદ અંગે અમે નોંધી શકીએ છીએ કે જે રિટ અરજીઓમાં જૂન અને જુલાઈ ૨૦૨૬ ના મહિનામાં ચુકાદા અનામત રાખવામાં આવ્યા હતા, તેમાં અરજદારો તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલશ્રી દ્વારા એવી અરજ કરવામાં

આવી છે કે આ મુદ્દો સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ ન્યાયિક નિર્ણય માટે પેઝિંગ હોવાથી, સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણય પછી પોતાની ફરિયાદો રજૂ કરતી નવી અરજીઓ દાખલ કરવાની અરજદારોને સ્વતંત્રતા સાથે સદર દાદ પાછી ખેંચવાની અરજદારોને પરવાનગી આપવામાં આવે.

૩. તેમાં અરજદારોના વિદ્વાન વકીલશ્રી દ્વારા ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬(૨) મુજબ ગુણાંક પરિબળ ૨ પર ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૩) ના લાભો માટેની તમામ સદર રિટ અરજીઓમાં માંગેલી દાદ પાછી ખેંચવાની અરજ, માંગ્યા મુજબની સ્વતંત્રતા સાથે આથી મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૪. એપ્રિલ ૨૦૨૬ ના મહિનામાં સાંભળવામાં આવેલી રિટ અરજીઓના જૂથમાં તે જ રાહતના સંદર્ભમાં, જ્યાં તારીખ ૧૬.૦૪.૨૦૨૬ ના રોજ ચુકાદો અનામત રાખવામાં આવ્યો હતો, અમે આ ચુકાદાના પાછળના ભાગમાં ત્રીજા મુદ્દા સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે સદર અરજ પર વિચાર કરીશું.

૫. બાકીના બે મુદ્દાઓ પર, અરજદારો તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી મૌલિક જી. નાણાવટી રજૂઆત કરશે કે પ્રશ્નવાળી જમીનો રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૨(૩૭-એ) હેઠળ તે રીતે જાહેર કરાયેલા ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૮ ની જોગવાઈઓ હેઠળ સંપાદિત કરવામાં આવી હતી, જે જોગવાઈ કરે છે કે એક અથવા વધુ રાજ્યો અથવા કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોને આવરી લેતા નિર્દિષ્ટ સમયમર્યાદામાં જાહેર હેતુ માટે રાષ્ટ્રીય માળખાગત સુવિધાઓ પૂરી

પાડવા માટે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ અધિસૂચિત કરવામાં આવે.

૬. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ મૂળરૂપે રેલવેના પ્રોજેક્ટ્સ માટે જમીન સંપાદન માટેની કોઈ વ્યવસ્થા પૂરી પાડતો ન હતો અને આવા તમામ સંપાદનો રેલવે પ્રોજેક્ટ માટે લેન્ડ એક્ટિવેક્શન એક્ટ, ૧૮૯૪ ની જોગવાઈઓ હેઠળ હાથ ધરવામાં આવતા હતા, જેના કારણે સંપાદન પ્રક્રિયા પૂર્ણ કરવામાં ઘણો વિલંબ થતો હતો. તેથી, રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ માટે ઝડપી સંપાદન માટે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ હેઠળ એક વિશેષ વ્યવસ્થા પૂરી પાડવાની જરૂરિયાત અનુભવાઈ હતી. તેમાં સમાવિષ્ટ કલમ ૨૦-એ થી કલમ ૨૦-પી ના આધારે, ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ’ માટે જમીન સંપાદન માટે ફાસ્ટ ટ્રેક મિકેનિઝમ પૂરું પાડતા રેલવેઝ (એમેન્ડમેન્ટ) એક્ટ (૨૦૦૮ નો અધિનિયમ નં. ૧૧) દ્વારા તારીખ ૩૧.૦૧.૨૦૦૮ થી અમલમાં આવે તે રીતે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ હેઠળ પ્રકરણ ૪-એ દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું. તેમ છતાં, રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ના પ્રકરણ ૪-એ માં સમાવિષ્ટ સંપાદન માટેની પદ્ધતિ માત્ર કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા તે રીતે અધિસૂચિત કરાયેલા ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ’ પૂરતી જ મર્યાદિત છે. અન્ય રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ માટે, સંપાદનની કાર્યવાહી અગાઉ જૂના લેન્ડ એક્ટિવેક્શન એક્ટ, ૧૮૯૪ હેઠળ (રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ માં ૨૦૦૮ ના અધિનિયમ નં. ૧૧ દ્વારા સુધારા પછી પણ) ચાલુ રહી હતી અને સદર કાયદાના ૨૬ થયા પછી, નવા ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ ચાલુ રહી હતી.

૭. પ્રશ્નવાળી જમીનો રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-એ અને કલમ ૨૦-ઈ હેઠળ પ્રસિદ્ધ કરાયેલા જાહેરનામા દ્વારા સંપાદિત કરવામાં આવી હતી અને સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા વર્ષ ૨૦૨૫ માં પસાર કરાયેલા એવોર્ડમાં ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬ ની જોગવાઈઓ અનુસાર બજાર મૂલ્યની આકારણી દ્વારા વળતર નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની પ્રથમ અનુસૂચિ મુજબના તમામ કાનૂની લાભો સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યા છે.

૮. એવી દલીલ છે કે તે ઉપરાંત ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટે સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને બજાર મૂલ્ય પર ૬૦% ની રકમ માટે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-એફ(૯) મુજબ જમીનધારકોને મળવાપાત્ર અમુક વિશેષ લાભો એવોર્ડમાં સમાવિષ્ટ કરવા પડશે. રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-ઓ ના સ્પષ્ટ આદેશ છતાં કે સદર નીતિ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા રેલવે અધિનિયમ હેઠળ જમીન સંપાદનના સંદર્ભમાં લાગુ થશે, તેમ છતાં સક્ષમ સત્તામંડળે તેના એવોર્ડમાં રાષ્ટ્રીય પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નીતિ, ૨૦૦૭ ના લાભોનો કોઈ સંદર્ભ પણ આપ્યો નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-એફ(૯) અને કલમ ૨૦-ઓ ના ઉપરોક્ત કાનૂની લાભોનો સમાવેશ ન કરવાને કારણે રિટ અરજીઓનું આ જૂથ દાખલ કરવામાં આવ્યું છે.

૯. ઉપરોક્ત મુદ્દાઓ પર અરજદારોના વિદ્વાન વકીલશ્રીની વિગતવાર રજૂઆતો પર આગળ વધતા પહેલાં, અમે નોંધી શકીએ છીએ કે રેલવે વતી દાખલ કરવામાં

આવેલી વળતી સોગંદનામામાં એ બાબત સ્વીકારવામાં આવી છે કે પ્રશ્નવાળું સંપાદન કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા અધિસૂચિત ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ હેઠળ હાથ ધરવામાં આવ્યું છે. એ બાબત પણ સ્વીકારવામાં આવી છે કે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદા હેઠળ કરવામાં આવેલા જમીન સંપાદનો માટે તેમાંની પ્રથમ, બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિ સહિત ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ તારીખ ૦૧.૦૧.૨૦૧૫ થી અમલમાં આવે તે રીતે લાગુ કરવામાં આવી છે અને રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ચોથી અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ હોવાથી, વળતર નક્કી કરવાના સંદર્ભમાં ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ પ્રશ્નવાળા સંપાદન માટે લાગુ કરવામાં આવી છે.

૧૦. બંને પક્ષકારો દ્વારા એ બાબત પણ સ્વીકારવામાં આવી છે કે પ્રશ્નવાળા એવોર્ડ (જે વર્ષ ૨૦૨૫ માં આપવામાં આવ્યા હતા), ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬ થી ૩૦ ની જોગવાઈઓ અનુસાર પસાર કરવામાં આવ્યા છે, અને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમના તમામ લાભો [કલમ ૩૦(૩) મુજબ ગુણાંક પરિબળ ૨ પર વધારાની ૧૨% ની રકમ સિવાય], તેમાં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યા છે.

૧૧. જોકે, અરજદારોના વિદ્વાન વકીલશ્રીની દલીલ એ છે કે કલમ ૨૦-એફ(૯) મુજબ એવોર્ડ હેઠળ નિર્ધારિત બજાર મૂલ્ય પર ૬૦% ની વધારાની રકમનો લાભ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમ મુજબ પહેલેથી જ આપવામાં આવેલા કાનૂની લાભો ઉપરાંત ચૂકવવાપાત્ર છે.

૧૨. તેનું વિવરણ કરતાં, રેલવેઝ (એમેન્ડમેન્ટ) બિલ, ૨૦૦૮ ના ઉદ્દેશો અને કારણોનું કથન અમારી સમક્ષ એવી દલીલ કરવા માટે મૂકવામાં આવ્યું છે કે દેશના ટકાઉ આર્થિક વિકાસ અને પ્રગતિ માટે આવશ્યક એવી મહત્વપૂર્ણ પાયાની માળખાગત સુવિધાઓ પૂરી પાડતા રેલવે પ્રોજેક્ટ્સને ઝડપી ધોરણે પૂર્ણ કરવા માટે લેન્ડ એકિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ ની જોગવાઈઓ અપૂરતી હોવાનું ધ્યાને આવતાં રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ માં સુધારા લાવવામાં આવ્યા હતા. નેશનલ હાઇવેઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ માં ઉપલબ્ધ જમીન સંપાદનની જોગવાઈઓની તર્જ પર, વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ માટે ઝડપી ધોરણે જમીન સંપાદન માટે કેન્દ્ર સરકાર અને રેલવે મંત્રાલયને સક્ષમ બનાવવા રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ માં જમીન સંપાદનની જોગવાઈઓ પૂરી પાડવાની જરૂરિયાત અનુભવાઈ હતી. સમય ઘટાડવા અને સંપાદનની પ્રક્રિયા ઝડપી બનાવવા માટે, વળતરની રકમને લગતા વિવાદોના ઉકેલ માટે લવાઈ પ્રક્રિયાની ઝડપી વ્યવસ્થા પૂરી પાડવાનું પણ વિચારવામાં આવ્યું હતું.

૧૩. રેલવેઝ (એમેન્ડમેન્ટ) બિલ, ૨૦૦૮ એ ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ’ માટે જમીન સંપાદનથી અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓના હિતોનું રક્ષણ કરવા માટે પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નીતિ, ૨૦૦૭ લાગુ કરવા માટે કલમ ૨૦-ઓ નો સમાવેશ કરવાનો વધુ પ્રસ્તાવ મૂક્યો હતો. સરળ સંદર્ભ માટે, તારીખ ૨૧.૦૨.૨૦૦૮ ના રેલવેઝ (એમેન્ડમેન્ટ) બિલ, ૨૦૦૮ ના ઉદ્દેશો અને કારણોનું કથન (ટૂંકમાં, "એસ.ઓ.આર.") અને નાણાકીય મેમોરેન્ડમ નીચે મુજબ ટાંકવામાં આવે છે:

“ઉદ્દેશો અને કારણોનું કથન

આપણા દેશના ટકાઉ આર્થિક વિકાસ અને પ્રગતિ માટે મહત્વપૂર્ણ પાયાની માળખાગત સુવિધાઓની જોગવાઈ આવશ્યક છે. પાયાની માળખાગત સુવિધાઓને લગતા મહત્વપૂર્ણ પ્રોજેક્ટ્સ માટે જમીન સંપાદનની જરૂર પડે છે. જાહેર હેતુ માટે જમીન સંપાદન માટે ઉપલબ્ધ એકમાત્ર સાધન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ છે. લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ હેઠળ લાગતા વધુ પડતા સમયને કારણે નિર્ધારિત સમયપત્રક મુજબ ઝડપી ધોરણે આવા પ્રોજેક્ટ્સ પૂર્ણ કરવા માટે લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ હેઠળની હાલની જોગવાઈઓ અપૂરતી છે.

૨. નેશનલ હાઇવેઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ માં ઉપલબ્ધ જમીન સંપાદન જોગવાઈઓની તર્જ પર વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ માટે ઝડપી ધોરણે જમીન સંપાદન માટે રેલવે મંત્રાલયમાં કેન્દ્ર સરકારને સત્તા આપવા માટે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ માં જમીન સંપાદન જોગવાઈઓ પૂરી પાડવાની જરૂરિયાત છે.

૩. એવો અનુભવ રહ્યો છે કે જમીન સંપાદન માટે વળતરની રકમને લગતા મોટી સંખ્યામાં વિવાદો અદાલતો સમક્ષ લાવવામાં આવે છે. ઘણીવાર, આ કેસો અદાલતોમાં લાંબા સમય સુધી પેન્ડિંગ રહે છે અને અદાલતોના કામના બોજમાં વધારો કરે છે. તેથી, વળતરની રકમને

લગતા વિવાદના ઉકેલ માટે લવાદ પ્રક્રિયાની ઝડપી વ્યવસ્થા પૂરી પાડવામાં આવે છે.

૪. વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ માટે જમીન સંપાદનથી અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓના હિતોનું રક્ષણ કરવા માટે, બિલની પ્રસ્તાવિત કલમ ૨૦-ઓ માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નીતિ, ૨૦૦૭ ની જોગવાઈઓ લાગુ થશે.

૫. રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ માં સુધારા દેશમાં પાયાની મહત્વપૂર્ણ માળખાગત સુવિધાઓના નિર્માણ અને જે વ્યક્તિઓની જમીન સંપાદિત કરવામાં આવે છે તેમના હિતોનું રક્ષણ કરવા વચ્ચે સંતુલન સાધીને જાહેર હેતુ માટે જમીન સંપાદન કરવા માટે રેલવે મંત્રાલય (રેલવે વહીવટીતંત્ર) માં કેન્દ્ર સરકારને સક્ષમ બનાવશે.

૬. સંસદ સત્રમાં ન હોવાથી, અને મહત્વપૂર્ણ માળખાગત પ્રોજેક્ટ્સને વેગ આપવા માટે, તારીખ ૩૧ મી જાન્યુઆરી, ૨૦૦૮ ના રોજ રેલવેઝ (એમેન્ડમેન્ટ) ઓર્ડિનન્સ, ૨૦૦૮ બહાર પાડીને રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ માં યોગ્ય જોગવાઈઓ કરવા માટે તાત્કાલિક પગલાં લેવા જરૂરી માનવામાં આવ્યા હતા.

૭. રેલવેઝ (એમેન્ડમેન્ટ) બિલ, ૨૦૦૮ ઉપરોક્ત ઉદ્દેશો પ્રાપ્ત કરવા માટે રેલવેઝ (એમેન્ડમેન્ટ) ઓર્ડિનન્સ, ૨૦૦૮ નું સ્થાન લેવા માંગે છે.

નાણાકીય મેમોરેન્ડમ

આ બિલ રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ માં સુધારો કરીને જમીન સંપાદન સંબંધિત અલગ જોગવાઈઓ પૂરી પાડવા માંગે છે, જે રેલવે મંત્રાલયમાં કેન્દ્ર સરકારને વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ માટે જમીન સંપાદન કરવા માટે સક્ષમ બનાવશે જે દેશમાં પાયાની માળખાગત સુવિધાઓ પૂરી પાડવા માટે આવશ્યક છે. જમીન સંપાદનમાં જમીન માલિકોને વળતર ચૂકવવાનો સમાવેશ થાય છે.

૨. બિલની નવી કલમ ૨૦એફ મુજબ, વળતરની રકમ જમીનના બજાર મૂલ્ય પર આધારિત રહેશે. બજાર મૂલ્ય ઉપરાંત, સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને જમીન માલિકોને સાઠ ટકાના દરે સોલેશિયમ અચૂક ચૂકવવામાં આવશે. ભારત સરકાર દ્વારા અધિસૂચિત કરાયેલ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નીતિ, ૨૦૦૭ ની જોગવાઈઓ પણ નવી કલમ ૨૦-ઓ મુજબ વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓ સુધી લંબાવવામાં આવી છે.

૩. વળતરની રકમ અને તેને લગતા અન્ય ખર્ચાઓ વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ માટે મંજૂર કરાયેલા ફંડમાંથી વહન કરવામાં આવશે. આ બિલ માટે કોઈ અંદાજપત્રીય સમર્થનની જરૂર નથી અને તેથી કોઈપણ ખર્ચ મંત્રાલયના વહીવટી ખર્ચનો એક ભાગ રહેશે.”

૧૪. વધુમાં, તારીખ ૨૮.૦૮.૨૦૧૫ ના જાહેરનામા દ્વારા, કેન્દ્ર સરકારે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૧૩ ની પેટા-કલમ (૧) દ્વારા આપવામાં

આવેલી સત્તાઓની રૂએ રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન, રિહેબિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ (મુશ્કેલીઓ દૂર કરવા અંગેનો) આદેશ, ૨૦૧૫ જારી કર્યો છે. સદર ૨૦૧૫ નો આદેશ તારીખ ૦૧.૦૮.૨૦૧૫ થી અમલમાં આવ્યો છે. જોકે, ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦૫ માં સુધારો કરતા તારીખ ૩૧.૧૨.૨૦૧૪ ના રોજ પ્રખ્યાપિત આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. (સુધારા) વટહુકમ, ૨૦૧૪ ને ધ્યાને રાખીને તેમાંની જોગવાઈઓ તારીખ ૦૧.૦૧.૨૦૧૫ થી પહેલેથી જ અમલમાં મૂકવામાં આવી હતી. આમ, ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના કેસોમાં વળતર, પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નક્કી કરવા સંબંધિત ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ તારીખ ૦૧.૦૧.૨૦૧૫ થી લંબાવવામાં આવી છે. ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૧૩(૧) હેઠળ અધિસૂચિત મુશ્કેલીઓ દૂર કરવા અંગેનો આદેશ, ૨૦૧૫ નીચે મુજબ વંચાય છે :-

ગ્રામીણ વિકાસ મંત્રાલય

આદેશ

નવી દિલ્હી, ૨૮ ઓગસ્ટ, ૨૦૧૫

એસ.ઓ. ૨૩૬૮(ઇ).--- જ્યારે, રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન, રિહેબિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ (૨૦૧૩ નો ૩૦) (જે હવે પછી આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ તરીકે ઉલ્લેખિત છે) તારીખ ૧ લી જાન્યુઆરી, ૨૦૧૪ થી અમલમાં આવ્યો હતો;

અને જ્યારે, આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટની કલમ ૧૦૫ ની પેટા-કલમ (૩) એ આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટની ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના કેસોમાં વળતર, પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નક્કી કરવા સંબંધિત અધિનિયમની જોગવાઈઓને લાગુ કરવા માટે જાહેરનામું બહાર પાડવાની જોગવાઈ કરી હતી;

અને જ્યારે, આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટની કલમ ૧૦૫ ની પેટા-કલમ (૩) હેઠળ વિચારાયેલ જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું ન હતું, અને તારીખ ૩૧ મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૪ ના રોજ આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. (સુધારા) વટહુકમ, ૨૦૧૪ (૨૦૧૪ નો ૯) પ્રજ્યાપિત કરવામાં આવ્યો હતો, જેથી ઈન્ટર-આલિયા, આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટની ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના કેસોમાં વળતર અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપન નક્કી કરવા સંબંધિત અધિનિયમની જોગવાઈઓ લંબાવવા માટે આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટની કલમ ૧૦૫ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો;

અને જ્યારે, આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. (સુધારા) વટહુકમ, ૨૦૧૪ ની જોગવાઈઓને સાતત્ય આપવા માટે તારીખ ૩ જુ એપ્રિલ, ૨૦૧૫ ના રોજ આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. (સુધારા) વટહુકમ, ૨૦૧૫ (૨૦૧૫ નો ૪) પ્રજ્યાપિત કરવામાં આવ્યો હતો;

અને જ્યારે, આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. (સુધારા) વટહુકમ, ૨૦૧૫ (૨૦૧૫ નો ૪) ની જોગવાઈઓને સાતત્ય આપવા માટે તારીખ ૩૦ મી મે, ૨૦૧૫ ના રોજ આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. (સુધારા) બીજો વટહુકમ, ૨૦૧૫ (૨૦૧૫ નો ૫) પ્રખ્યાપિત કરવામાં આવ્યો હતો; અને જ્યારે, આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. (સુધારા) વટહુકમ, ૨૦૧૫ (૨૦૧૫ નો ૪) સંબંધિત બદલી બિલ પરીક્ષણ અને અહેવાલ માટે બંને ગૃહોની સંયુક્ત સમિતિને મોકલવામાં આવ્યું હતું અને તે સંયુક્ત સમિતિ સમક્ષ પેર્લિંગ છે;

અને જ્યારે, બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૨૩ ની જોગવાઈઓ મુજબ, આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. (સુધારા) બીજો વટહુકમ, ૨૦૧૫ (૨૦૧૫ નો ૫) ઓગસ્ટ, ૨૦૧૫ ના ૩૧ મા દિવસે સમાપ્ત થઈ જશે અને જેના કારણે જમીન માલિકો ગેરલાભની સ્થિતિમાં મુકાશે, જેના પરિણામે સદર વટહુકમ હેઠળ જમીન માલિકોને લંબાવ્યા મુજબ આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટની ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ ૧૩ કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના કેસોમાં વધારાના વળતર અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપનના લાભો નકારવામાં પરિણમશે;

અને જ્યારે, કેન્દ્ર સરકાર ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ ૧૩ કાયદાઓ હેઠળ જેમની જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવી છે તેવા સમાન સ્થિતિ ધરાવતા જમીન માલિકો સુધી આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ હેઠળ

જમીન માલિકોને મળવાપાત્ર લાભો લંબાવવા જરૂરી માને છે; અને તદનુસાર કેન્દ્ર સરકારે ઉપરોક્ત મુશ્કેલીઓને ધ્યાને રાખીને જમીન માલિકોને ફાયદાકારક લાભ લંબાવવાનું અને જમીન માલિકોના હિતમાં સદર કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના કેસોમાં લાગુ કર્યા મુજબ વળતર અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપન નક્કી કરવા સંબંધિત આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટની ફાયદાકારક જોગવાઈઓને એકસમાન રીતે લાગુ કરવાનો નિર્ણય કર્યો છે;

હવે, તેથી, રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન, રિહેબિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ (૨૦૧૩ નો ૩૦) ની કલમ ૧૧૩ ની પેટા-કલમ (૧) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓની રૂએ, કેન્દ્ર સરકાર ઉપરોક્ત મુશ્કેલીઓને દૂર કરવા માટે આથી નીચેનો આદેશ કરે છે, એટલે કે :-

૧. (૧) આ આદેશને રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન, રિહેબિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ (મુશ્કેલીઓ દૂર કરવા અંગેનો) આદેશ, ૨૦૧૫ કહી શકાશે. (૨) તે સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૫ ના ૧ લા દિવસથી અમલમાં આવશે.

૨. રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન, રિહેબિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ ની પ્રથમ અનુસૂચિ અનુસાર વળતર નક્કી કરવા, બીજી અનુસૂચિ અનુસાર પુનર્વસન અને

પુનઃસ્થાપન તથા ત્રીજી અનુસૂચિ અનુસાર માળખાગત સુવિધાઓ સંબંધિત જોગવાઈઓ સદર અધિનિયમની ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના તમામ કેસોમાં લાગુ થશે.”

૧૫. પરિણામે, પ્રશ્નવાળા સંપાદનમાં તેમાંની પ્રથમ અનુસૂચિ અનુસાર વળતર નક્કી કરવા માટે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ લાગુ કરવામાં આવી છે (ગુણાંક પરિબળ ૨ પર કલમ ૩૦(૩) ના વિવાદિત કાનૂની લાભો સિવાય).

૧૬. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ માં પ્રકરણ ૪-એ ના સમાવેશ સાથે, રીપીલિંગ એન્ડ એમેન્ડિંગ એક્ટ, ૨૦૧૬ (૨૦૧૬ નો અધિનિયમ નં. ૨૩) એ રેલવેઝ (એમેન્ડિંગ) એક્ટ, ૨૦૦૮ ને (“સંપૂર્ણપણે”) રદ કર્યો હતો. રીપીલિંગ એન્ડ એમેન્ડિંગ એક્ટ, ૨૦૧૬ ની બચાવ કલમ નીચે મુજબ વંચાય છે :

“૪. બચાવ:- આ અધિનિયમ દ્વારા કોઈપણ કાયદાનું રદ થવું અન્ય કોઈપણ કાયદાને અસર કરશે નહીં જેમાં રદ કરાયેલ કાયદો લાગુ કરવામાં આવ્યો હોય, સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યો હોય અથવા તેનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હોય;.....”

૧૭. આથી, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ૨૦૧૬ ના અધિનિયમ નં. ૨૩ ની રૂએ રેલવેઝ (એમેન્ડિંગ) એક્ટ, ૨૦૦૮ ને રદ કરતી વખતે પણ, ધારાસભાએ ખાસ કરીને કાયદાની તે તમામ જોગવાઈઓનું રક્ષણ કર્યું હતું જે મુખ્ય કાયદામાં જ લાગુ કરવામાં આવી હતી અને સમાવિષ્ટ કરવામાં આવી હતી,

અથવા તેનો ઉદ્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો. રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ના પ્રકરણ ૪-એ માં મુખ્ય કાયદામાં સમાવિષ્ટ કલમ ૨૦-એફ(૯) અને ૨૦-ઓ ની જોગવાઈઓ, આમ, બચાવી લેવામાં આવી છે અને તે આકર્ષાશે તથા ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટેના સંપાદનોમાં લાગુ કરવી પડશે.

૧૮. કાયદા / અધિનિયમને રદ કરવા અને બચાવવાના સિદ્ધાંત પર, સુપ્રીમ કોર્ટના *કિશોરભાઈ ખમણચંદ ગોયલ વિ. ગુજરાત રાજ્ય, (૨૦૦૩) ૧૨ એસ.સી.સી. ૨૭૪* ના નિર્ણય પર આધાર રાખીને, અરજદારોના વિદ્વાન વકીલશ્રી દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ગર્ભિત રદ કરવા વિરુદ્ધ પૂર્વધારણા છે, અને આ નિયમનું કારણ એ સિદ્ધાંત પર આધારિત છે કે ધારાસભા, કાયદો ઘડતી વખતે, તે જ વિષય પરના હાલના કાયદાઓનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન ધરાવે છે અને તેથી, જ્યાં તે રદ કરવાની જોગવાઈ પૂરી પાડતી નથી, ત્યાં હાલના કાયદાને રદ ન કરવાનો ઈરાદો સ્પષ્ટ છે.

૧૯. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે જ્યારે નવો અધિનિયમ સ્પષ્ટપણે રદ કરાતા કાયદાઓનો ઉદ્દેશ કરતી રદ કરવાની કલમ ધરાવે છે, ત્યારે અન્ય કાયદાઓ પર ગર્ભિત રદ કરવાની વિરુદ્ધની પૂર્વધારણા *એક્સપ્રેસિયો યુનિઅસ (પર્સોને વેલ રી) એસ્ટ એક્સકલુઝિવો અલ્ટેરિયસ* ના સિદ્ધાંત પર વધુ મજબૂત બને છે. (એક વ્યક્તિ અથવા વસ્તુનો સ્પષ્ટ ઉદ્દેશ એ બીજાની બાકાતતા છે).

૨૦. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે રદ કરવાની સ્પષ્ટ જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં હાલના કાયદાનું ચાલુ રહેવું માનવામાં આવતું હોવાથી, ગર્ભિત રીતે

રદ કરવામાં આવ્યું છે તે દર્શાવવાનો બોજ તેવો દાવો કરનાર પક્ષ પર રહે છે. જોકે, પૂર્વધારણાનું ખંડન થાય છે અને અનિવાર્ય ગર્ભિતાર્થ દ્વારા રદ થવાનું અનુમાન કરવામાં આવે છે જ્યાં પછીના અધિનિયમની જોગવાઈઓ અગાઉના અધિનિયમની જોગવાઈઓ સાથે એટલી અસંગત અથવા વિરોધાભાસી હોય કે બંને એકસાથે ટકી શકે નહીં. પરંતુ જો બંનેને એકસાથે વાંચી શકાય અને અગાઉના અધિનિયમના શબ્દોનો કોઈ ઉપયોગ કરી શકાય, તો રદ થવાનું અનુમાન કરવામાં આવશે નહીં. (સંદર્ભ: ફરો ૬)

૨૧. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ગર્ભિત રદ કરવાના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટે, અદાલતે પૂછવાના જરૂરી પ્રશ્નો નીચે મુજબ છે :

(૧) શું બંને જોગવાઈઓ વચ્ચે સીધો સંઘર્ષ છે?

(૨) શું ધારાસભા અગાઉના કાયદાનું સ્થાન લઈને વિષયવસ્તુના સંદર્ભમાં એક સંપૂર્ણ સંહિતા ઘડવાનો ઈરાદો ધરાવતી હતી?

(૩) શું બંને કાયદાઓ સમાન ક્ષેત્રને આવરી લે છે?

૨૨. ગર્ભિત રદ કરવાનો સિદ્ધાંત એ માન્યતા પર આધારિત છે કે ધારાસભા, જે હાલના કાયદાથી વાકેફ હોવાનું માનવામાં આવે છે, તે વિરોધાભાસી જોગવાઈઓ જાળવી રાખીને કોઈ મૂંઝવણ ઊભી કરવાનો ઈરાદો ધરાવતી નથી અને તેથી, જ્યાં અદાલત આ સિદ્ધાંત લાગુ કરે છે, તે બંને કાયદાઓના વ્યાપ અને ઉદ્દેશની તપાસ કરીને અને તેમની જોગવાઈઓની તુલના કરીને ધારાસભાના ઈરાદાને

અમલમાં મૂકવા સિવાય બીજું કંઈ કરતી નથી. પ્રત્યેક કેસમાં આ બાબત બે કાયદાઓના અર્થઘટન અને તુલનાની છે. અદાલત ગર્ભિત રદ કરવાની વિરુદ્ધ ઝૂકે છે “જ્યાં સુધી બે કાયદાઓ એકબીજા સાથે એટલા સ્પષ્ટપણે વિરોધાભાસી ન હોય કે બંનેને એક જ સમયે અમલમાં મૂકી શકાય નહીં, ત્યાં સુધી બંને કાયદાઓ એકસાથે ઊભા રહેવામાં સ્પષ્ટ અસંગતતા ન હોય તો ગર્ભિત રદ માનવામાં આવશે નહીં”.

૨૩. પછીનો કાયદો અગાઉના કાયદાને ગર્ભિત રીતે રદ કરે છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે, શરતોની ઝીણવટપૂર્વક તપાસ કરવી અને અગાઉના અધિનિયમના સાચા અર્થ અને અસર પર વિચાર કરવો જરૂરી છે. જ્યાં સુધી તે કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, બંને કાયદાઓ વચ્ચે કોઈ અસંગતતા અસ્તિત્વમાં છે કે કેમ તે ખાતરીપૂર્વક નક્કી કરવું અશક્ય છે. (સંદર્ભ: ફકરો ૮)

૨૪. એક નિર્ણાયક કસોટી, જે નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, તે એ છે કે શું કાયદાઓ તીવ્રપણે વિરોધાભાસી છે અથવા અસંગત અને/અથવા વિસંગત છે.

૨૫. **હર્ષદ એસ. મહેતા અને અન્ય વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, [(૨૦૦૧) ૮ એસ.સી.સી. ૨૫૭]** ના નિર્ણય પર આધાર રાખીને, તેમાંના ફકરા નં. ‘૩૦’ થી ‘૩૧’ અમારી સમક્ષ મૂકવામાં આવ્યા છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે :-

“૩૦. ઉપરોક્ત પૂર્વધારણાનું કારણ એ છે કે કાયદો ઘડતી વખતે ધારાસભા વિષયવસ્તુ પરના હાલના કાયદાઓનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન ધરાવે છે અને તેથી, જ્યારે તે રદ કરવાની જોગવાઈ પૂરી પાડતી નથી, ત્યારે તે

હાલના કાયદાને રદ ન કરવાનો ઇશાદો દર્શાવે છે. ગર્ભિત રીતે રદ કરવામાં આવ્યું છે તે દર્શાવવાનો બોજ તેવો દાવો કરનાર પક્ષ પર રહે છે. ફ્રાન્સિસ બેનિયન દ્વારા સ્ટેચ્યુટોરી ઇન્ટરપ્રિટેશન (૧૯૮૪ ની આવૃત્તિ) પર આધાર રાખીને, વકીલ રજૂઆત કરે છે કે જ્યાં, પ્રસ્તુત કેસની જેમ, પછીના કાયદા (અધિનિયમ) ની જોગવાઈઓ અગાઉના (સંહિતા) ના કાયદાથી વિરુદ્ધ હોય, ત્યાં પછીનો કાયદો ગર્ભિત રીતે અગાઉના કાયદાને મેક્સિમ લેજેસ પોસ્ટરિયોરેસ પ્રાયોરેસ કોન્ટ્રારિયાસ એબ્રોગન્ટ (પછીના કાયદા અગાઉના વિરોધી કાયદાઓને રદ કરે છે) અનુસાર રદ કરે છે. જોકે, આ મેક્સિમ જનરલિયા સ્પેશિયાલિબસ નોન ડેરોગન્ટ (સામાન્ય જોગવાઈ વિશિષ્ટ જોગવાઈનું અપમાન કરતી નથી) માં સમાવિષ્ટ અપવાદને આધીન છે.

૩૧. ગર્ભિત રદ કરવાના મુદ્દાને નિર્ધારિત કરવા માટેની એક મહત્વપૂર્ણ કસોટી એ હશે કે શું અધિનિયમની જોગવાઈઓ સંહિતાની જોગવાઈઓ સાથે એટલી અસંગત છે કે બંને એકસાથે ઊભા રહી શકે નહીં અથવા ધારાસભાનો ઇશાદો માત્ર સંહિતાની જોગવાઈઓને પૂરક બનાવવાનો હતો. આ ઇશાદો અધિનિયમની જોગવાઈઓ પરથી નક્કી કરવાનો રહેશે. અદાલતો ગર્ભિત રદ કરવાની વિરુદ્ધ વલણ ધરાવે છે. જો કોઈપણ વ્યાજબી અર્થઘટન દ્વારા બંને કાયદાઓ એકસાથે ટકી શકતા હોય, તો કોઈ ગર્ભિત રદ થશે નહીં. જો શક્ય હોય તો, ગર્ભિત રદ કરવાનું ટાળવું

જોઈએ. જોકે, એ સાચું છે કે ગર્ભિત રીતે રદ કરવાના ઈશાદા વિરુદ્ધની પૂર્વધારણા ઉથલાવી દેવામાં આવે છે જો નવો કાયદો જૂના કાયદા સાથે અસંગત અથવા વિરોધાભાસી હોય, કારણ કે અસંગતતા અથવા વિરોધાભાસ હાલના કાયદાઓને રદ કરવાનો ઈશાદો પ્રગટ કરે છે. વિરોધાભાસ એવો હોવો જોઈએ કે વ્યાજબી અર્થઘટન અથવા પરિકલ્પના પર બંને કાયદાઓનું સમાધાન થઈ શકે નહીં. તેઓ સ્પષ્ટપણે અને દેખીતી રીતે અસમાધાનકારક હોવા જોઈએ....”

૨૬. ઇંગ્લેન્ડ અને વેલ્સ કોર્ટ ઓફ અપીલનો એક અંગ્રેજી નિર્ણય **હેમનેટ વિ. એસેક્સ કાઉન્ટી કાઉન્સિલ [૨૦૧૭] ઇ.ડબ્લ્યુ.સી.એ. સિવિલ ૬** અમારી સમક્ષ તેમાંના ફક્ત ‘૨૬’ પર ભાર મૂકવા માટે રજૂ કરવામાં આવ્યો છે, જે જણાવે છે કે :-

“૨૬. મારા મતે, જવાબ ગર્ભિત રદ કરવાના સુપ્રસિદ્ધ કોમન લો સિદ્ધાંતમાં રહેલો છે: જ્યાં બે કાયદાઓની જોગવાઈઓ એકસાથે ટકી શકતી નથી, ત્યાં પછીની જોગવાઈઓ પ્રવર્તે છે અને અગાઉની જોગવાઈઓને ગર્ભિત રીતે રદ કરવામાં આવી હોવાનું ગણવામાં આવે છે અથવા અસંગતતા દૂર કરવા માટે જરૂરી હદ સુધી સુધારેલી ગણવામાં આવે છે. બેનિયન ઓન સ્ટેચ્યુટોરી ઇન્ટરપ્રિટેશન (૬ ટ્વી આવૃત્તિ, ૨૦૧૩), કલમ ૮૭(૧) માં વ્યક્ત કર્યા મુજબ: “જ્યાં પછીનો કાયદો અગાઉના કાયદાને સ્પષ્ટપણે રદ કરતો નથી જેને ઓવરરાઈડ કરવાની

તેની પાસે સત્તા છે, પરંતુ પછીના કાયદાની જોગવાઈઓ અગાઉના કાયદાની વિરુદ્ધ છે, ત્યાં પછીનો કાયદો મેક્સિમ લેજેસ પોસ્ટરિયોરેસ પ્રાયોરેસ કોન્ટ્રારિયાસ એબ્રોગન્ટ (પછીના કાયદા અગાઉના કાયદાઓને રદ કરે છે) અનુસાર અગાઉના કાયદાને ગર્ભિત રીતે રદ કરે છે. આ મેક્સિમ જનરાલિયા સ્પેશિયાલિબસ નોન ડેરોગન્ટ... માં સમાવિષ્ટ અપવાદને આધીન છે." એ બાબત પર ભાર મૂકવો આવશ્યક છે કે અદાલત ગર્ભિત રદ કરવાના સિદ્ધાંતનો હળવાશથી ઉપયોગ કરશે નહીં; જરૂરી રદ સામાન્ય રીતે સ્પષ્ટપણે કરવામાં આવે છે: "તેથી નિયમ એ છે કે એક જોગવાઈ બીજી જોગવાઈને ગર્ભિત રીતે રદ કરે છે જો, અને માત્ર જો, તે અન્ય જોગવાઈ સાથે એટલી અસંગત અથવા વિરોધાભાસી હોય કે બંને એકસાથે ઊભા રહેવા માટે અસમર્થ હોય....." હાલ્સબરીઝ લોઝ ઓફ ઇંગ્લેન્ડ, વોલ્યુમ ૯૬ (૨૦૧૨ ની આવૃત્તિ), ફકરા ૬૯૮ પર. આ પણ જુઓ, એલેન સ્ટ્રીટ એસ્ટેટ્સ લિમિટેડ વિ. મિનિસ્ટર ઓફ હેલ્થ [૧૯૩૪] ૧ કે.બી. ૫૯૦, પાના નં. ૫૯૫-૬ અને ૫૯૭ પર; થોબર્ન વિ. સન્ડરલેન્ડ સિટી કાઉન્સિલ [૨૦૦૨] ઇ.ડબ્લ્યુ.એચ.સી. ૧૯૫ (એડમિન); [૨૦૦૩] ક્યુ.બી. ૧૫૧, વિશેષ કરીને [૪૨] અને નીચેના તથા [૬૦] પર, પર લોઝ એલ.જે. ("બંધારણીય કાયદાઓ" સાથે વ્યવહાર કરતો નિર્ણય, જેની સાથે આપણને સંબંધ નથી). બેનિયન દ્વારા બોલાયેલા અપવાદ અથવા યોગ્યતા અંગે, આ સિદ્ધાંત લાગુ પડતો નથી અથવા જ્યાં અગાઉનો કાયદો વિશિષ્ટ હોય અને પછીનો કાયદો

સામાન્ય હોય ત્યાં લાગુ કરવો વધુ મુશ્કેલ છે: જુઓ, પેટિસન વિ.
ફિનિંગલી ઇન્ટરનલ ટ્રેનેજ બોર્ડ [૧૯૭૦] ૨ ક્યુ.બી. ૩૩, પાના નં. ૩૭-
૩૯ પર.”

૨૭. આથી, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જ્યારે ધારાસભા વિષયવસ્તુ પરના હાલના કાયદાનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન ધરાવતી હતી, એટલે કે વળતર નક્કી કરવા માટે, અર્થાત્ ૨૦૧૩ નો અધિનિયમ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૧૩(૧) હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલા જાહેરનામાની રૂએ લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો, જે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ હેઠળ કરવામાં આવેલા સંપાદનોના સંબંધમાં લાગુ થયો હતો, પરંતુ તે રીપીલિંગ એન્ડ એમેન્ડિંગ એક્ટ, ૨૦૧૬ ની રૂએ રેલવેઝ (એમેન્ડમેન્ટ) એક્ટ, ૨૦૦૮ ને રદ કરતી વખતે પ્રકરણ જ-એ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને કલમ ૨૦-એફ(૯) અને કલમ ૨૦-ઓ ને રદ કરતી નથી, જે મુખ્ય કાયદા હેઠળ સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને બચાવે છે. રેલવેઝ (એમેન્ડમેન્ટ) એક્ટ, ૨૦૦૮ ની રૂએ સમાવિષ્ટ અન્ય જોગવાઈઓ સાથે પ્રકરણ જ-એ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને જાળવી રાખવાનો ધારાસભાનો ઈરાદો, એટલે કે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ હેઠળના હાલના પ્રકરણ જ-એ ને રદ ન કરવાનો ઈરાદો સ્પષ્ટ છે.

૨૮. પરિણામ એ આવે છે કે ગર્ભિત રીતે રદ થવું, એટલે કે કેન્દ્ર સરકારના તારીખ ૨૮.૦૮.૨૦૧૫ ના જાહેરનામાની રૂએ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ લાગુ થવાથી રદ થવાનું અનુમાન કરી શકાય નહીં. વળતર નક્કી

કરવા અને ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટેના ફરજિયાત સંપાદનમાં કાનૂની લાભો પૂરા પાડવાના મામલામાં રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ના પ્રકરણ જ-એ માં સમાવિષ્ટ ઉપરોક્ત બંને જોગવાઈઓ અને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬ થી ૩૦ ની જોગવાઈઓ, તેથી કાયદાના પુસ્તક પર અસ્તિત્વ ધરાવે છે.

૨૯. અદાલત સમક્ષ જોવાનો રહેતો એકમાત્ર પ્રશ્ન એ છે કે શું જોગવાઈઓ વચ્ચે સીધો સંઘર્ષ છે; અથવા ધારાસભા ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ હેઠળ કરવામાં આવેલા સંપાદનો માટે પ્રથમ, બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિ લાગુ કરવાના સંદર્ભમાં ૨૦૧૩ ના અધિનિયમને એક સંપૂર્ણ સંહિતા તરીકે મૂકવાનો ઈરાદો ધરાવતી હતી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ના પ્રકરણ જ-એ માં સમાવિષ્ટ રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-એફ અને ૨૦-ઓ બંનેની જોગવાઈઓ અને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬ થી ૩૦ (પ્રથમ, બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિ) ની જોગવાઈઓ સમાન ક્ષેત્રને આવરી લે છે, અને જો તેમ હોય, તો શું તેઓ સહઅસ્તિત્વ ધરાવી શકે છે અથવા તેમને સ્પર્ધાત્મક કાયદાઓ તરીકે જોવા પડશે, એટલે કે શું રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-એફ અને ૨૦-ઓ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬ થી ૩૦ (પ્રથમ, બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિ) ની જોગવાઈઓ સાથે એટલી અસંગત કહી શકાય કે તેમનું સમાધાન થઈ શકે નહીં.

૩૦. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે અદાલતે એ તપાસવાનું રહે છે કે શું કેન્દ્ર સરકારના તારીખ ૨૮ ઓગસ્ટ, ૨૦૧૫ ના જાહેરનામા દ્વારા લાગુ કરાયેલા

૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ માત્ર રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની જોગવાઈઓને પૂરક બનાવવા માટે છે. આ ઈરાદો બંને કાયદાઓની જોગવાઈઓ પરથી ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરવાનો રહેશે કે અદાલત ગર્ભિત રદ કરવા વિરુદ્ધ ઝૂકે છે અને જો શક્ય હોય તો, ગર્ભિત રદ કરવાનું ટાળવું જોઈએ.

૩૧. આગળનો પ્રશ્ન એ છે કે શું કોઈ એવી અસંગતતા અથવા વિરોધાભાસ છે જે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ના પ્રકરણ ૪-એ માં સમાવિષ્ટ હાલની જોગવાઈને રદ કરવાનો ઈરાદો પ્રગટ કરે છે, અને જે એવી છે કે બંને કાયદાઓ [રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ અને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ] વાજબી અર્થઘટન અથવા પરિકલ્પના પર સમાધાન પામી શકે નહીં અને સ્પષ્ટપણે તથા દેખીતી રીતે અસમાધાનકારક છે.

૩૨. ઉપરોક્ત કાનૂની સિદ્ધાંતોને ધ્યાને લેતાં, અમે સૌ પ્રથમ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ તપાસવા માંગીશું જેને સામાવાળા રેલવેના વિદ્વાન વકીલશ્રી દ્વારા એવો દાવો કરવા માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવી છે કે તેમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓથી આગળ અરજદારો / જમીન માલિકોને કંઈપણ આપી શકાય નહીં.

૩૩. લેન્ડ એક્ટિવેઝિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ ને રદ કરતો રાઈટ ટુ ફ્રેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવેઝિશન, રિહેમિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ જમીન સંપાદન સાથે વ્યવહાર કરતો એક એકીકૃત કાયદો બનાવવાના વિચાર સાથે ઘડવામાં આવ્યો છે; જે ન્યાયી અને યોગ્ય વળતર પૂરું

પાડે છે અને અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ અને તેમના પરિવારો માટે પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન વ્યવસ્થા માટે પર્યાપ્ત જોગવાઈઓ કરે છે. આ બિલ પ્રોજેક્ટ અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ અને તેમના પરિવારો માટે પર્યાપ્ત પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન વ્યવસ્થા માટે વ્યાપક જોગવાઈઓ સાથે લેન્ડ એક્રિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ ને રદ કરવા અને તેનું સ્થાન લેવાની જોગવાઈ કરે છે. [સંદર્ભ: રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્રિવિઝિશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ બિલના ઉદ્દેશો અને કારણોનું કથન]

૩૪. આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ, ૨૦૧૩ ના ઉદ્દેશો અને કારણોના કથનમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે જમીન સંપાદન, વિશેષ કરીને બહુ-પાક સિંચાઈવાળી જમીન પર જાહેર ચિંતા વધી રહી હતી, અને વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓના પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપનના મુદ્દાને પર્યાપ્ત રીતે હાથ ધરવા માટે કોઈ કેન્દ્રીય કાયદો ન હતો.

૩૫. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે જમીન સંપાદન અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપનને એક જ સિક્કાની બે બાજુ તરીકે જોવાની જરૂર હોવાથી, જમીન સંપાદન અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપનના મુદ્દા સાથે વ્યવહાર કરવા માટે એક સંકલિત કાયદો જરૂરી બન્યો હતો. આમ, આ કાયદો ખેડૂતો અને જેમની આજીવિકા સંપાદિત થઈ રહેલી જમીન પર નિર્ભર છે તેમની ચિંતાઓને દૂર કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂકે છે, જ્યારે તે જ સમયે ઔદ્યોગિકીકરણ, માળખાગત

સુવિધાઓ અને શહેરીકરણ પ્રોજેક્ટ્સ માટે સમયસર અને પારદર્શક રીતે જમીન સંપાદનની સુવિધા આપે છે.

૩૬. ઉદ્દેશો અને કારણોના કથનમાં વધુમાં જણાવાયું છે કે રાષ્ટ્રીય પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નીતિ, ૨૦૦૭ ઘડવામાં આવી હતી અને સત્તાવાર ગેઝેટમાં જાહેરનામા સાથે, તારીખ ૩૧.૧૦.૨૦૦૭ થી અમલમાં આવી હતી. તે ઉપરાંત, ઘણી રાજ્ય સરકારો, જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમો અને એજન્સીઓ પાસે તેમની પોતાની પુનઃસ્થાપન અને પુનર્વસન નીતિઓ હતી.

૩૭. હાલની નીતિના ઉપયોગ અને જમીન માલિકો માટે વ્યાપક વળતર પેકેજ અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપન પેકેજ સુનિશ્ચિત કરવાની જરૂરિયાત પર, આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. બિલના ઉદ્દેશો અને કારણોના કથનમાં સંબંધિત કલમો નીચે મુજબ જણાવવામાં આવી હતી :-

૯. પ્રોજેક્ટ અસરગ્રસ્ત પરિવારો માટે પુનઃસ્થાપન અને પુનર્વસન અંગેની રાષ્ટ્રીય નીતિ, ૨૦૦૩ નું સ્થાન લેવા માટે આ ધોરણે રાષ્ટ્રીય પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નીતિ, ૨૦૦૭ ઘડવામાં આવી છે. નવી નીતિ સત્તાવાર ગેઝેટમાં અધિસૂચિત કરવામાં આવી છે અને તારીખ ૩૧ મી ઓક્ટોબર, ૨૦૦૭ થી અમલમાં આવી છે. ઘણી રાજ્ય સરકારો પાસે તેમની પોતાની પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નીતિઓ છે. ઘણા જાહેર ક્ષેત્રના ઉપક્રમો અથવા એજન્સીઓ પાસે પણ આ સંદર્ભમાં તેમની પોતાની નીતિઓ છે.

૧૦. જ્યારે સરકાર પોતાના ઉપયોગ, કબજા અને નિયંત્રણ માટે જમીન સંપાદિત કરે છે, અથવા નિર્દિષ્ટ જાહેર હેતુ માટે ખાનગી કંપનીઓના ઉપયોગ માટે તેને સ્થાનાંતરિત કરવાના અંતિમ હેતુ સાથે અથવા જાહેર હેતુ માટે ખાનગી કંપનીઓ દ્વારા તાત્કાલિક અને જાહેર ઉપયોગ માટે જમીન સંપાદિત કરે છે ત્યારે આ કાયદો લાગુ થશે. જ્યારે ખાનગી કંપનીઓ કોઈ પ્રોજેક્ટ માટે ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં ૧૦૦ એકરથી વધુ અથવા શહેરી વિસ્તારોમાં ૫૦ એકરથી વધુ જમીન ખરીદે ત્યારે માત્ર પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપનની જોગવાઈઓ લાગુ થશે. જમીન સંપાદનની જોગવાઈઓ સંપાદિત કરવાના વિસ્તારને લાગુ થશે પરંતુ ખાનગી કંપની જાહેર હેતુ માટે આંશિક સંપાદન માટે સરકારનો સંપર્ક કરે ત્યારે પણ સમગ્ર પ્રોજેક્ટ વિસ્તારને પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપનની જોગવાઈઓ લાગુ થશે.

૧૧. "જાહેર હેતુ" ને વ્યાપકપણે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે, જેથી સંપાદનમાં સરકારી હસ્તક્ષેપ માત્ર સંરક્ષણ, અમુક ચોક્કસ વિકાસ પ્રોજેક્ટ્સ પૂરતો મર્યાદિત રહે. એ બાબત પણ સુનિશ્ચિત કરવામાં આવી છે કે પ્રોજેક્ટ અસરગ્રસ્ત પરિવારોના ઓછામાં ઓછા ૮૦ ટકા પરિવારોની સંમતિ પૂર્વ માહિતગાર પ્રક્રિયા દ્વારા મેળવવાની રહેશે. તાકીદની કલમ હેઠળ સંપાદન પણ માત્ર રાષ્ટ્રીય સંરક્ષણ, સુરક્ષા હેતુઓ અને કટોકટી અથવા કુદરતી આફતોના કિસ્સામાં પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપનની જરૂરિયાતો પૂરતું મર્યાદિત કરવામાં આવ્યું છે.

૧૨. ખાદ્ય સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરવા માટે, બહુ-પાક સિંચાઈવાળી જમીન માત્ર અંતિમ ઉપાય તરીકે જ સંપાદિત કરવામાં આવશે. જો બહુ-પાક જમીન સંપાદિત કરવામાં આવે તો તેની સમકક્ષ ખેતીલાયક બિનઉપયોગી જમીન વિકસાવવામાં આવશે. જે જિલ્લાઓમાં ચોખ્ખો વાવેતર વિસ્તાર કુલ ભૌગોલિક વિસ્તારના ૫૦ ટકા કરતાં ઓછો છે, ત્યાં જિલ્લાના ચોખ્ખા વાવેતર વિસ્તારના ૧૦ ટકાથી વધુ જમીન સંપાદિત કરવામાં આવશે નહીં.

૧૩. જમીન માલિકો માટે વ્યાપક વળતર પેકેજ સુનિશ્ચિત કરવા માટે જમીનના બજાર મૂલ્યની ગણતરી માટે એક વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ પ્રસ્તાવિત કરવામાં આવી છે. ગણતરી કરેલા બજાર મૂલ્યને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં બે ના ગુણાંકથી ગુણવામાં આવશે. કુલ વળતરના ૧૦૦ ટકા સુધી સોલેશિયમ પણ વધારવામાં આવશે. જ્યાં શહેરીકરણ માટે જમીન સંપાદિત કરવામાં આવે છે, ત્યાં વિકસિત જમીનના ૨૦ ટકા અસરગ્રસ્ત જમીન માલિકોને ઓફર કરવામાં આવશે.

૧૪. નિર્વાહ ભથ્થું, નોકરી, મકાન, સિંચાઈ પ્રોજેક્ટ્સના કિસ્સામાં એક એકર જમીન, પરિવહન ભથ્થું અને પુનઃસ્થાપન ભથ્થું સહિત જમીન માલિકો માટે વ્યાપક પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન પેકેજ પ્રસ્તાવિત છે.

૧૫. નિર્વાહ ભથ્થું, નોકરી, મકાન, પરિવહન ભથ્થું અને પુનઃસ્થાપન ભથ્થું સહિત આજીવિકા ગુમાવનારાઓ માટે વ્યાપક પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન પેકેજ પ્રસ્તાવિત છે.

૧૬. દરેક અસરગ્રસ્ત પરિવારને ૨.૫ એકર જમીન અથવા ગુમાવેલી જમીનની હદ સુધીના વધારાના લાભો આપીને અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટે વિશેષ જોગવાઈઓની કલ્પના કરવામાં આવી છે; રૂ. ૫૦,૦૦૦ ની એક વખતની નાણાકીય સહાય; જિલ્લાની બહાર વસેલા પરિવારો માટે પચીસ ટકા વધારાના પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન લાભો; સામુદાયિક અને સામાજિક મેળાવડા માટે મફત જમીન અને પુનર્વસન વિસ્તારમાં અનામતનું ચાલુ રહેવું, વગેરે.

૧૭. શાળાઓ અને રમતના મેદાનો, આરોગ્ય કેન્દ્રો, રસ્તાઓ અને વીજળી જોડાણો, પીવાના સલામત પાણીના ખાતરીપૂર્વકના સ્ત્રોતો, પંચાયત ઘરો, આંગણવાડીઓ, પૂજા સ્થાનો, દફનવિધિ અને સ્મશાનભૂમિ, ગ્રામ્ય કક્ષાની પોસ્ટ ઓફિસો, વાજબી ભાવની દુકાનો અને બિયારણ-સાથે-ખાતર સંગ્રહ સુવિધાઓ સહિત પુનર્વસન વિસ્તારમાં પચીસ માળખાગત સુવિધાઓ પૂરી પાડવાનો પ્રસ્તાવ છે.

૧૮. નવા કાયદા હેઠળના લાભો લેન્ડ એક્ટિવેશન એક્ટ, ૧૯૮૪ હેઠળ જમીન સંપાદનના તે તમામ કેસોમાં ઉપલબ્ધ થશે જ્યાં એવોર્ડ કરવામાં આવ્યો નથી અથવા જમીનનો કબજો લેવામાં આવ્યો નથી.

૧૯. જે જમીન સંપાદિત કરવામાં આવી હતી તે હેતુઓ અનુસાર દસ વર્ષની અંદર ઉપયોગમાં લેવામાં ન આવે, તે રાજ્ય સરકારની લેન્ડ બેંકમાં ટ્રાન્સફર કરવામાં આવશે. વિકાસ વિના જમીનના દરેક ટ્રાન્સફર પર, જમીનના વધેલા મૂલ્યના વીસ ટકા મૂળ જમીન માલિકો સાથે વહેંચવામાં આવશે.

૨૦. બિલની જોગવાઈઓ અન્ય કાયદાઓ જેવા કે પંચાયત (અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં વિસ્તરણ) અધિનિયમ, ૧૯૮૬; અનુસૂચિત જનજાતિ અને અન્ય પરંપરાગત વનવાસી (વન અધિકારોની માન્યતા) અધિનિયમ, ૨૦૦૬ અને પાંચમી અનુસૂચિના વિસ્તારોમાં જમીન ટ્રાન્સફર નિયમનો સાથે સંપૂર્ણપણે સુસંગત બનાવવામાં આવી છે.

૨૧. ખોટી માહિતી, બદલેશદાપૂર્વકની કાર્યવાહી અને પ્રસ્તાવિત કાયદાની જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનના કિસ્સામાં કંપનીઓ અને સરકાર બંને માટે કડક અને વ્યાપક દંડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

૨૨. જમીન સંપાદન સાથે સંબંધિત અમુક કેન્દ્રીય કાયદાઓને બિલમાં સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે. બિલની જોગવાઈઓ આ કાયદાઓ ઉપરાંત છે અને તેના ઘટાડામાં નથી. આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ કેન્દ્ર સરકારના જાહેરનામા દ્વારા આ હાલના કાયદાઓને લાગુ કરી શકાય છે.

૨૩. વિસ્થાપન તરફ દોરી જતા તમામ પ્રોજેક્ટ્સે જે પાયાની લઘુત્તમ જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરવી આવશ્યક છે તે પણ આ બિલ પૂરું પાડે છે. તેમાં રાજ્ય સરકારોને બિલ હેઠળ નિર્ધારિત લાભ સ્તરો કરતાં વધુ લાભ સ્તરો પૂરા પાડવાનું ચાલુ રાખવા અથવા અમલમાં મૂકવા માટે સક્ષમ બનાવતી બચાવ કલમ છે.

૨૪. વિસ્થાપન તરફ દોરી જતા તમામ પ્રોજેક્ટ્સે જે પાયાની લઘુત્તમ બાબતો પૂર્ણ કરવી આવશ્યક છે તે આ બિલ પૂરું પાડશે. અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ સહિત તમામ હિતધારકોને સામેલ કરતી સહભાગી, માહિતગાર અને પારદર્શક પ્રક્રિયા દ્વારા લોકોના વિસ્થાપન તરફ દોરી જતા પ્રસ્તાવોનું સામાજિક પ્રભાવ મૂલ્યાંકન (એસ.આઈ.એ.) તેના પર અમલ કરતા પહેલાં જરૂરી રહેશે. પુનર્વસન પ્રક્રિયા આવકના સ્તરોમાં વધારો કરશે અને સામાજિક-સાંસ્કૃતિક સંબંધોનું પુનઃનિર્માણ, ક્ષમતા નિર્માણ અને જાહેર આરોગ્ય તથા સામુદાયિક સેવાઓની જોગવાઈને આવરી લઈને વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓના જીવનની ગુણવત્તાને સમૃદ્ધ બનાવશે. વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓના નબળા વર્ગોના અધિકારોના રક્ષણ માટે પૂરતા રક્ષણની દરખાસ્ત કરવામાં આવી છે.”

૩૮. સમગ્ર ઉદ્દેશો અને કારણોના કથનના માત્ર વાંચન પરથી એ જોઈ શકાય છે કે રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્વિઝિશન,

રિહેબિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ નીચેના ઉદ્દેશો પ્રાપ્ત કરવા માટે ઘડવામાં આવ્યો છે :

(૧) જમીનોના સંપાદન સાથે વ્યવહાર કરતો, ન્યાયી અને યોગ્ય વળતર આપતો અને અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ અને તેમના પરિવારો માટે પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન વ્યવસ્થા માટે પર્યાપ્ત જોગવાઈઓ કરતો એકીકૃત કાયદો.

(૨) જમીન માલિકો માટે વ્યાપક વળતર પેકેજ સુનિશ્ચિત કરવાની જોગવાઈઓ ધરાવવા ઉપરાંત, જમીન ગુમાવનારાઓની આજીવિકા માટે નિર્વાહ ભથ્થું, નોકરી, મકાન વગેરે સહિત વ્યાપક પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન પેકેજની કલ્પના કરવામાં આવી હતી.

(૩) અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિની જમીનો માટે વિશેષ જોગવાઈઓ કરવામાં આવી હતી.

(૪) અને, નવા કાયદા હેઠળના લાભો લેન્ડ એક્ટિવેશન એક્ટ, ૧૯૮૪ હેઠળ જમીન સંપાદનના તે તમામ કેસોમાં ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવ્યા છે જ્યાં એવોર્ડ કરવામાં આવ્યો ન હતો અથવા તેમની જમીનનો કબજો લેવામાં આવ્યો ન હતો.

(૫) ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ બિલમાં નોંધાયેલા જમીન સંપાદન સાથે સંબંધિત હાલના કેન્દ્રીય કાયદાઓ ઉપરાંત છે અને તેના ઘટાડામાં નથી. એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે કેન્દ્ર સરકારના જાહેરનામા દ્વારા ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હાલના કાયદાઓને લાગુ કરી શકાય છે.

૩૯. આમ, રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઈન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન, રિહેબિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ અને જમીન સંપાદન સાથે વ્યવહાર કરતા તેમાં નોંધાયેલા હાલના કેન્દ્રીય કાયદાઓ હેઠળ ઉપલબ્ધ લાભો કરતાં વધુ લાભો પૂરા પાડવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે તારીખ ૦૧.૦૧.૨૦૧૪ થી અમલમાં આવ્યો છે.

૪૦. ઉદ્દેશો અને કારણોના કથનમાં દર્શાવેલ ઉપરોક્ત ઉદ્દેશો પ્રાપ્ત કરવા માટે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમમાં ઘણી જોગવાઈઓ સમાવિષ્ટ કરવામાં આવી છે.

૪૧. કલમ ૨૬ બજાર મૂલ્યની ગણતરી માટે વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ અને ગુણાંક પરિબળ પ્રદાન કરે છે જેના દ્વારા ગ્રામીણ વિસ્તારોના કિસ્સામાં બજાર મૂલ્યને ગુણવામાં આવે છે (પ્રથમ અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કર્યા મુજબ). સોલેશિયમ કુલ વળતરના ૧૦૦% સુધી વધારવામાં આવ્યું હતું અને માંગણી કરનાર સત્તામંડળના ખર્ચે વસ્તીના પુનઃસ્થાપન માટે પૂરી પાડવામાં આવનારી માળખાગત સુવિધાઓ અને મૂળભૂત લઘુત્તમ સુવિધાઓ સહિત પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન પેકેજ માટેની જોગવાઈઓ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની પ્રથમ, બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવી છે.

૪૨. ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૧ થી ૪૨ ની જોગવાઈઓને આવરી લેતું પ્રકરણ ૫ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિનો સંદર્ભ ધરાવતા જમીન માલિકો માટે વ્યાપક પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન પેકેજ અને અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટેની વિશેષ જોગવાઈઓને

આવરી લે છે. ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની ચોથી અનુસૂચિમાં હાલની બાબત માટે સુસંગત એવા રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ સહિત જમીન સંપાદન અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપનનું નિયમન કરતા કેન્દ્રીય કાયદાઓની યાદી સમાવિષ્ટ છે.

૪૩. કલમ ૧૦૫ થી ૧૦૮ એવી જોગવાઈઓ છે જે કેન્દ્ર સરકારના જાહેરનામા દ્વારા અસરગ્રસ્ત પરિવારોને પ્રથમ, બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિ અનુસાર ૨૦૧૩ ના અધિનિયમના લાભો લંબાવવાની જોગવાઈ કરે છે અને રાજ્ય વિધાનસભાઓ / રાજ્ય સરકારને જમીન સંપાદન માટે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમ હેઠળ પૂરા પાડવામાં આવેલ વળતર કરતાં વધુ વળતર પૂરું પાડતો, અથવા અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ કે તેમના પરિવારોને વધુ લાભદાયી પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન જોગવાઈઓ આપતો કોઈ કાયદો કે નીતિ ઘડવાની વધુ સત્તા આપે છે.

૪૪. કલમ ૧૦૬ કેન્દ્ર સરકારને જાહેરનામા દ્વારા અધિનિયમની કોઈપણ અનુસૂચિમાં સુધારો અથવા ફેરફાર કરવાની સત્તા આપે છે, ત્યારે એવી ચેતવણી મૂકે છે કે આવા સુધારા અથવા ફેરફાર કોઈપણ રીતે વળતર ઘટાડશે નહીં અથવા વળતર કે પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન સંબંધિત અધિનિયમની જોગવાઈઓને નબળી પાડશે નહીં. ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૧૩ કેન્દ્ર સરકારને કોઈપણ આદેશ જારી કરવાની સત્તા આપે છે, જે મુશ્કેલી દૂર કરવા માટે જરૂરી અથવા યોગ્ય જણાય.

૪૫. સરળ સંદર્ભ માટે, કલમ ૧૦૫ થી ૧૦૮ અને કલમ ૧૧૩ નીચે મુજબ પુનઃ રજૂ કરવામાં આવે છે :-

૧૦૫. અમુક કિસ્સાઓમાં આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ લાગુ ન થવી અથવા અમુક ફેરફારો સાથે લાગુ થવી.-

(૧) પેટા-કલમ (૩) ને આધીન રહીને, આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ યોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ જમીન સંપાદન સંબંધિત કાયદાઓને લાગુ પડશે નહીં.

(૨) કલમ ૧૦૬ ની પેટા-કલમ (૨) ને આધીન રહીને, કેન્દ્ર સરકાર, જાહેરનામા દ્વારા, યોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કોઈપણ કાયદાને રદ કરી શકે છે અથવા તેમાં ઉમેરો કરી શકે છે.

(૩) કેન્દ્ર સરકાર, આ અધિનિયમની શરૂઆતની તારીખથી એક વર્ષની અંદર જાહેરનામા દ્વારા નિર્દેશ કરશે કે પ્રથમ અનુસૂચિ અનુસાર વળતર નક્કી કરવા અને બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન સંબંધિત આ અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈઓ, જે અસરગ્રસ્ત પરિવારો માટે ફાયદાકારક છે, તે યોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના કેસોમાં લાગુ થશે અથવા આવા અપવાદો કે ફેરફારો સાથે લાગુ થશે જે વળતર ઘટાડતા નથી અથવા વળતર કે પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન સંબંધિત આ અધિનિયમની જોગવાઈઓને નબળી પાડતા નથી, જે જાહેરનામામાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવે તે મુજબ રહેશે.

(જ) પેટા-કલમ (૩) હેઠળ જારી કરવા માટે પ્રસ્તાવિત દરેક જાહેરનામાની નકલ સંસદના દરેક ગૃહ સમક્ષ, જ્યારે તે સત્રમાં હોય ત્યારે, કુલ ત્રીસ દિવસના સમયગાળા માટે ડ્રાફ્ટમાં મૂકવામાં આવશે જે એક સત્રમાં અથવા બે કે તેથી વધુ અનુગામી સત્રોમાં સમાવિષ્ટ હોઈ શકે છે, અને જો, સત્રની સમાપ્તિ પહેલાં અથવા ઉપરોક્ત અનુગામી સત્રો પછી તરત જ, બંને ગૃહો જાહેરનામું બહાર પાડવાને અસ્વીકાર કરવા સંમત થાય અથવા બંને ગૃહો જાહેરનામામાં કોઈપણ ફેરફાર કરવા સંમત થાય, તો જાહેરનામું જારી કરવામાં આવશે નહીં અથવા, સંસદના બંને ગૃહો દ્વારા સંમત થયેલા આવા સુધારેલા સ્વરૂપમાં જ જારી કરવામાં આવશે.

૧૦૬. અનુસૂચિમાં સુધારો કરવાની સત્તા.-

(૧) કેન્દ્ર સરકાર, જાહેરનામા દ્વારા, આ અધિનિયમની કોઈપણ અનુસૂચિમાં કોઈપણ રીતે વળતર ઘટાડ્યા વિના અથવા વળતર કે પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન સંબંધિત આ અધિનિયમની જોગવાઈઓને નબળી પાડ્યા વિના સુધારો અથવા ફેરફાર કરી શકે છે.

(૨) પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જારી કરવા માટે પ્રસ્તાવિત દરેક જાહેરનામાની નકલ સંસદના દરેક ગૃહ સમક્ષ, જ્યારે તે સત્રમાં હોય ત્યારે, કુલ ત્રીસ દિવસના સમયગાળા માટે ડ્રાફ્ટમાં મૂકવામાં આવશે જે એક સત્રમાં અથવા બે કે તેથી વધુ અનુગામી સત્રોમાં સમાવિષ્ટ હોઈ શકે છે, અને જો, સત્રની સમાપ્તિ પહેલાં અથવા ઉપરોક્ત અનુગામી સત્રો પછી તરત જ,

બંને ગૃહો જાહેરનામું બહાર પાડવાને અસ્વીકાર કરવા સંમત થાય અથવા બંને ગૃહો જાહેરનામામાં કોઈપણ ફેરફાર કરવા સંમત થાય, તો જાહેરનામું જારી કરવામાં આવશે નહીં અથવા સંસદના બંને ગૃહો દ્વારા સંમત થયેલા આવા સુધારેલા સ્વરૂપમાં જ જારી કરવામાં આવશે.

૧૦૭. અસરગ્રસ્ત પરિવારો માટે વધુ ફાયદાકારક કાયદો ઘડવાની રાજ્ય વિધાનસભાઓની સત્તા.- આ અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ બાબત કોઈપણ રાજ્યને આ અધિનિયમ હેઠળ ગણાવેલા અધિકારોમાં વધારો કરવા અથવા ઉમેરો કરવા માટે કોઈ કાયદો ઘડતા અટકાવશે નહીં જે આ અધિનિયમ હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર વળતર કરતાં વધુ વળતર આપે છે અથવા આ અધિનિયમ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલી જોગવાઈઓ કરતાં વધુ ફાયદાકારક હોય તેવી પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન જોગવાઈઓ કરે છે.

૧૦૮. અસરગ્રસ્ત પરિવારોને વધુ સારું વળતર અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપન મેળવવાનો વિકલ્પ.- (૧) જ્યાં રાજ્યનો કાયદો અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા ઘડવામાં આવેલી નીતિ જમીન સંપાદન માટે આ અધિનિયમ હેઠળ ગણતરી કરેલા વળતર કરતાં વધુ વળતર પૂરું પાડે છે, ત્યાં અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ અથવા તેમનો પરિવાર અથવા તેમના પરિવારના સભ્ય તેમના વિકલ્પ પર આવા રાજ્ય કાયદા અથવા રાજ્યની આવી નીતિ હેઠળ આવા ઉચ્ચ વળતર અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપનનો લાભ મેળવવાનું પસંદ કરી શકે છે. (૨) જ્યાં રાજ્યનો

કાયદો અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા ઘડવામાં આવેલી નીતિ આ અધિનિયમ હેઠળ કરતાં તે અધિનિયમ અથવા નીતિ હેઠળ વધુ ફાયદાકારક પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન જોગવાઈઓ આપે છે, ત્યાં અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ અથવા તેમનો પરિવાર અથવા તેમના પરિવારના સભ્ય આ અધિનિયમ હેઠળના બદલે આવા રાજ્ય કાયદા અથવા રાજ્યની આવી નીતિ હેઠળ આવી પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન જોગવાઈઓ મેળવવાનું પસંદ કરી શકે છે.”

૧૧૩. મુશ્કેલીઓ દૂર કરવાની સત્તા.-

(૧) જો આ ભાગની જોગવાઈઓને અમલમાં મૂકવામાં કોઈ મુશ્કેલી ઊભી થાય, તો કેન્દ્ર સરકાર, આદેશ દ્વારા, આવી જોગવાઈઓ કરી શકે છે અથવા આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત ન હોય તેવા નિર્દેશો આપી શકે છે જે મુશ્કેલી દૂર કરવા માટે જરૂરી અથવા યોગ્ય જણાય: પરંતુ શરત એ છે કે આ અધિનિયમની શરૂઆતથી બે વર્ષનો સમયગાળો વીતી ગયા પછી આવી કોઈ સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે નહીં.

(૨) આ કલમ હેઠળ કરવામાં આવેલ દરેક આદેશ, તે કર્યા પછી શક્ય તેટલી વહેલી તકે સંસદના દરેક ગૃહ સમક્ષ મૂકવામાં આવશે.”

૪૬. કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૧૩(૧) હેઠળ અધિસૂચિત મુશ્કેલીઓ દૂર કરવા અંગેના આદેશ, ૨૦૧૫ ને ધ્યાને રાખીને,

૨૦૧૩ ના અધિનિયમના પ્રકરણ ૪ માં સમાવિષ્ટ કલમ ૨૬ થી ૩૦ ની જોગવાઈઓનો સંદર્ભ ધરાવતી પ્રથમ અનુસૂચિ મુજબ વળતર નક્કી કરવાના મામલામાં અને પ્રકરણ ૫ નો સંદર્ભ ધરાવતી બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને કલમ ૩૧(૧) થી ૩૮(૧) માં ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ લાગુ કરવા અંગે કોઈ વિવાદ નથી.

૪૭. ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના તમામ કેસોમાં પ્રથમ, બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિની જોગવાઈઓ લંબાવતા કેન્દ્ર સરકારના તારીખ ૨૮.૦૮.૨૦૧૫ ના જાહેરનામાના કાળજીપૂર્વકના વાંચન પરથી (અગાઉ ટાંક્યા મુજબ), અમે પુનરાવર્તનના ભોગે પણ સદર જાહેરનામું લાવવાના ઉદ્દેશો અને કારણોને ટાંકી શકીએ છીએ, જે નીચે મુજબ વંચાય છે :-

“અને જ્યારે, કેન્દ્ર સરકાર ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ ૧૩ કાયદાઓ હેઠળ જેમની જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવી છે તેવા સમાન સ્થિતિ ધરાવતા જમીન માલિકો સુધી આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ હેઠળ જમીન માલિકોને મળવાપાત્ર લાભો લંબાવવા જરૂરી માને છે; અને તદનુસાર કેન્દ્ર સરકારે ઉપરોક્ત મુશ્કેલીઓને ધ્યાને રાખીને જમીન માલિકોને ફાયદાકારક લાભ લંબાવવાનું અને જમીન માલિકોના હિતમાં સદર કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના કેસોમાં લાગુ કર્યા મુજબ વળતર અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપન નક્કી કરવા સંબંધિત

આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટની કાયદાકારક જોગવાઈઓને એકસમાન રીતે લાગુ કરવાનો નિર્ણય કર્યો છે;”

૪૮. ઉપરોક્ત બાબતનું માત્ર વાંચન એ દર્શાવે છે કે જમીન માલિકોના હિતમાં, ચોથી અનુસૂચિમાં નોંધાયેલા કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના કેસોમાં વળતર, પુનઃસ્થાપન અને પુનર્વસન નક્કી કરવા સંબંધિત ૨૦૧૩ ના અધિનિયમ હેઠળ ઉપલબ્ધ લાભો એકસમાન રીતે લંબાવવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો.

૪૯. રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન, રિહેબિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૧૦૩ વધુમાં જણાવે છે કે :-

“૧૦૩. જોગવાઈઓ હાલના કાયદાઓ ઉપરાંત રહેશે.- આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ હાલમાં અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈપણ કાયદા ઉપરાંત રહેશે અને તેના ઘટાડામાં રહેશે નહીં.”

૫૦. અમારી સમક્ષ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના કેસોમાં પ્રથમ અનુસૂચિ અનુસાર વળતર નક્કી કરવા, બીજી અનુસૂચિ અનુસાર પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન તથા ત્રીજી અનુસૂચિ અનુસાર માળખાગત સુવિધાઓ સંબંધિત ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની પ્રથમ, બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિના લાભો લંબાવવા, વળતર અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપન સંબંધિત નોંધાયેલા કાયદાઓ, જમીન

સંપાદન કાયદા હેઠળના હાલના લાભો ઉપરાંત ગણવા અને લાગુ કરવા પડશે, કારણ કે તે એક ફાયદાકારક કાયદો છે અને અન્ય કોઈપણ હાલના કેન્દ્રીય કાયદા ઉપરાંત અને તેના ઘટાડામાં નહીં તે રીતે ઘડાયેલો કાયદો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ લંબાવવામાં આવેલા લાભો પ્રશ્નવાળા સંપાદન સંબંધિત ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની ચોથી અનુસૂચિમાં નોંધાયેલા હાલના કેન્દ્રીય કાયદાઓ હેઠળ પહેલેથી જ ઉપલબ્ધ લાભો ઉપરાંત અને તેના ઉપર સમાવિષ્ટ ગણવાના રહેશે.

૫૧. અમારી સમક્ષ એ બાબત મૂકવામાં આવી હતી કે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦૩ માં વપરાયેલી ભાષા સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ **કમિશનર એન્ડ એલ.એ.ઓ. વિ. એસ.વી. ગ્લોબલ મિલ લિમિટેડ [૨૦૨૬ એસ.સી.સી. ઓનલાઈન એસ.સી. ૧૭૧]** ના કેસમાં વિચારણા માટે આવી હતી, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટે મુખ્યત્વે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦૩ સાથે વાંચતા કલમ ૭૪ ની આંતરક્રિયા પર વિચાર-વિમર્શ કર્યો હતો અને તેમાં આનુષંગિક પ્રશ્ન એવા કેસોમાં લેન્ડ એક્ટિવેશન એક્ટ, ૧૯૮૪ લાગુ કરવા અંગેનો હતો જ્યાં જમીન સંપાદનની કાર્યવાહી ૧૯૮૪ ના અધિનિયમ હેઠળ શરૂ કરવામાં આવી હતી, પરંતુ એવોર્ડ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની શરૂઆત પછી પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

૫૨. તેમાં એ બાબત નોંધવામાં આવી હતી કે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમનું સમગ્ર માળખું એ બાબત વિપુલ પ્રમાણમાં સ્પષ્ટ કરે છે કે આ અધિનિયમ જમીન

માલિકોને ન્યાયી અને યોગ્ય વળતર આપવા માટે એક મજબૂત વ્યવસ્થા સુનિશ્ચિત કરતી વખતે વધુ લાભો પૂરા પાડવા માટે હતો.

૫૩. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ૨૦૧૩ નો અધિનિયમ એક માનવીય, સહભાગી, માહિતગાર અને પારદર્શક પ્રક્રિયામાં વિકાસની જરૂરિયાતોને સંતુલિત કરતી વખતે જમીન માલિકોના હિતોનું રક્ષણ કરતો એક ફાયદાકારક કાયદો છે. અદાલતે તેના જાહેર કરાયેલા ઉદ્દેશોને અમલમાં મૂકવા માટે સભાન પ્રયાસ કરવો જોઈએ. કલમ ૧૦૩ કાયદાના મોટા માળખા પર વધુ પ્રકાશ ફેંકે છે, કારણ કે તે અન્ય કાયદાઓમાંથી પૂરતું ઉછીનું લેવાની સુવિધા આપે છે. વાસ્તવમાં, ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની પૂર્ણતા આવા ઉછીના લેવામાંથી આવે છે. જોગવાઈ (કલમ ૧૦૩) ની ભાષા સ્વયં-સ્પષ્ટ છે. તે હકારાત્મક અને નકારાત્મક બંને છે કારણ કે તે જણાવે છે કે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ હાલના કાયદાઓ ઉપરાંત છે, જ્યારે તે સ્પષ્ટ કરે છે કે તે તેના ઘટાડામાં નથી. કલમ ૧૦૩, જેમ છે તેમ, સમગ્ર કાયદાના સ્વરૂપને વ્યાખ્યાયિત કરે છે.

૫૪. ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦૫ ની નોંધ લેતાં, તેમાં વધુમાં અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે સદર જોગવાઈ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમના ઉદ્દેશો અને કારણોના કથનની કલમ ૨૨ સાથે સુસંગત છે, જે સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ જમીન સંપાદન સાથે સંબંધિત કેન્દ્રીય કાયદાઓ "ઉપરાંત છે અને તેના ઘટાડામાં નથી". આમ, કલમ ૧૦૩ અને ૧૦૫ માં તેની જોગવાઈઓ દ્વારા ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની યોજનામાંથી,

૨૦૧૩ ના અધિનિયમ હેઠળ અન્ય કાયદાઓ લાગુ કરવા અંગે કોઈ ચોક્કસ અવરોધ શોધી શકાતો નથી. આમ, સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા **કમિશનર એન્ડ એલ.એ.ઓ. (ઉપર મુજબ)** ના કેસમાં ફરિયાદી 'જી' માં નીચે મુજબ નિષ્કર્ષ કાઢવામાં આવ્યો હતો :-

“જી. સારાંશ આપતાં:— ઉપરોક્ત વિશ્લેષણ પરથી, અમે ઠરાવીએ છીએ કે ૨૦૧૩ નો અધિનિયમ એક વિશેષ કાયદો છે અને મોટા પ્રમાણમાં એક સંપૂર્ણ સંહિતા છે, પરંતુ તેના જાહેર કરાયેલા ઉદ્દેશ્યને અમલમાં મૂકવા માટે અન્ય કાયદાઓ પાસેથી કોઈપણ સહાયને અટકાવતો નથી. આખરે, આપણે એ હકીકતને નજરઅંદાજ ન કરવી જોઈએ કે વાજબી વળતર મેળવવાનો અધિકાર બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૦૦એ હેઠળ સમાવિષ્ટ છે અને જ્યારે કાયદો પોતે જ તે પૂરો પાડે છે, ત્યારે અન્ય કોઈપણ સંભવિત તકનીકી અર્થઘટન છતાં અદાલતે તેને અમલમાં મૂકવો જોઈએ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ તેના ઉદ્દેશ્યને અમલમાં મૂકવા માટે છે અને તેથી, કોઈપણ વિપરીત અર્થઘટન તેના વિનાશમાં પરિણમશે, અને અદાલત દ્વારા તેને ટાળવું જોઈએ.”

૫૫. અહીં જ, સુપ્રીમ કોર્ટની ત્રણ જજોની બેંચ દ્વારા **કે.એસ.એલ. એન્ડ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ વિ. અરિહંત શ્રેક્સ લિમિટેડ [(૨૦૧૫) ૧ એસ.સી.સી. ૧૬૬]** ના કેસમાં અર્થઘટન કરાયેલ અભિવ્યક્તિ "અન્ય કોઈપણ કાયદા

ઉપરાંત અને તેના ઘટાડામાં નહીં" નો અર્થ, ફક્ત '૩૬', '૩૯' અને '૪૯' ના સંદર્ભ સાથે નીચે મુજબ પણ નોંધવાનો રહે છે :-

“૩૬*. ૨૦૦૦ ના અધિનિયમ ૧ દ્વારા તારીખ ૧૭-૧-૨૦૦૦ થી અમલમાં આવે તે રીતે આર.ડી.ડી.બી. એક્ટની કલમ ૩૪ માં પેટા-કલમ (૨) ઉમેરવામાં આવી હતી. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે જ્યારે કોઈ અધિનિયમ જોગવાઈ કરે છે, અહીંની જેમ, કે તેની જોગવાઈઓ અન્ય કાયદા અથવા કાયદાઓ ઉપરાંત રહેશે અને તેના ઘટાડામાં નહીં, તેનો અર્થ એ છે કે ધારાસભા ઈરાદો ધરાવે છે કે આવો કાયદો અન્ય કાયદાઓ સાથે સહઅસ્તિત્વ ધરાવશે. આવા કેસમાં ધારાસભાનો ઈરાદો અન્ય કાયદાઓની જોગવાઈઓને રદ કરવાનો અથવા ઘટાડવાનો ચોક્કસપણે નથી. "ના ઘટાડામાં" શબ્દનો અર્થ "રદ કરવા અથવા સમાપ્ત કરવા" થાય છે. બ્લેક્સ લો ડિક્શનરી "ડેરોગેશન" માટે નીચેનો અર્થ દર્શાવે છે: "ડેરોગેશન.—પછીના અધિનિયમ દ્વારા કાયદાનું આંશિક રદ થવું અથવા નાબૂદી જે તેના વ્યાપને મર્યાદિત કરે છે અથવા તેની ઉપયોગિતા અને બળને નબળી પાડે છે." તે સ્પષ્ટ છે કે પેટા-કલમ (૧) માં નોન-ઓબસ્ટેન્ટ ક્લોઝ સમાવિષ્ટ છે, જે આર.ડી.ડી.બી. એક્ટને ઓવરરાઈડિંગ અસર આપે છે. પેટા-કલમ (૨) આવી ઓવરરાઈડિંગ અસરના અપવાદ તરીકે કાર્ય કરે છે. તે જણાવે છે કે આ ઓવરરાઈડિંગ અસર અમુક કાયદાઓના સંબંધમાં છે અને આર.ડી.ડી.બી. એક્ટ આવા

કાયદાઓ ઉપરાંત રહેશે અને તેના ઘટાડામાં નહીં. સીકા નિઃશંકપણે આવો જ એક કાયદો છે.” “

૩૯. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે બંને વિશેષ કાયદા છે. સીકા એક વિશેષ કાયદો છે, જે માંદી કંપનીઓના પુનર્નિર્માણ અને તેને આનુષંગિક બાબતો સાથે વ્યવહાર કરે છે, જોકે દેવાની વસૂલાત જેવી અન્ય બાબતોના સંદર્ભમાં તે સામાન્ય છે. આર.ડી.ડી.બી. એક્ટ પણ એક વિશેષ કાયદો છે, જે વિશેષ પ્રક્રિયા દ્વારા બેંકો અથવા નાણાકીય સંસ્થાઓને બાકી નીકળતા નાણાંની વસૂલાત સાથે વ્યવહાર કરે છે, જોકે માંદી કંપનીઓના પુનર્નિર્માણ જેવી અન્ય બાબતોના સંદર્ભમાં તે સામાન્ય હોઈ શકે છે જેની સાથે તે ખાસ વ્યવહાર પણ કરતો નથી. આમ બંને કાયદાઓનો હેતુ અલગ છે.”

૪૯. "ઘટાડામાં નહીં" શબ્દ સીકાની જોગવાઈઓને કોઈપણ રીતે ઘટાડવા અથવા રદ ન કરવાના સંસદના ઇરાદાને સ્પષ્ટપણે વ્યક્ત કરે છે. આનો અર્થ એ થવો જોઈએ કે સંસદે માંદી કંપનીના પુનર્નિર્માણ માટે સીકા હેઠળની કાર્યવાહી ચાલુ રાખવાનો ઇરાદો રાખ્યો હતો અને તે હેતુ માટે આગળ ઇરાદો રાખ્યો હતો કે પુનર્નિર્માણની પ્રક્રિયા પેનિંગ હોય ત્યાં સુધી કંપની અને તેની મિલકતો સામેની અન્ય તમામ કાર્યવાહી પર સ્ટે મૂકવો જોઈએ. જ્યારે સીકા ની કલમ ૨૨ હેઠળ "કાર્યવાહી" શબ્દમાં મૂળરૂપે આર.ડી.ડી.બી. એક્ટનો સમાવેશ થતો ન હતો, જે તે સમયે

અસ્તિત્વમાં ન હતો. કલમ ૨૨ આર.ડી.ડી.બી. એક્ટ હેઠળની કાર્યવાહીને આવરી લે છે.”

***[સંપાદકીય નોંધ : ફરો ૩૬ સત્તાવાર શુદ્ધિપત્રક નં.**

એફ.૩/ઈડી.બી.જે./૬૧/૨૦૧૪ તારીખ ૨૫-૧૧-૨૦૧૪ દ્વારા સુધારેલ છે.]

૫૬. બ્લેક્સ લો ડિક્શનરીમાં નિર્ધારિત અભિવ્યક્તિ 'ના ઘટાડામાં' (ઇન ડેરોગેશન ઓફ) નો શાબ્દિક અર્થ 'નાબૂદીમાં' અથવા 'રદ કરવામાં' થાય છે. 'ઘટાડામાં નહીં' અભિવ્યક્તિ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦૫ સાથે વાંચતા કલમ ૧૦૩ માં સ્પષ્ટ કર્યા મુજબ, જમીન સંપાદન સંબંધિત કેન્દ્રીય કાયદામાં કાયદાની હાલની જોગવાઈઓમાંથી બાદ ન કરવાનો અથવા તેને રદ ન કરવાનો ધારાસભાનો ઈરાદો સ્પષ્ટપણે વ્યક્ત કરે છે.

૫૭. વધુમાં, બંને કાયદાઓનો ઉદ્દેશ્ય સમાન હોવાથી, એટલે કે જમીન સંપાદનની પ્રક્રિયા, વળતર નક્કી કરવા અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપનની જોગવાઈ પૂરી પાડવાનો, ૨૦૧૩ ના અધિનિયમને કોઈ ઓવરરાઈડિંગ અસર આપવામાં આવી ન હોવાથી, કમિશનર એન્ડ એલ.એ.ઓ. (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે ઠરાવ્યા મુજબ, અન્ય કોઈપણ સંભવિત તકનીકી અર્થઘટન છતાં ૨૦૧૩ ના અધિનિયમને પૂર્ણ અસર આપવાની રહે છે. કોઈપણ વિપરીત અર્થઘટન જે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની યોજનાના વિનાશમાં પરિણમશે અથવા તેની જોગવાઈને નિર્રથક કે નકામી બનાવશે તે અદાલત દ્વારા ટાળવું જોઈએ.

૫૮. વધુમાં, ૨૦૧૩ નો અધિનિયમ, સંપાદન, વળતર નક્કી કરવા અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપનના મામલામાં સંપૂર્ણ સંહિતા ગણી શકાય, જ્યારે તે કલમ ૧૦૩ ની રૂએ અન્ય કાયદાઓમાંથી ઉછીનું લેવાની સુવિધા આપે છે, અને કલમ ૧૧૩ સાથે વાંચતા કલમ ૧૦૫ ની રૂએ ચોથી અનુસૂચિમાં નોંધાયેલા કેન્દ્રીય કાયદા હેઠળના સંપાદનના કેસોમાં લાગુ કરવામાં આવે છે.

૫૯. અમારી સમક્ષ તપાસવાનો રહેતો પ્રશ્ન એ છે કે “જ્યારે બે જોગવાઈઓ સમાન ક્ષેત્રમાં કાર્યરત હોય, ત્યારે શું રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-એફ(૯) અને કલમ ૨૦-ઓ ની જોગવાઈઓ સોલેશિયમ સંબંધિત ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૧) અને બીજી અનુસૂચિ અને ત્રીજી અનુસૂચિમાં પૂરા પાડવામાં આવેલા હકોના સંદર્ભમાં અસરગ્રસ્ત પરિવારો માટે પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન એવોર્ડ સંબંધિત કલમ ૩૧(૧) અને કલમ ૩૮(૧) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ સાથે ઓવરલેપ થતી કહી શકાય.

૬૦. અમારી સમક્ષ એ પણ તપાસવાનું રહે છે કે “શું વળતર અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપન પેકેજ નક્કી કરવાના મામલામાં ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓએ ચોથી અનુસૂચિમાં નોંધાયેલા કાયદાઓની સમાન જોગવાઈઓને પોતાની છત્રછાયામાં આવરી લીધી છે અને સદર કાયદાઓ હેઠળના હાલના લાભો ૨૦૧૩ ના અધિનિયમમાં પૂરી પાડવામાં આવેલી વધુ ફાયદાકારક જોગવાઈઓમાં સમાવિષ્ટ થઈ ગયા છે, કારણ કે બંને સમાન ક્ષેત્રમાં કાર્યરત કેન્દ્રીય કાયદાઓ છે, અને અગાઉના કેન્દ્રીય કાયદાઓ ૨૦૧૩ ના

અધિનિયમની કલમ ૧૦૩ ની રૂએ પછીના ૨૦૧૩ ના અધિનિયમમાં ઉછીના લેવામાં આવ્યા છે.”

૬૧. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, અમારે એ તપાસવાનું રહે છે કે શું કાયદાઓના બે જૂથો, એટલે કે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની ચોથી અનુસૂચિમાં અગાઉ નોંધાયેલા કેન્દ્રીય કાયદાઓ અને પછીના ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની પ્રથમ અનુસૂચિ સમાન ક્ષેત્રમાં કાર્યરત હોવાની માત્ર હકીકતથી, સંઘર્ષનું કોઈ અનુમાન અથવા ધારણા હોઈ શકે છે, તે પણ ત્યારે જ્યારે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓને કોઈ ઓવરરાઈડિંગ અસર આપવામાં આવી નથી, બલ્કે ૨૦૧૩ નો અધિનિયમ / કાયદો જુદા જુદા વિષય સંબંધિત જમીન સંપાદનના કેસો સાથે વ્યવહાર કરતા કેન્દ્રીય કાયદાઓમાં પહેલેથી જ ગણાવેલા લાભોનું વિસ્તરણ છે.

૬૨. અમે વૈધાનિક અર્થઘટનના મૂળભૂત સિદ્ધાંતને વધુ નોંધી શકીએ છીએ કે કાયદાનો કોઈ ભાગ અને કાયદાનો કોઈ શબ્દ અલગતામાં અર્થઘટન કરી શકાતો નથી અને કાયદાઓનું અર્થઘટન એવી રીતે કરવું પડશે કે દરેક શબ્દનું એક સ્થાન હોય અને દરેક બાબત તેના સ્થાને હોય.

૬૩. અર્થઘટન લખાણ અને સંદર્ભ પર નિર્ભર હોવું જોઈએ. તે અર્થઘટનનો આધાર છે. લખાણ એ પોત (ટેક્સચર) છે, જ્યારે સંદર્ભ એ છે જે તેને રંગ આપે છે. બંનેમાંથી કોઈને અવગણી શકાય નહીં. બંને મહત્વપૂર્ણ છે. તે અર્થઘટન શ્રેષ્ઠ છે જે શાબ્દિક અર્થઘટનને સંદર્ભ સાથે મેળ ખવડાવે છે. કાયદો જ્યારે આપણે જાણીએ છીએ કે તે શા માટે ઘડવામાં આવ્યો હતો ત્યારે તેનું શ્રેષ્ઠ

અર્થઘટન થાય છે. આ જ્ઞાન સાથે, કાયદો વાંચવો આવશ્યક છે, પ્રથમ સમગ્ર રીતે અને પછી કલમ દર કલમ, પેટા-કલમ દર પેટા-કલમ, શબ્દસમૂહ દર શબ્દસમૂહ અને શબ્દ દર શબ્દ. જો કોઈ કાયદાને તેના ઘડતરના સંદર્ભમાં, આવા સંદર્ભ દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલા કાયદા નિર્માતાના ચશ્મા સાથે જોવામાં આવે, તો તેની યોજના, કલમો, પેટા-કલમો, શબ્દસમૂહો અને શબ્દો રંગ પકડી શકે છે અને સંદર્ભ દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલા ચશ્મા વિના કાયદાને જોવામાં આવે તેના કરતાં અલગ દેખાઈ શકે છે. આ ચશ્મા સાથે, અદાલતે અધિનિયમને સમગ્ર રીતે જોવો જોઈએ અને સમગ્ર અધિનિયમની યોજનામાં બંધબેસતા દરેક કલમ, દરેક પેટા-કલમ, દરેક શબ્દસમૂહ અને દરેક શબ્દ શું કહેવા માંગે છે અને ડિઝાઇન કરવામાં આવ્યો છે તે શોધવું જોઈએ. કાયદાનો કોઈ ભાગ અને કાયદાનો કોઈ શબ્દ અલગતામાં અર્થઘટન કરી શકાતો નથી. કાયદાઓનું અર્થઘટન એવી રીતે કરવું પડશે કે દરેક શબ્દનું એક સ્થાન હોય અને દરેક બાબત તેના સ્થાને હોય. [સંદર્ભ:- આર.બી.આઈ. વિ. પીઅરલેસ જનરલ ફાઈનાન્સ એન્ડ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કું. લિમિટેડ [(૧૯૮૭) ૧ એસ.સી.સી. ૪૨૪] નો ફરો '૩૩']

૬૪. અર્થઘટનનો પ્રાથમિક સિદ્ધાંત એ છે કે બંધારણીય અથવા વૈધાનિક જોગવાઈનું અર્થઘટન "તેને બનાવનારાઓના ઈરાદા મુજબ" થવું જોઈએ. સામાન્ય રીતે, આવો ઈરાદો જોગવાઈની ભાષા પરથી એકત્રિત કરવામાં આવે છે. જો કાયદા દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલી ભાષા અથવા શબ્દપ્રયોગ ચોક્કસ અને સ્પષ્ટ હોય અને આમ પોતે જ અસંદિગ્ધ શબ્દોમાં કાયદાકીય ઈરાદો જાહેર કરે

છે, તો પછી ભલે ગમે તે પરિણામો આવે, તેને અમલમાં મૂકવો જોઈએ. પરંતુ જો જોગવાઈમાં વપરાયેલા શબ્દો અચોક્કસ, પરિવર્તનશીલ અથવા સૂચક હોય અથવા વાજબી રીતે એક કરતાં વધુ અર્થ ધરાવતા હોય, તો કડક વ્યાકરણના અર્થઘટનનો નિયમ વાસ્તવિક કાયદાકીય ઈરાદા સુધી પહોંચવા માટેનો ચોક્કસ માર્ગદર્શક રહેતો નથી. આવા કિસ્સામાં, ઉપયોગમાં લેવાયેલા શબ્દો અને શબ્દસમૂહોનો સાચો અર્થ શોધવા માટે, અદાલત માટે જોગવાઈની શુષ્ક શાબ્દિક મર્યાદાઓથી આગળ વધવું અને અન્ય જાણીતા અર્થઘટનના નિયમોની સહાય લેવી કાયદેસર છે, જેમ કે તેનો કાયદાકીય ઇતિહાસ, સમગ્ર કાયદાની મૂળભૂત યોજના અને માળખું, પ્રત્યેક ભાગ બાકીના પર પ્રકાશ ફેંકે છે, કાયદાનો હેતુ, પ્રાપ્ત કરવાનો ઉદ્દેશ્ય, અને બીજા સંભવિત અર્થઘટનની પસંદગીમાં એકને અપનાવવાથી જે પરિણામો આવી શકે છે. [સંદર્ભ:- *ચીફ જસ્ટિસ ઓફ એ.પી.*

વિ. એલ.વી.એ. દિક્ષિતુલુ, [(૧૯૭૯) ૨ એસ.સી.સી. ૩૪]

૬૫. કાયદાની ભાષામાં અસ્પષ્ટતા અથવા અનિશ્ચિતતાના કિસ્સામાં કાયદાના અર્થઘટન માટે લાગુ કરાયેલા અર્થઘટનના સિદ્ધાંતો પૈકીનો એક એ છે કે, જ્યાં બે વૈકલ્પિક અર્થઘટન શક્ય હોય, ત્યાં અદાલતે તે અર્થઘટન પસંદ કરવું જોઈએ જે કાયદાના અન્ય ભાગો સાથે સુસંગત હોય અને તેની સરળ, સુમેળભરી કામગીરી સુનિશ્ચિત કરે, અને બીજા અર્થઘટનને ટાળવું જોઈએ જે વાહિયાતતા, મૂંઝવણ, અથવા ઘર્ષણ, વિરોધાભાસ અને તેની વિવિધ જોગવાઈઓ વચ્ચે સંઘર્ષ તરફ

દોરી જાય છે, અથવા કાયદાની મૂળભૂત યોજના અને હેતુને નબળી પાડે છે અથવા તેને નિષ્ફળ બનાવે છે કે નષ્ટ કરે છે.

૬૬. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલ શ્રી મૌલિક જી. નાણાવટીએ **કમિશનર એન્ડ એલ.એ.ઓ. (ઉપર મુજબ)** ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદાના ફકરા ‘૭૮’ પર ભારે આધાર રાખીને ભારપૂર્વક દલીલ કરી હતી કે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦૩ ના ઈશદાને ધ્યાને લેતાં, જે સ્પષ્ટ કરે છે કે ૨૦૧૩ નો અધિનિયમ "હાલના કાયદા ઉપરાંત છે અને તેના ઘટાડામાં નથી", ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૧) માં રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-એફ(૯) નો સમાવેશ હોવાનું કોઈપણ અર્થઘટન ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦૩ ને નિરર્થક અને નકામી બનાવી દેશે. એવી રજૂઆત છે કે જ્યારે ધારાસભા કોઈ જોગવાઈ દાખલ કરે છે, ત્યારે અર્થઘટનમાં તેની અજ્ઞાનતા હોઈ શકે નહીં. આવું અજાણ અર્થઘટન જોખમી હશે, કારણ કે તે પડકાર વિના પણ જોગવાઈને જ રદ કરવા સમાન બનશે.

૬૭. આથી દલીલ એ છે કે કલમ ૨૦-એફ(૯) અને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૧) ની જોગવાઈઓ વાંચીને, એવું ઠરાવવાનું રહે છે કે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની યોજના હેઠળ ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટે જમીનોના સંપાદનના કિસ્સામાં બંને જોગવાઈઓ એકસાથે કાર્ય કરશે અને સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા નિર્ધારિત બજાર મૂલ્ય પર ૬૦% ની વધારાની રકમ, વળતરની રકમના ૧૦૦% જેટલી સોલેશિયમ તરીકે કલમ ૩૦(૧) હેઠળ ચૂકવવામાં આવેલી રકમ ઉપરાંત

ચૂકવવી પડશે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે કલમ ૨૦-એફ(૯) માં વિચાર્યા મુજબ ૬૦% ની વધારાની રકમ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૧) ના અર્થમાં કડક રીતે સોલેશિયમ તરીકે પણ ગણી શકાય નહીં અને કોઈપણ સંજોગોમાં, ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦૩ અને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની યોજનાને ધ્યાને રાખીને તે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની સદર જોગવાઈમાં સમાવિષ્ટ થશે નહીં કારણ કે તેમાં પૂરા પાડવામાં આવેલા લાભો હાલના જમીન સંપાદન કાયદાઓમાં સમાવિષ્ટ લાભો ઉપરાંત છે.

૬૮. પરિણામ એ આવે છે કે અરજદારના વિદ્વાન વકીલશ્રીની દલીલ મુજબ, કલમ ૨૦-એફ(૯) મુજબ ૬૦% ની વધારાની રકમ, જો "વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ" માટેના સંપાદનમાં ચૂકવવાપાત્ર ન ગણાય, તો તે સદર જોગવાઈને નિરર્થક અથવા નકામી બનાવી દેશે, જે કાયદાકીય ઈરાદાથી વિપરીત હશે.

૬૯. વધુમાં, **ધનરાજ વિ. વિક્રમ સિંહ [૨૦૨૩ એસ.સી.સી. ઓનલાઈન એસ.સી. ૭૨૪]** ના ફકરા '૮' અને '૧૩' પર આધાર રાખીને એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કાયદો સુસ્થાપિત છે. વૈધાનિક જોગવાઈની તરફેણમાં હંમેશા બંધારણીયતાની પૂર્વધારણા હોય છે અને રેલવે સત્તામંડળ દ્વારા કલમ ૨૦-એફ(૯) ની જોગવાઈઓને કોઈ પડકાર ન હોવાના સંજોગોમાં, આ કોર્ટ "વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ" માટે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ હેઠળ વળતર નક્કી કરવાના મામલામાં તેને નજરઅંદાજ કરવાથી દૂર રહેશે.

૭૦. ચંદ્રન પિલ્લઈ વિ. જોઈન્ટ રજિસ્ટ્રાર ઓફ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ (જનરલ) [૨૦૧૯ એસ.સી.સી. ઓનલાઈન કેરળ ૧૬૪૬] (ફકરા '૧૪' પર ભાર મૂકતાં) પર આધાર રાખીને એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે વૈધાનિક અર્થઘટનના સુસ્થાપિત ધોરણો અને સિદ્ધાંતો એ છે કે કોઈ પણ અદાલત કાયદાની જોગવાઈઓને, ખાસ કરીને જ્યારે તેમને પડકારવામાં આવી ન હોય ત્યારે, નિર્રથક અથવા નકામી બનાવી શકતી નથી.

૭૧. કમિશનર એન્ડ એલ.એ.ઓ. (ઉપર મુજબ) ના ફકરા '૧૩' અને '૧૪' પર આધાર રાખીને એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે એ બાબત સુસ્થાપિત છે કે ફાયદાકારક અથવા કલ્યાણકારી કાયદાઓને ઉદાર અને શાબ્દિક કે કડક અર્થઘટન આપવું જોઈએ નહીં. ઉદાર મહત્વના કાયદાઓમાં આવતા શબ્દોને પ્રોક્સ્ટીયન પથારીમાં મૂકવામાં આવતા નથી અથવા લિલિપુટીયન પરિમાણોમાં સંકોચવામાં આવતા નથી. આ કાયદાઓનું અર્થઘટન કરતી વખતે શાબ્દિક અર્થઘટનના ઢોંગને ટાળવો જોઈએ અને તેના દુરુપયોગની ઉડાઉતાને ઓળખવી અને ઘટાડવી જોઈએ. ન્યાયાધીશોએ આવા કાયદાઓના "રંગ", "સામગ્રી" અને "સંદર્ભ" સાથે વધુ ચિંતિત હોવું જોઈએ [તેમાં પ્રેન વિ. સિમન્ડ્સ, [[૧૯૭૧] ૩ ઓલ ઈ.આર. ૨૩૭ (હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સ)]] માં લોર્ડ વિલ્બરફોર્સના અભિપ્રાયમાંથી ઉછીનું લીધેલ]. જો બે દ્રષ્ટિકોણ શક્ય હોય, તો કાયદા દ્વારા પ્રાપ્ત કરવા માંગતા ફાયદાકારક ઉદ્દેશ્ય સાથે મેળ ખાતો દ્રષ્ટિકોણ, દેખીતી રીતે જ પસંદગીનો દ્રષ્ટિકોણ છે.

૭૨. છેલ્લે, **મધ્યપ્રદેશ રાજ્ય વિ. રાકેશ કોહલી [(૨૦૧૨) ૬ એસ.સી.સી. ૩૧૨]** ના નિર્ણયને એ બાબત પર ભાર મૂકવા માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવ્યો છે કે અદાલત કાયદો ઘડી શકતી નથી અથવા ધારાસભાના ડહાપણ પર બેસી શકતી નથી અને પક્ષકારો પૈકીના કોઈપણને પડતી મુશ્કેલી એ વૈધાનિક જોગવાઈને રદબાતલ કરવાનો કોઈ આધાર નથી.

૭૩. સામાવાળા રેલવે તરફે ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલ શ્રી અંકિત શાહે, જવાબમાં, **એન.એચ.એ.આઈ. વિ. પી. નાગારાજુ [(૨૦૨૨) ૧૫ એસ.સી.સી. ૧]** ના નિર્ણય પર આધાર રાખીને એવી રજૂઆત કરી હતી કે સુપ્રીમ કોર્ટે નેશનલ હાઈવેઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ અને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓની તુલના પર ઠરાવ્યું છે કે કલમ ૩૭(૭)(એ) હેઠળ વિચારણામાં લેવાના કાનૂની માપદંડો પૂરા પાડતી નેશનલ હાઈવેઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ ની જોગવાઈ માત્ર વળતર તરીકે ચૂકવવાપાત્ર રકમ નક્કી કરવા માટેના મૂળભૂત કાનૂની માપદંડો પૂરા પાડે છે. વળતર નક્કી કરવા માટે સમાન માપદંડો લાગુ કરતી વખતે, આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ, ૨૦૧૩ પણ લાગુ પડતો હોવાથી કારણ કે એન.એચ. એક્ટ ચોથી અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ છે, આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૨૬ અને ૨૮ હેઠળ પૂરા પાડવામાં આવેલા પરિબળોને સંપાદિત જમીન માટે યોગ્ય વળતર તરીકે બજાર મૂલ્ય નક્કી કરવા માટે યોગ્ય કેસોમાં લાગુ પડતા ઠરાવવામાં આવ્યા છે.

૭૪. તેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે જે કિસ્સામાં નાગરિક પાસેથી જમીન સંપાદિત કરવામાં આવે છે તેવા કિસ્સામાં બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૦૦એ અને ૩૧એ ધ્યાનમાં રાખવા પડશે, કારણ કે મિલકતથી વંચિત રાખવું યોગ્ય વળતર આપ્યા પછી, કાયદાની સત્તા સાથે હોવું જોઈએ. આવો કાયદો બજાર મૂલ્યને ધ્યાનમાં રાખીને જમીન ગુમાવનારને પૂરતું વળતર આપવાની જોગવાઈ કરશે. જોકે દરેક કાયદામાં તાકીદના આધારે સંપાદનની પ્રક્રિયા માટે અલગ પ્રક્રિયા નિર્ધારિત હોઈ શકે છે, તેમ છતાં વળતર નક્કી કરવાની પદ્ધતિ અલગ હોઈ શકતી નથી કારણ કે જમીનનું બજાર મૂલ્ય અને મિલકતથી વંચિત રહેવાને કારણે થતી મુશ્કેલી તે કાયદા હેઠળ સંપાદિત કરવામાં આવી છે કે જે હેતુ માટે સંપાદિત કરવામાં આવી છે તેને ધ્યાનમાં લીધા વિના સમાન રહેશે.

૭૫. આમ, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે એવોર્ડ નક્કી કરવા માટે કલેક્ટર દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાના માપદંડો પૂરા પાડતી ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૮ કલમ ૩૭(૭) માં દર્શાવેલ મૂળભૂત માપદંડો ઉપરાંત અને તેનાથી ઉપર લાગુ પડશે.

૭૬. વધુ આધાર સુપ્રીમ કોર્ટના *યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. તારસેમ સિંહ [(૨૦૧૯) ૯ એસ.સી.સી. ૩૦૪]* ના કેસના નિર્ણય પર મૂકવામાં આવ્યો છે, જેમાં સુપ્રીમ કોર્ટે નેશનલ હાઇવેઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ માં ૧૯૯૭ ના સુધારા તરફ દોરી ગયેલા ઉદ્દેશો અને કારણોને ધ્યાનમાં રાખીને રજૂઆત કરી છે કે તેમાં

અતિશય વિલંબ ટાળીને જમીન સંપાદનની પ્રક્રિયા ઝડપી બનાવવાના મર્યાદિત ઉદ્દેશ્ય સાથે સુધારા લાવવામાં આવ્યા છે.

૭૭. સુધારા અધિનિયમ, ૧૯૯૭ નો ઉદ્દેશ લેન્ડ એક્ટિવેઝિશન એક્ટ, ૧૯૯૪ માં સમાવિષ્ટ યોજના કરતાં અલગ યોજના પૂરી પાડીને પૂર્ણ કરવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે તેનો મર્યાદિત ઉદ્દેશ્ય તેમાં અતિશય વિલંબ ટાળીને જમીન સંપાદનની પ્રક્રિયા ઝડપી બનાવવાનો છે. જોકે, લેન્ડ એક્ટિવેઝિશન એક્ટ, ૧૯૯૪ ની જોગવાઈઓથી ઘર્ષણમાં, સોલેશિયમ અને વ્યાજ વિના વળતર આપવાની બાબત ૧૯૯૭ ના અધિનિયમના ઉદ્દેશ્યને પાર પાડવા માટે મૂળભૂત અને આવશ્યક રીતે જરૂરી નથી. આમ, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે નેશનલ હાઈવેઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ હેઠળના સંપાદનો માટે સોલેશિયમ અને વ્યાજના લાભો બાકાત રાખવા એ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૦૦એ ની ભાવના વિરુદ્ધ હતું અને આવી જોગવાઈને અનુચ્છેદ ૩૧સી ની રક્ષણાત્મક છત્રછાયા પ્રાપ્ત થશે નહીં, કારણ કે તે વિવિધ કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના કિસ્સામાં લાગુ પડતા અનુચ્છેદ ૧૪ ના ઉલ્લંઘન તરફ દોરી જાય છે.

૭૮. અમારી સમક્ષ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સુપ્રીમ કોર્ટે **તારસેમ સિંહ (ઉપર મુજબ) માં, નાગપુર ઇમ્પ્રૂવમેન્ટ ટ્રસ્ટ વિ. વિઠ્ઠલ રાવ, [(૧૯૭૩) ૧ એસ.સી.સી. ૫૦૦]** પર આધાર રાખીને સ્પષ્ટપણે ઠરાવ્યું છે કે લેન્ડ એક્ટિવેઝિશન એક્ટ, ૧૯૯૪ અને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમ હેઠળ અન્ય જાહેર હેતુઓ માટે જેમની જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવી છે તેવા જમીન માલિકો અને

નેશનલ હાઇવેઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ હેઠળ જેમની જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવી છે તેમની વચ્ચે ભેદભાવ કરવો શક્ય નથી, કારણ કે કાયદા હેઠળ જેમની જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવી છે તેવા સમાન સ્થિતિ ધરાવતા અન્ય માલિક સાથે એક માલિક પ્રત્યેના ભિન્ન વ્યવહારના કિસ્સામાં, તે અનુચ્છેદ ૧૪ ના રક્ષણનો દાવો કરી શકે છે.

૭૯. આમ રજૂઆત એ છે કે હાઇવે પ્રોજેક્ટ્સ માટે સંપાદનની પ્રક્રિયા ઝડપી બનાવવા માટે નેશનલ હાઇવેઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ માં સુધારો લાવવાના ઉદ્દેશ્ય અને હેતુને જોતાં, તેમાં ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ૧૮૯૪ ના અધિનિયમ અને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ નેશનલ હાઇવેઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ હેઠળના સંપાદનોને લાગુ પડશે અને ૧૯૫૬ ના અધિનિયમની કલમ ૩૪, અને લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ ની લાગુ પડવાની ક્ષમતાને બાકાત રાખતી જોગવાઈઓ સોલેશિયમ અને વ્યાજ નકારવાની હદ સુધી ગેરબંધારણીય ઠરાવવી પડશે.

૮૦. આમ શ્રી શાહની રજૂઆત એ છે કે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમ અને રેલવેઝ એક્ટની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, એ જોવાનું રહે છે કે રેલવેઝ એક્ટની કલમ ૨૦-એફ(૯) અને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૧) બંને સમાન લાભો પૂરા પાડે છે, કારણ કે કલમ ૨૦-એફ(૯) માં વપરાયેલી ભાષા કે સક્ષમ સત્તામંડળ અથવા લવાદ દ્વારા નિર્ધારિત બજાર મૂલ્ય પર ૬૦% ની વધારાની રકમ "સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને" ચૂકવવામાં આવશે તે

સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે તેમાં ઉલ્લેખિત ૬૦% ની રકમ સોલેશિયમ સિવાય બીજું કંઈ નથી, જે **તારસેમ સિંહ (ઉપર મુજબ)** માં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા ચર્ચા કર્યા મુજબ સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને ચૂકવવાપાત્ર છે.

૮૧. રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-એફ(૯) હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર ૬૦% ની સામે, સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને જમીન માલિકોને ચૂકવવાપાત્ર સોલેશિયમની રકમ વધારીને વળતરની રકમના ૧૦૦% કરવામાં આવી હોવાથી, રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ હેઠળ ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટે જમીનોના સંપાદનના હાલના કેસમાં ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૧) હેઠળ આપવામાં આવેલી સોલેશિયમની રકમ, સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને વધારાની રકમ આપવાની જરૂરિયાતને સંતોષશે. અરજદારો ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૧) મુજબ નિર્ધારિત વળતરના ૧૦૦% થી વધુ કોઈપણ વધારાની રકમ માટે હકદાર નથી અને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦૩ ના આધારે તે સંદર્ભમાં કરવામાં આવેલી તમામ દલીલો ગેરસમજભરી છે અને ફગાવી દેવાને પાત્ર છે.

વિશ્લેષણ:-

૮૨. ઉપર જણાવેલા સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને, આપણે સૌ પ્રથમ લેન્ડ એક્ટિવેશન એક્ટ, ૧૯૮૪, રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ અને રાઈટ ટુ ફ્રે કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવેશન, રિહેનિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ (૨૦૧૩ નો અધિનિયમ) ની જોગવાઈઓના

ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિમાં ડોકિયું કરવું પડશે, તેમજ ઉપરોક્ત ત્રણેય કાયદાઓની યોજના હેઠળ “સોલેશિયમ” અથવા “સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને ચૂકવવાપાત્ર વધારાની રકમ” ની વિભાવના પણ તપાસવી પડશે.

૮૩. અહીં ઉપર નોંધ્યા મુજબ, તારીખ ૩૧.૦૧.૨૦૦૮ થી અમલમાં આવેલા સુધારા અધિનિયમ ૧૧/૨૦૦૮ પહેલાં રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ માટે જમીનોના સંપાદન સાથે વ્યવહાર કરતી એકમાત્ર જોગવાઈ લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ હતી તે બાબત નિર્વિવાદ છે. આમ, તારીખ ૩૧.૦૧.૨૦૦૮ પહેલાં રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ માટે કોઈપણ ખાનગી જમીનના સંપાદન માટે, લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ ની જોગવાઈઓ લાગુ કરવામાં આવી હતી.

૮૪. રેલવે એમેન્ડમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૦૮ દ્વારા રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૮ માં સુધારો કરવા માંગતું રેલવે એમેન્ડમેન્ટ બિલ, ૨૦૦૮ સમયપત્રક મુજબ ઝડપી ધોરણે ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ’ પૂર્ણ કરવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે લાવવામાં આવ્યું છે.

૮૫. નેશનલ હાઈવેઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ માં ઉપલબ્ધ જમીન સંપાદનની જોગવાઈઓની તર્જ પર ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ’ માટે ફાસ્ટ ટ્રેક ધોરણે જમીન સંપાદન માટે કેન્દ્ર સરકાર (રેલવે મંત્રાલય) ને સત્તા આપવા માટે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૮ માં સુધારો લાવવાની જરૂરિયાત અનુભવાઈ હતી. સુધારા અધિનિયમ ૨૦૦૮ લાવવાના ઉદ્દેશ્યો અને કારણો, ઉપર નોંધ્યા મુજબ, નીચેની બાબતો માટે જોગવાઈઓ સમાવિષ્ટ કરવાનો હતો :-

(૧) ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ’ ના સંપાદન માટે સમયપત્રક પૂરું પાડવું;

(૨) વળતરની રકમને લગતા વિવાદના ઉકેલ માટે લવાદ પ્રક્રિયાની ઝડપી વ્યવસ્થા પૂરી પાડવી;

(૩) તેમાં કલમ ૨૦-ઓ નો સમાવેશ કરીને, ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ’ માટે જમીન સંપાદનથી અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓના હિતોનું રક્ષણ કરવા માટે રાષ્ટ્રીય પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નીતિ, ૨૦૦૭ ની જોગવાઈઓ લાગુ કરવી.

૮૬. કુલ મળીને, ઉદ્દેશ્ય ટકાઉ આર્થિક વૃદ્ધિ અને વિકાસ મેળવવા માટે દેશમાં મહત્વપૂર્ણ પાયાની માળખાગત સુવિધાઓના નિર્માણ અને જે વ્યક્તિઓની જમીન સંપાદિત કરવામાં આવે છે તેમના હિતોનું રક્ષણ કરવા વચ્ચે સંતુલન સાધવાનો હતો.

૮૭. રેલવેઝ એમેન્ડમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૦૮ એ કલમ ૨૦-એફ નો સમાવેશ કરીને લેન્ડ એકિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ હેઠળ વળતર નક્કી કરવા સંબંધિત જોગવાઈઓથી ભિન્નતા દર્શાવી હતી, જેમાં સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને જમીન માલિકને ૬૦% ની વધારાની રકમ ચૂકવવાની અને કલમ ૨૦-ઓ મુજબ ભારત સરકાર દ્વારા અધિસૂચિત પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નીતિ, ૨૦૦૭ ને વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓ સુધી લંબાવવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી. કલમ ૨૦-એન રેલવે અધિનિયમ હેઠળના સંપાદનો માટે લેન્ડ એકિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ ની લાગુ પડવાની ક્ષમતાને વધુ બાકાત રાખે છે.

૮૮. રેલવેઝ એમેન્ડમેન્ટ બિલ, ૨૦૦૮ (૨૦૦૮ નું બિલ નંબર ૧૯) ના નાણાકીય મેમોરેન્ડમ સંબંધિત નિવેદન સ્પષ્ટ કરે છે કે બજાર મૂલ્ય ઉપરાંત ૬૦% રકમ, જે અચૂકપણે જમીન માલિકોને ચૂકવવાની રહે છે, તે સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને સોલેશિયમ છે.

૮૯. આમ એ જોઈ શકાય છે કે લેન્ડ એક્રિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ ની જોગવાઈઓથી ભિન્નતા દર્શાવતી વખતે, 'વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ' માટે, રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ માં સમાવિષ્ટ પ્રકરણ ૪-એ એ કેન્દ્ર સરકારને બજાર મૂલ્ય નક્કી કરવા, રકમ જમા કરાવવા અને ચૂકવણી કરવા, સંપાદનની વિષયવસ્તુ હેઠળની જમીનમાં પ્રવેશવાનો અધિકાર અને રાષ્ટ્રીય પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નીતિ, ૨૦૦૭ ના અમલ માટેના માપદંડો પૂરા પાડતી વખતે 'વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ' ના અમલ માટે સંપાદન કરવાની સત્તા આપી હતી.

૯૦. રેલવેઝ એમેન્ડમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૦૮ દ્વારા દાખલ કરાયેલ સમગ્ર પ્રકરણ ૪-એ, નીચે મુજબ ટાંકવાનું રહે છે :-

“[પ્રકરણ ૪-એ:- વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ માટે જમીન સંપાદન

૨૦-એ. જમીન સંપાદન કરવાની સત્તા, વગેરે.—

(૧) જ્યાં કેન્દ્ર સરકારને ખાતરી થાય કે જાહેર હેતુ માટે વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટના અમલ માટે કોઈ જમીનની જરૂર છે, ત્યાં તે, જાહેરનામા દ્વારા, આવી જમીન સંપાદન કરવાનો પોતાનો ઇરાદો જાહેર કરી શકે છે.

(૨) પેટા-કલમ (૧) હેઠળના દરેક જાહેરનામામાં જમીનનું અને જે વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ માટે જમીન સંપાદિત કરવાનો ઈરાદો છે તેનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન આપવામાં આવશે.

(૩) રાજ્ય સરકાર અથવા કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ, જે લાગુ પડતું હોય તે મુજબ, આ કલમના હેતુઓ માટે, જ્યારે પણ જરૂર પડે ત્યારે સક્ષમ સત્તામંડળને જમીન દફતરની વિગતો પૂરી પાડશે.

(૪) સક્ષમ સત્તામંડળ જાહેરનામાનો સારાંશ બે સ્થાનિક અખબારોમાં પ્રસિદ્ધ કરાવશે, જેમાંથી એક સ્થાનિક ભાષામાં હશે.

૨૦-બી. મોજણી માટે પ્રવેશવાની સત્તા, વગેરે.— કલમ ૨૦-એ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જાહેરનામું બહાર પાડવા પર, સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા આ વતી અધિકૃત કરાયેલી કોઈપણ વ્યક્તિ માટે નીચેની બાબતો કરવી કાયદેસર રહેશે—

(એ) કોઈપણ નિરીક્ષણ, મોજણી, માપણી, મૂલ્યાંકન અથવા તપાસ કરવી;

(બી) લેવલ લેવા;

(સી) પેટા-માટી ખોદવી અથવા બોર કરવી;

(ડી) સીમાઓ અને કામની પ્રસ્તાવિત લાઈનો નક્કી કરવી;

(ઈ) નિશાનો મૂકીને અને ખાડા ખોદીને આવા લેવલ, સીમાઓ અને લાઈનો ચિહ્નિત કરવી; અથવા

(એફ) સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા જરૂરી માનવામાં આવે તેવા અન્ય કાર્યો અથવા બાબતો કરવી.

૨૦-સી. મોજણી, માપણી વગેરે દરમિયાન નુકસાનનું મૂલ્યાંકન.—
જમીન પર મોજણી, પેટા-માટી ખોદવી અથવા બોર કરવી, સીમાઓ ચિહ્નિત કરવી અથવા ખાડા ખોદવા અથવા કોઈપણ ઊભા પાક, વાડ અથવા જંગલ સાફ કરવા જેવા કામો કરતી વખતે અથવા કલમ ૨૦-બી હેઠળ કામ કરતી વખતે ખાસ કરીને જે જમીન સંપાદન કાર્યવાહીમાંથી બાકાત રાખવામાં આવી છે તેને નુકસાન પહોંચાડી શકે તેવા અન્ય કાર્યો અથવા બાબતો કરતી વખતે થયેલા નુકસાનનું મૂલ્યાંકન કરવામાં આવશે અને તે જમીનમાં હિત ધરાવતી વ્યક્તિઓને સદર કામ પૂર્ણ થયાના છ મહિનાની અંદર વળતર ચૂકવવામાં આવશે.

૨૦-ડી. વાંધાઓની સુનાવણી, વગેરે.—

(૧) જમીનમાં હિત ધરાવતી કોઈપણ વ્યક્તિ, કલમ ૨૦-એ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જાહેરનામું પ્રસિદ્ધ થયાની તારીખથી ત્રીસ દિવસની મુદતમાં, તે પેટા-કલમમાં ઉલ્લેખિત હેતુ માટે જમીન સંપાદન સામે વાંધો ઉઠાવી શકે છે.

(૨) પેટા-કલમ (૧) હેઠળનો દરેક વાંધો લેખિતમાં સક્ષમ સત્તામંડળને કરવામાં આવશે, અને તેમાં તેના કારણો દર્શાવવામાં આવશે અને સક્ષમ સત્તામંડળ વાંધા ઉઠાવનારને રૂબરૂમાં અથવા કાયદા વ્યવસાયી મારફતે

સુનાવણીની તક આપશે, અને આવા તમામ વાંધાઓ સાંભળ્યા પછી અને સક્ષમ સત્તામંડળ જરૂરી માને તેવી વધુ તપાસ કર્યા પછી, આદેશ દ્વારા, વાંધા માન્ય રાખી શકે છે અથવા નામંજૂર કરી શકે છે. સ્પષ્ટીકરણ. —આ પેટા-કલમના હેતુઓ માટે, “કાયદા વ્યવસાયી” નો તે જ અર્થ છે જે એડવોકેટ્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ (૧૯૬૧ નો ૨૫) ની કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (૧) માં છે. (૩) પેટા-કલમ (૨) હેઠળ સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા કરવામાં આવેલ કોઈપણ આદેશ અંતિમ રહેશે.

૨૦-ઈ. સંપાદનની ઘોષણા.—

(૧) જ્યાં કલમ ૨૦-ડી ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ સક્ષમ સત્તામંડળને તેમાં નિર્દિષ્ટ સમયગાળાની અંદર કોઈ વાંધો રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હોય અથવા જ્યાં સક્ષમ સત્તામંડળે તે કલમની પેટા-કલમ (૨) હેઠળ વાંધાઓ નામંજૂર કર્યા હોય, ત્યાં સક્ષમ સત્તામંડળ, શક્ય તેટલી વહેલી તકે, કેન્દ્ર સરકારને તે મુજબ અહેવાલ સુપરત કરશે અને આવો અહેવાલ મળ્યા પછી, કેન્દ્ર સરકાર, જાહેરનામા દ્વારા ઘોષણા કરશે કે કલમ ૨૦-એ ની પેટા-કલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત હેતુ માટે જમીન સંપાદિત કરવી જોઈએ.

(૨) પેટા-કલમ (૧) હેઠળ ઘોષણા પ્રસિદ્ધ થવા પર, જમીન તમામ બોજાઓમાંથી મુક્ત થઈને સંપૂર્ણપણે કેન્દ્ર સરકારમાં નિહિત થશે.

(૩) જ્યાં કોઈપણ જમીનના સંબંધમાં, તેના સંપાદન માટે કલમ ૨૦-એ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જાહેરનામું પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું હોય, પરંતુ તે

જાહેરનામું પ્રસિદ્ધ થયાની તારીખથી એક વર્ષની મુદતમાં આ કલમની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કોઈ ઘોષણા પ્રસિદ્ધ કરવામાં ન આવી હોય, તો સદર જાહેરનામું કોઈ અસર ધરાવતું બંધ થઈ જશે: પરંતુ શરત એ છે કે સદર એક વર્ષના સમયગાળાની ગણતરી કરતી વખતે, જે સમયગાળા દરમિયાન કલમ ૨૦-એ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જારી કરાયેલા જાહેરનામાના અનુસંધાનમાં લેવાના કોઈપણ પગલાં અથવા કાર્યવાહી પર અદાલતના આદેશ દ્વારા સ્ટે આપવામાં આવ્યો હોય તે સમયગાળો બાકાત રાખવામાં આવશે.

(૪) પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા કરવામાં આવેલી ઘોષણાને કોઈપણ અદાલતમાં અથવા અન્ય કોઈપણ સત્તામંડળ દ્વારા પ્રશ્નાસ્પદ ગણવામાં આવશે નહીં.

૨૦-એફ. વળતર તરીકે ચૂકવવાપાત્ર રકમનું નિર્ધારણ.—

(૧) જ્યાં આ અધિનિયમ હેઠળ કોઈપણ જમીન સંપાદિત કરવામાં આવે છે, ત્યાં સક્ષમ સત્તામંડળના આદેશ દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી રકમ ચૂકવવામાં આવશે.

(૨) સક્ષમ સત્તામંડળ ઘોષણા પ્રસિદ્ધ થયાની તારીખથી એક વર્ષની મુદતમાં આ કલમ હેઠળ એવોર્ડ કરશે અને જો તે સમયગાળામાં કોઈ એવોર્ડ કરવામાં ન આવે, તો જમીન સંપાદન માટેની સમગ્ર કાર્યવાહી રદબાતલ થશે: પરંતુ શરત એ છે કે સક્ષમ સત્તામંડળ, મર્યાદાનો

સમયગાળો પૂરો થયા પછી, જો તેને ખાતરી થાય કે અનિવાર્ય સંજોગોને કારણે વિલંબ થયો છે, અને લેખિતમાં નોંધવાના કારણોસર, તે છ મહિનાના લંબાયેલા સમયગાળામાં એવોર્ડ કરી શકે છે:

વધુમાં શરત એ છે કે જ્યાં લંબાયેલા સમયગાળામાં એવોર્ડ કરવામાં આવે છે, ત્યાં હકદાર વ્યક્તિને, ન્યાયના હિતમાં, એવોર્ડ કરવામાં થયેલા વિલંબ માટે, આવા લંબાયેલા સમયગાળા માટે દર મહિને, આવા દરેક મહિનાના વિલંબ માટે એવોર્ડના મૂલ્યના પાંચ ટકાથી ઓછા નહીં તેવા દરે વધારાનું વળતર ચૂકવવામાં આવશે.

(૩) જ્યાં આ અધિનિયમ હેઠળ કોઈપણ જમીન પર વપરાશનો અધિકાર અથવા સુખાધિકાર જેવો કોઈ અધિકાર સંપાદિત કરવામાં આવે છે, ત્યાં માલિકને અને અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિ કે જેનો તે જમીનમાં ભોગવટાનો અધિકાર આવા સંપાદનને કારણે કોઈપણ રીતે પ્રતિકૂળ રીતે પ્રભાવિત થયો હોય તેને, તે જમીન માટે પેટા-કલમ (૧) હેઠળ નિર્ધારિત રકમના દસ ટકાના દરે ગણતરી કરેલ રકમ ચૂકવવામાં આવશે.

(૪) પેટા-કલમ (૧) અથવા પેટા-કલમ (૩), જે લાગુ પડતું હોય તે મુજબ, રકમ નક્કી કરવા આગળ વધતા પહેલાં, સક્ષમ સત્તામંડળ બે સ્થાનિક અખબારોમાં જાહેર નોટિસ પ્રસિદ્ધ કરશે, જેમાંથી એક સ્થાનિક ભાષામાં હશે અને સંપાદિત કરવાની જમીનમાં હિત ધરાવતી તમામ વ્યક્તિઓ પાસેથી દાવાઓ મંગાવશે.

(પ) આવી નોટિસમાં જમીનની વિગતો જણાવવામાં આવશે અને આવી જમીનમાં હિત ધરાવતી તમામ વ્યક્તિઓને રૂબરૂમાં અથવા એજન્ટ દ્વારા અથવા કલમ ૨૦-ડી ની પેટા-કલમ (૨) માં સંદર્ભિત કાયદા વ્યવસાયી મારફતે, સક્ષમ સત્તામંડળ સમક્ષ, ચોક્કસ સમયે અને સ્થળે હાજર રહેવા અને આવી જમીનમાં તેમના સંબંધિત હિતનું સ્વરૂપ જણાવવા માટે કહેવામાં આવશે.

(ડ) જો પેટા-કલમ (૧) અથવા પેટા-કલમ (૩) હેઠળ સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા નિર્ધારિત રકમ બંને પક્ષકારોમાંથી કોઈપણને સ્વીકાર્ય ન હોય, તો પક્ષકારોમાંથી કોઈપણની અરજી પર, નિયત કરવામાં આવે તેવી રીતે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા નિયુક્ત કરવામાં આવનાર લવાદ દ્વારા રકમ નક્કી કરવામાં આવશે.

(ઢ) આ અધિનિયમની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, આર્બિટ્રેશન એન્ડ કોન્સિલિયેશન એક્ટ, ૧૯૯૬ (૧૯૯૬ નો ૨૬) ની જોગવાઈઓ આ અધિનિયમ હેઠળના દરેક લવાદને લાગુ પડશે.

(ઠ) સક્ષમ સત્તામંડળ અથવા લવાદ, પેટા-કલમ (૧) અથવા પેટા-કલમ (૬) હેઠળ વળતરની રકમ નક્કી કરતી વખતે, નીચેની બાબતો ધ્યાનમાં લેશે—

(એ) કલમ ૨૦-એ હેઠળ જાહેરનામું પ્રસિદ્ધ થયાની તારીખે જમીનનું બજાર મૂલ્ય;

(બી) આવી જમીનને અન્ય જમીનથી અલગ કરવાને કારણે, જમીનનો કબજો લેતી વખતે હિત ધરાવતી વ્યક્તિને થયેલું નુકસાન, જો કોઈ હોય તો;

(સી) સંપાદનને કારણે તેની અન્ય સ્થાવર મિલકતને કોઈપણ રીતે અથવા તેની કમાણી પર પ્રતિકૂળ અસર થવાને કારણે, જમીનનો કબજો લેતી વખતે હિત ધરાવતી વ્યક્તિને થયેલું નુકસાન, જો કોઈ હોય તો;

(ડી) જો, જમીન સંપાદનના પરિણામે, હિત ધરાવતી વ્યક્તિને તેનું રહેઠાણ અથવા વ્યવસાયનું સ્થળ બદલવાની ફરજ પડે છે, તો આવા ફેરફાર માટે આનુષંગિક વાજબી ખર્ચ, જો કોઈ હોય તો.

(ઈ) ઉપર જણાવ્યા મુજબ જમીનના બજાર મૂલ્ય ઉપરાંત, સક્ષમ સત્તામંડળ અથવા લવાદ, જે લાગુ પડતું હોય તે મુજબ, દરેક કિસ્સામાં આવા બજાર મૂલ્ય પર સાઠ ટકાની રકમ સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને એવોર્ડ કરશે.

૨૦-જી. જમીનનું બજાર મૂલ્ય નક્કી કરવા માટેના માપદંડ.—

(૧) સક્ષમ સત્તામંડળ જમીનનું બજાર મૂલ્ય આકારણી અને નિર્ધારિત કરવા માટે નીચેના માપદંડો અપનાવશે—

(૧) જે વિસ્તારમાં જમીન આવેલી છે તે વિસ્તારમાં વેચાણ દસ્તાવેજોની નોંધણી માટે ઇન્ડિયન સ્ટેમ્પ એક્ટ, ૧૮૯૯ (૧૮૯૯ નો ૨) માં નિર્દિષ્ટ લઘુત્તમ જમીન મૂલ્ય, જો કોઈ હોય તો; અથવા

(૨) ગામમાં અથવા આસપાસમાં આવેલી સમાન પ્રકારની જમીન માટેના વેચાણ ભાવની સરેરાશ, જે અગાઉના ત્રણ વર્ષ દરમિયાન નોંધાયેલા વેચાણ દસ્તાવેજોના ઓછામાં ઓછા પચાસ ટકા પરથી નક્કી કરવામાં આવે છે, જ્યાં ઊંચી કિંમત ચૂકવવામાં આવી હોય, તે બેમાંથી જે વધારે હોય તે.

(૨) જ્યાં પેટા-કલમ (૧) ની જોગવાઈઓ નીચેના કારણોસર લાગુ પડતી નથી:—

(૧) જમીન એવા વિસ્તારમાં આવેલી છે જ્યાં તે વિસ્તારમાં હાલમાં અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈપણ કાયદા દ્વારા અથવા તેના હેઠળ જમીનના વ્યવહારો પ્રતિબંધિત છે; અથવા

(૨) પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (૧) માં જણાવ્યા મુજબ સમાન જમીન માટે નોંધાયેલા વેચાણ દસ્તાવેજો અગાઉના ત્રણ વર્ષ માટે ઉપલબ્ધ નથી; અથવા

(૩) યોગ્ય સત્તામંડળ દ્વારા ઇન્ડિયન સ્ટેમ્પ એક્ટ, ૧૮૯૯ (૧૮૯૯ નો ૨) હેઠળ લઘુત્તમ જમીન મૂલ્ય નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવ્યું નથી, સંબંધિત રાજ્ય સરકાર અડીને આવેલા વિસ્તારો અથવા આસપાસમાં આવેલી સમાન પ્રકારની જમીન માટે ચૂકવવામાં આવેલી સરેરાશ ઊંચી કિંમતોના આધારે સદર જમીનના એકમ વિસ્તાર દીઠ ફ્લોર પ્રાઈસ નિર્દિષ્ટ કરશે, જે અગાઉના ત્રણ વર્ષ દરમિયાન નોંધાયેલા વેચાણ દસ્તાવેજોના ઓછામાં

ઓછા પચાસ ટકા પરથી નક્કી કરવામાં આવે છે જ્યાં ઊંચી કિંમત ચૂકવવામાં આવી હોય, અને સક્ષમ સત્તામંડળ તે મુજબ જમીનના મૂલ્યની ગણતરી કરી શકે છે.

(૩) સક્ષમ સત્તામંડળ, આ અધિનિયમ હેઠળ સંપાદિત કરવામાં આવતી જમીનના બજાર મૂલ્યની આકારણી અને નિર્ધારણ કરતાં પહેલાં—

(એ) આવી જમીનની ઇચ્છિત જમીન ઉપયોગ શ્રેણી નક્કી કરશે; અને

(બી) સંપાદિત કરવામાં આવતી જમીનનું બજાર મૂલ્ય નક્કી કરવાના હેતુ માટે, અડીને આવેલા વિસ્તારો અથવા આસપાસમાં ઇચ્છિત શ્રેણીની જમીનના મૂલ્યને ધ્યાનમાં લેશે.

(જ) સંપાદિત કરવામાં આવનાર મકાન અને જમીન અથવા મકાન સાથે જોડાયેલી અન્ય સ્થાવર મિલકત અથવા અસ્કયામતોનું બજાર મૂલ્ય નક્કી કરતી વખતે, સક્ષમ સત્તામંડળ સક્ષમ ઇજનેર અથવા સંબંધિત ક્ષેત્રના અન્ય કોઈ નિષ્ણાતની સેવાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે, જે સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા જરૂરી માનવામાં આવે.

(પ) સક્ષમ સત્તામંડળ, વૃક્ષો અને છોડનું મૂલ્ય નક્કી કરવાના હેતુ માટે, કૃષિ, વનીકરણ, બાગાયત, રેશમ ઉછેર અથવા અન્ય કોઈપણ ક્ષેત્રના અનુભવી વ્યક્તિઓની સેવાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે, જે તેના દ્વારા જરૂરી માનવામાં આવે.

(૬) જમીન સંપાદન કાર્યવાહી દરમિયાન ગુડસાન પામેલા ઊભા પાકના મૂલ્યનું મૂલ્યાંકન કરવાના હેતુ માટે, સક્ષમ સત્તામંડળ કૃષિ ક્ષેત્રના અનુભવી વ્યક્તિઓની સેવાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે જે તે જરૂરી માને.

૨૦-એચ. રકમ જમા કરાવવી અને ચૂકવણી.—

(૧) કલમ ૨૦-એફ હેઠળ નિર્ધારિત રકમ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા, તે સરકાર દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી રીતે, જમીનનો કબજો લેતા પહેલાં સક્ષમ સત્તામંડળ પાસે જમા કરાવવામાં આવશે.

(૨) પેટા-કલમ (૧) હેઠળ રકમ જમા થયા પછી શક્ય તેટલી વહેલી તકે, સક્ષમ સત્તામંડળ કેન્દ્ર સરકાર વતી તેના હકદાર વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓને રકમ ચૂકવશે.

(૩) જ્યાં પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જમા કરાયેલી રકમમાં ઘણી વ્યક્તિઓ હિત ધરાવતી હોવાનો દાવો કરે છે, ત્યાં સક્ષમ સત્તામંડળ તે વ્યક્તિઓ નક્કી કરશે જે તેના મતે તેમાંથી દરેકને ચૂકવવાપાત્ર રકમ મેળવવા માટે હકદાર છે.

(૪) જો રકમ અથવા તેના કોઈપણ ભાગની વહેંચણી અંગે અથવા કોઈપણ વ્યક્તિ જેને તે અથવા તેનો કોઈપણ ભાગ ચૂકવવાપાત્ર છે તેના અંગે કોઈ વિવાદ ઊભો થાય, તો સક્ષમ સત્તામંડળ જેની હકુમતની મર્યાદામાં જમીન આવેલી છે તે મૂળ હકુમતની મુખ્ય દીવાની અદાલતના નિર્ણય માટે વિવાદનો સંદર્ભ આપશે.

(પ) જ્યાં લવાદ દ્વારા કલમ ૨૦-એફ હેઠળ નિર્ધારિત રકમ સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા નિર્ધારિત રકમ કરતાં વધુ હોય, ત્યાં લવાદ કલમ ૨૦-આઈ હેઠળ કબજો લીધાની તારીખથી તેના વાસ્તવિક જમા સુધી આવી વધારાની રકમ પર વાર્ષિક નવ ટકાના દરે વ્યાજ આપી શકે છે.

(ડ) જ્યાં લવાદ દ્વારા નિર્ધારિત રકમ સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા નિર્ધારિત રકમ કરતાં વધુ હોય, ત્યાં પેટા-કલમ (પ) હેઠળ આપવામાં આવેલ વ્યાજ સાથેની વધારાની રકમ, જો કોઈ હોય તો, કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા સક્ષમ સત્તામંડળ પાસે તે સરકાર દ્વારા નિયત કરવામાં આવે તેવી રીતે જમા કરાવવામાં આવશે અને આવી થાપણને પેટા-કલમ (૨) થી (જ) ની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે.

૨૦-આઈ. કબજો લેવાની સત્તા.—

(૧) જ્યાં કલમ ૨૦-ઈ ની પેટા-કલમ (૨) હેઠળ કેન્દ્ર સરકારમાં કોઈપણ જમીન નિહિત થઈ ગઈ હોય, અને આવી જમીનના સંબંધમાં કલમ ૨૦-એફ હેઠળ સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા નિર્ધારિત રકમ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા કલમ ૨૦-એચ ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ સક્ષમ સત્તામંડળ પાસે જમા કરવામાં આવી હોય, ત્યાં સક્ષમ સત્તામંડળ, લેખિત નોટિસ દ્વારા, માલિક તેમજ અન્ય કોઈપણ વ્યક્તિ કે જે આવી જમીનનો કબજો ધરાવતી હોય તેને નોટિસની બજવણીના સાઠ દિવસની મુદતમાં સક્ષમ સત્તામંડળને અથવા આ વતી તેના દ્વારા યોગ્ય રીતે અધિકૃત કોઈપણ વ્યક્તિને તેનો કબજો

સોંપવા અથવા આપવા માટે નિર્દેશ આપી શકે છે.

(૨) જો કોઈ વ્યક્તિ પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કરાયેલા કોઈપણ નિર્દેશનું પાલન કરવાનો ઇનકાર કરે અથવા નિષ્ફળ જાય, તો સક્ષમ સત્તામંડળ અરજી કરશે—

(એ) મેટ્રોપોલિટન વિસ્તાર હેઠળ આવતા કોઈપણ વિસ્તારમાં આવેલી કોઈપણ જમીનના કિસ્સામાં, પોલીસ કમિશનરને;

(બી) ખંડ (એ) માં ઉલ્લેખિત વિસ્તાર સિવાયના અન્ય કોઈપણ વિસ્તારમાં આવેલી કોઈપણ જમીનના કિસ્સામાં, જિલ્લા કલેક્ટરને, અને આવા કમિશનર અથવા કલેક્ટર, જે લાગુ પડતું હોય તે મુજબ, સક્ષમ સત્તામંડળને અથવા તેના દ્વારા યોગ્ય રીતે અધિકૃત વ્યક્તિને જમીન સોંપવાનું અમલમાં મૂકશે.

૨૦-જે. જ્યાં જમીન કેન્દ્ર સરકારમાં નિહિત થઈ હોય ત્યાં જમીનમાં પ્રવેશવાનો અધિકાર.— જ્યાં કલમ ૨૦-ઈ હેઠળ જમીન કેન્દ્ર સરકારમાં નિહિત થઈ ગઈ હોય, ત્યાં કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા આ વતી અધિકૃત કરાયેલી કોઈપણ વ્યક્તિ માટે વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ અથવા તેના ભાગ અથવા તેની સાથે જોડાયેલા અન્ય કોઈપણ કાર્યના નિર્માણ, જાળવણી, સંચાલન અથવા કામગીરી હાથ ધરવા માટે જમીન પર પ્રવેશ કરવો અને અન્ય જરૂરી કાર્યો કરવા કાયદેસર રહેશે.

૨૦-કે. સક્ષમ સત્તામંડળ દીવાની અદાલતની અમુક સત્તાઓ ધરાવશે.—

સક્ષમ સત્તામંડળ પાસે, આ અધિનિયમના હેતુઓ માટે, નીચેની બાબતોના સંબંધમાં કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮ (૧૯૦૮ નો ૫) હેઠળ દાવાની સુનાવણી કરતી વખતે દીવાની અદાલતની તમામ સત્તાઓ રહેશે, એટલે કે:

(એ) કોઈપણ વ્યક્તિને સમન્સ પાઠવવા અને હાજરીનો અમલ કરાવવો અને સોગંદ પર તેની તપાસ કરવી;

(બી) કોઈપણ દસ્તાવેજની શોધ અને રજૂઆતની જરૂરિયાત;

(સી) એક્ઝિડેવિટ પર પુરાવા સ્વીકારવા;

(ડી) કોઈપણ અદાલત અથવા કચેરીમાંથી કોઈપણ સાર્વજનિક રેકૉર્ડ મંગાવવો; (ઈ) સાક્ષીઓની તપાસ માટે કમિશન જારી કરવું.

૨૦-એલ. જે હેતુ માટે જમીન સંપાદિત કરવામાં આવી છે તે હેતુ માટે જમીનનો ઉપયોગ.—

(૧) આ અધિનિયમ હેઠળ સંપાદિત કરવામાં આવેલી જમીન જાહેર હેતુ સિવાય અને કેન્દ્ર સરકારની પૂર્વ મંજૂરી મેળવ્યા પછી સિવાય અન્ય કોઈપણ હેતુ માટે ટ્રાન્સફર કરવામાં આવશે નહીં.

(૨) જ્યારે આ અધિનિયમ હેઠળ સંપાદિત કરાયેલી કોઈપણ જમીન અથવા તેનો ભાગ કબજો લીધાની તારીખથી પાંચ વર્ષના સમયગાળા

માટે બિનઉપયોગી રહે છે, ત્યારે તે પુનઃપ્રાપ્તિ દ્વારા કેન્દ્ર સરકારને પરત કરવામાં આવશે.

૨૦-એમ. ઊંચા અવેજ માટે ટ્રાન્સફર કરવામાં આવે ત્યારે જમીનની કિંમતમાં તફાવત જમીન માલિકો સાથે વહેંચવો.— જ્યારે પણ આ અધિનિયમ હેઠળ સંપાદિત કરાયેલી કોઈપણ જમીન અવેજ માટે કોઈપણ વ્યક્તિને ટ્રાન્સફર કરવામાં આવે છે, ત્યારે સંપાદન ખર્ચ અને મળેલા અવેજ વચ્ચેના તફાવતના એંસી ટકા, જે કોઈપણ સંજોગોમાં સંપાદન ખર્ચ કરતાં ઓછો નહીં હોય, તે જે વ્યક્તિઓ પાસેથી જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવી હતી તેમની વચ્ચે અથવા તેમના વારસદારો વચ્ચે, જે મૂલ્ય પર જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવી હતી તેના પ્રમાણમાં વહેંચવામાં આવશે, અને તે હેતુ માટે, એક અલગ ફંડ જાળવવામાં આવી શકે છે જેનું વહીવટ સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવે તેવી રીતે કરવામાં આવશે.

૨૦-એન. લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ ૧/૧૮૯૪ લાગુ ન થવો.— લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ માં સમાવિષ્ટ કોઈપણ બાબત આ અધિનિયમ હેઠળના સંપાદનને લાગુ પડશે નહીં.

૨૦-ઓ. જમીન સંપાદનને કારણે અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓને રાષ્ટ્રીય પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નીતિ, ૨૦૦૭ લાગુ થવી.— તારીખ ૩૧ મી ઓક્ટોબર, ૨૦૦૭ ના નંબર એફ. ૨૬૦૧૧/૪/૨૦૦૭-એલઆરડી દ્વારા

ગ્રામીણ વિકાસ મંત્રાલયમાં ભારત સરકાર દ્વારા અધિસૂચિત પ્રોજેક્ટ અસરગ્રસ્ત પરિવારો માટેની રાષ્ટ્રીય પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નીતિ, ૨૦૦૭ ની જોગવાઈઓ, આ અધિનિયમ હેઠળ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા જમીન સંપાદનના સંદર્ભમાં લાગુ થશે.

૨૦-પી. આ પ્રકરણની બાબતોના સંબંધમાં નિયમો બનાવવાની સત્તા.—

(૧) કેન્દ્ર સરકાર, જાહેરનામા દ્વારા, આ પ્રકરણના હેતુઓ પાર પાડવા માટે નિયમો બનાવી શકે છે.

(૨) વિશેષ કરીને, અને અગાઉની સત્તાની સામાન્યતાને પૂર્વગ્રહ વિના, આવા નિયમો નીચેની તમામ અથવા કોઈપણ બાબતો માટે જોગવાઈ કરી શકે છે, એટલે કે:—

(એ) કલમ ૨૦-એફ ની પેટા-કલમ (૬) હેઠળ લવાઈની નિમણૂકની રીત;

(બી) કલમ ૨૦-એચ ની પેટા-કલમ (૧) અને (૬) હેઠળ સક્ષમ સત્તામંડળ પાસે રકમ જમા કરાવવાની રીત;

(સી) કલમ ૨૦-એમ ના હેતુઓ માટે અલગ ફંડની જાળવણી અને વહીવટની રીત.]

૯૧. લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ ની યોજના સાથે ઉપરોક્ત જોગવાઈઓની તુલના પર, અમે નોંધી શકીએ છીએ કે લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ ની કલમ ૧૬ થી ભિન્નતા દર્શાવતી વખતે, જ્યાં કલમ ૧૧ હેઠળ એવોર્ડ કર્યા પછી કલેક્ટર દ્વારા કબજો લેવા પર જ નિહિત થવું બનતું હતું, કલમ ૨૦-ઈ

ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ ઘોષણા પ્રસિદ્ધ થવા સાથે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ માં સંપાદિત જમીનનું નિહિત થવું અગાઉ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે, સિવાય કે ૧૮૯૪ ના અધિનિયમની કલમ ૧૭(૧) હેઠળ અધિસૂચિત તાકીદના કિસ્સાઓમાં, જ્યાં કલમ ૫-એ હેઠળ જમીન માલિકોને આપવામાં આવેલો વાંધો ઉઠાવવાનો અધિકાર માફ કરવામાં આવતો હતો.

૯૨. વળતર નક્કી કરવાના સંદર્ભમાં કલમ ૨૦-એફ ની જોગવાઈઓ અને ૧૮૯૪ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓની આગળની તુલના પર, એ નોંધી શકાય કે જ્યાં સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા નિર્ધારિત રકમ પક્ષકારોમાંથી કોઈપણને સ્વીકાર્ય ન હોય તેવા કિસ્સામાં લવાઈ પ્રક્રિયાની વ્યવસ્થા પૂરી પાડવા સિવાય કોઈ ભિન્નતા નથી.

૯૩. લેન્ડ એક્ટિવેજિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ ની કલમ ૨૩ ની તુલનામાં કલમ ૨૦-એફ(૮) હેઠળ વળતર નક્કી કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવાના માપદંડો મૂળભૂત છે અને અદાલત દ્વારા ધ્યાનમાં લેવા માટે તેમાં પૂરા પાડવામાં આવેલા માપદંડો સાથે તુલનાત્મક છે, કારણ કે ૧૮૯૪ ના અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ પસાર કરાયેલા એવોર્ડ હેઠળ નિર્ધારિત રકમ સંપાદન કરનાર સંસ્થા દ્વારા આપવામાં આવેલી ઓફર ગણાતી હતી, અને સંપાદન કરનાર સંસ્થા દ્વારા તેને પડકારવો ૧૮૯૪ ના અધિનિયમ હેઠળ માન્ય ન હતો.

૯૪. વધુમાં, કલમ ૨૦-એફ(૯) ની તુલના લેન્ડ એક્ટિવેજિશન એક્ટ ૧૮૯૪ ની કલમ ૨૩(૨) સાથે કરી શકાય છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે :-

“૨૩. વળતર નક્કી કરવામાં ધ્યાનમાં લેવાની બાબતો:- (૧)..... (૨)

ઉપર જણાવ્યા મુજબ જમીનના બજાર મૂલ્ય ઉપરાંત, અદાલત દરેક કિસ્સામાં સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને આવા બજાર મૂલ્ય પર ત્રીસ ટકાની રકમ એવોર્ડ કરશે.”

૯૫. બંને જોગવાઈઓમાં વપરાયેલી ભાષા વર્ચ્યુઅલી સમાન છે, જેમાં માત્ર એટલો જ તફાવત છે કે લેન્ડ એક્રિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ માં સોલેશિયમ તરીકે ૩૦% ની રકમ એવોર્ડ કરવાની જોગવાઈ હતી જ્યારે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-એફ(૯) સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને ૬૦% ની જોગવાઈ કરે છે.

૯૬. ૨૦૧૩ ના અધિનિયમ સાથે તુલના કરવા માટે વધુ ચર્ચા શરૂ કરતાં પહેલાં, આપણે આ તબક્કે, સુપ્રીમ કોર્ટની બંધારણીય બેંચ દ્વારા **સુંદર વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા [(૨૦૦૧) ૭ એસ.સી.સી. ૨૧૧]** ના કેસમાં અર્થઘટન કરાયેલ અભિવ્યક્તિ "સોલેશિયમ" નો અર્થ નોંધી શકીએ છીએ. તેના સંબંધિત ફક્ત '૨૧' અને '૨૨' નોંધવાના રહે છે :-

“૨૧. આ સંદર્ભમાં એ દર્શાવવું યોગ્ય છે કે અધિનિયમની કલમ ૧૧ હેઠળ વિચારાયેલી તપાસ દરમિયાન કલેક્ટરે તે વાંધાઓ પર વિચાર કરવો પડશે જે કોઈપણ હિત ધરાવતી વ્યક્તિએ તેને આપવામાં આવેલી નોટિસના અનુસંધાનમાં રજૂ કર્યા હોય. એ શક્ય છે કે આવી હિત ધરાવતી વ્યક્તિ વિવિધ આધારો, જેમ કે લાગણીશીલ અથવા ધાર્મિક અથવા

મનોવૈજ્ઞાનિક અથવા પરંપરાગત વગેરેના આધારે સંપાદિત જમીન છોડવાની પોતાની અનિરુદ્ધ દર્શાવવા માટે વાંધાઓ આગળ ધપાવશે. કલમ ૨૪ એ બાબત પર ભાર મૂકે છે કે જમીન છોડવા માટે હિત ધરાવતી વ્યક્તિની કોઈપણ અનિરુદ્ધ પેટે વળતર તરીકે કોઈ રકમ આપવામાં આવશે નહીં. તે પાસું ગુણાત્મક રીતે તે સોલેશિયમ કરતાં અલગ છે જે ધારાસભા ‘સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને’ આપવા માંગતી હતી.

૨૨. સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને સ્વૈચ્છિક વેચાણ અથવા સ્થાનાંતરણથી અલગ પાડવાની રહે છે. છેલ્લામાં, જમીન માલિકને સંભવિત ખરીદદાર શોધવામાં અને વેચાણ કિંમત અંગે તેની સાથે વાટાઘાટો કરવામાં સૌથી મોટો ફાયદો હોય છે. આવી વાટાઘાટો અથવા સોદાબાજીમાં પણ, સામાન્ય રીતે કોઈ જમીન માલિક જમીન છોડવાની પોતાની અનિરુદ્ધાને ધ્યાનમાં રાખીને કોઈ રકમ માટે સોદાબાજી કરશે નહીં. તે જમીનના વેચાણ માટે વાટાઘાટો કરી રહ્યો છે તે માત્ર હકીકત દર્શાવે છે કે તે જમીન છોડવા તૈયાર છે. માલિક સ્થાનાંતરણની શરતો નક્કી કરવા અને ખરીદદાર પસંદ કરવા તેમજ તે સમય નક્કી કરવા માટે સ્વતંત્ર છે જ્યારે તે અવેજ મેળવશે અને જમીન પરના તેના ટાઈટલ અને કબજાને છોડશે. પરંતુ ફરજિયાત સંપાદનમાં જમીન માલિક વેચાણ કિંમત માટે વાટાઘાટો અને સોદાબાજી કરવાના અધિકાર અને તકથી વંચિત રહે છે. તે અધિનિયમની જોગવાઈઓ મુજબ કલેક્ટર અથવા

અદાલત શું નક્કી કરે છે તેના પર નિર્ભર છે. પેટા-કલમ (૨) માં
“સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને” વિચારાયેલું સોલેશિયમ
આમ સંપાદિત જમીન છોડવાની અનિરક્ષા પેટેના નુકસાન સમાન નથી.”

૯૭. સુપ્રીમ કોર્ટે તારસેમ સિંહ (ઉપર મુજબ) માં, સોલેશિયમના સ્વરૂપની
નોંધ લેતાં અને સુંદર (ઉપર મુજબ) માં નિર્ધારિત કાયદાનો ઉલ્લેખ કરતાં ઠરાવ્યું
છે કે સોલેશિયમની વિભાવના એ છે કે તે જમીન માલિકને એ હકીકતને કારણે
ચૂકવવામાં આવે છે કે જમીન માલિક, જે કદાચ પોતાની જમીન છોડવા તૈયાર ન
હોય, તેણે તેમ કરવું પડે છે અને તે પણ કાયદાકીય રીતે નિર્ધારિત મૂલ્ય પર અને
વાટાઘાટો દ્વારા નહીં, જેના દ્વારા, દલીલપૂર્વક, આવા જમીન માલિકને વેચવાની
મિલકત માટે શ્રેષ્ઠ કિંમત મળશે.

૯૮. આમ એ સ્પષ્ટ છે કે ‘સોલેશિયમ’, જે વળતરનો એક ભાગ અને ઘટક છે,
તે જમીનના ફરજિયાત સંપાદનને ધ્યાનમાં રાખીને ચૂકવવાપાત્ર છે અને તેને
સ્વૈચ્છિક વેચાણ અથવા સ્થાનાંતરણથી અલગ પાડવાનું છે જ્યાં માલિક
સ્થાનાંતરણની શરતો નક્કી કરવા અને ખરીદદાર પસંદ કરવા તેમજ તે સમય
નક્કી કરવા માટે સ્વતંત્ર છે જ્યારે તે વળતર મેળવશે અને જમીન પરના તેના
ટાઈટલ અને કબજાને છોડશે. ફરજિયાત સંપાદનમાં જમીન માલિક પાસેથી
વેચાણ કિંમત માટે વાટાઘાટો અને સોદાબાજી કરવાની અને જમીન પરના
ટાઈટલ અને કબજાને છોડવાના સમયની આ તક છીનવી લેવામાં આવી
હોવાથી, તે ૧૮૯૪ ના અધિનિયમની કલમ ૨૩ ની પેટા-કલમ (૨) માં વિચાર્યા

મુજબ “સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને” સોલેશિયમ માટે હકદાર છે.

૯૯. આમ, આપણે શોધીએ છીએ કે લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ ની કલમ ૨૩ ની પેટા-કલમ (૨) માં પૂરા પાડવામાં આવેલ બજાર મૂલ્ય ઉપરાંતની રકમ ૩૦% લેખે સોલેશિયમ, સુધારા અધિનિયમ ૨૦૦૮ દ્વારા રેલવેઝ એક્ટ ૧૯૮૯ માં સમાવિષ્ટ કરીને તેના ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ’ ના અમલ માટે જમીન સંપાદનના કેસોમાં વધારીને ૬૦% કરવામાં આવી છે.

૧૦૦. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, વળતર નક્કી કરવાના મામલામાં બે કાયદાઓ, એટલે કે લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ ૧૯૮૪ અને અધિનિયમ ૨૦૦૮ દ્વારા સુધારેલ રેલવેઝ એક્ટ ૧૯૮૯ ની જોગવાઈઓની તુલના પર, એ સ્પષ્ટ છે કે લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ હેઠળ તે જ પ્રોજેક્ટ માટે અગાઉ ચૂકવવાપાત્ર ૩૦% ના સ્થાને ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટે સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને જમીન માલિકોને અચૂકપણે ચૂકવવા માટે બજાર મૂલ્ય ઉપરાંત ૬૦% લેખે સોલેશિયમ પૂરું પાડવામાં આવ્યું છે.

૧૦૧. સુધારા અધિનિયમ ૨૦૦૮ પહેલાં અને તે પછી રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ માટે જમીન સંપાદનનું ક્ષેત્ર સંભાળતા બે કાયદાઓની ઉપરોક્ત ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિ સાથે, જ્યારે આપણે તારીખ ૦૧.૦૧.૨૦૧૪ થી અમલમાં આવેલા ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ જોઈએ છીએ, ત્યારે વળતર નક્કી કરવાના મામલામાં, સ્વીકાર્ય રીતે ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટે જમીન સંપાદન

માટે પણ, ઉપર નોંધ્યા મુજબ, ૨૦૧૩ નો અધિનિયમ લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ ૧૮૯૪ ના શાસનમાંથી એક મોટો ફેરફાર છે, જે જાહેર હેતુઓ માટે જમીન સંપાદન સંબંધિત સામાન્ય કાયદો હતો.

૧૦૨. ૨૦૧૩ ના અધિનિયમના ઉદ્દેશો અને કારણોના કથન પરથી, અધિનિયમને જમીન સંપાદન સાથે વ્યવહાર કરતો, ન્યાયી અને યોગ્ય વળતર આપતો અને અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ અને તેમના પરિવારો માટે પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન વ્યવસ્થા માટે પર્યાપ્ત જોગવાઈ કરતો એકીકૃત કાયદો તરીકે પ્રસ્તાવિત કરવામાં આવ્યો હતો.

૧૦૩. આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ ૨૦૧૩ માં જોગવાઈઓ કરતી વખતે, ધારાસભાએ ચોથી અનુસૂચિમાં નોંધાયેલા જમીન સંપાદન સાથે વ્યવહાર કરતા અન્ય કેન્દ્રીય કાયદાઓનો પણ સમાવેશ કર્યો છે, જેના સંબંધમાં કેન્દ્ર સરકારના જાહેરનામા દ્વારા ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ લાગુ કરી શકાય છે. તારીખ ૨૮.૦૮.૨૦૧૫ ના કેન્દ્ર સરકારના જાહેરનામાએ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના તમામ કેસોમાં પ્રથમ અનુસૂચિ અનુસાર વળતર નક્કી કરવા અને બીજી અનુસૂચિ અનુસાર પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન તથા વધુમાં ત્રીજી અનુસૂચિ અનુસાર માળખાગત સુવિધાઓ સંબંધિત આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ ૨૦૧૩ ની જોગવાઈઓ લાગુ કરવાની જોગવાઈ કરી હતી.

૧૦૪. તેનો અર્થ એ થયો કે, ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની પ્રથમ અનુસૂચિ અનુસાર વળતર નક્કી કરવાના મામલામાં એકીકૃત પ્રક્રિયા ચોથી અનુસૂચિમાં આઈટમ નં. '૧૩' પર સમાવિષ્ટ રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ હેઠળના સંપાદનના કેસોમાં લાગુ કરવામાં આવી છે.

૧૦૫. પરિણામે, વળતરની રકમના ૧૦૦% જેટલા સોલેશિયમ (કલમ ૩૦(૧) મુજબ) સહિત પ્રથમ અનુસૂચિ અનુસાર વળતર નક્કી કરવા સંબંધિત રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન, રિહેબિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ (૨૦૧૩ નો અધિનિયમ) ની જોગવાઈઓ હેઠળના તમામ નાણાકીય લાભો રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ હેઠળ સંપાદિત જમીનના સંદર્ભમાં વળતર પેકેજના ઘટકો તરીકે ચૂકવવાપાત્ર છે.

૧૦૬. એ હકીકત વિશે કોઈ વિવાદ નથી કે પ્રસ્તુત કેસમાં પ્રશ્નવાળી જમીનના સંદર્ભમાં એવોર્ડ હેઠળ નિર્ધારિત વળતરની રકમ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની પ્રથમ અનુસૂચિને અનુરૂપ છે.

૧૦૭. અમારી વિચારણા માટેનો એકમાત્ર મુદ્દો એ છે કે શું કલમ ૨૦-એફ(૯) માં પૂરી પાડવામાં આવેલી ૬૦% સોલેશિયમની રકમ પ્રથમ અનુસૂચિ (૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૧)) મુજબ પહેલેથી જ નિર્ધારિત કરાયેલ ૧૦૦% સોલેશિયમ ઉપરાંત ચૂકવવાપાત્ર છે; અથવા રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ના પ્રકરણ જ-એ હેઠળ 'વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ' માટે જમીન સંપાદન માટે વળતર નક્કી કરવા સંબંધિત બાબતમાં પછીના કાયદા, એટલે કે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની

કલમ ૩૦(૧) માં રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-એફ(૯) હેઠળની સદર ૬૦% રકમ સમાવિષ્ટ થઈ ગઈ હોવાનું ગણવામાં આવશે.

૧૦૮. ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦૩ ના શબ્દપ્રયોગ પર એ રજૂઆત કરવા માટે ઘણો ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે કે સદર પછીનો કાયદો અન્ય કાયદાઓમાંથી પૂરતું ઉછીનું લેવાની સુવિધા આપે છે, અને અન્ય કાયદાઓ (સદર અધિનિયમની ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ) હેઠળના સંપાદનના કેસોમાં ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓને પૂર્ણ અસર આપવા માટે, વળતર નક્કી કરવા સંબંધિત અન્ય કાયદાઓની ફાયદાકારક જોગવાઈઓ ઉછીની લેવી અને લાગુ કરવી પડશે.

૧૦૯. ભારપૂર્વક એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કોઈપણ વિપરીત દ્રષ્ટિકોણ જેના પરિણામે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-એફ(૯) ના લાભો નકારવામાં આવે તે સદર જોગવાઈને નિર્થક અને નકામી બનાવી દેશે. ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટે જમીન સંપાદન સંબંધિત વિશેષ જોગવાઈનો સમાવેશ કરતા રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ના ઉદ્દેશ્ય અને હેતુને પૂર્ણ અસર આપવા માટે, ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટે સંપાદિત જમીનો માટે વળતર અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપન નક્કી કરવાની પ્રક્રિયા દરમિયાન કલમ ૨૦-એફ(૯) અને ૨૦-ઓ ની જોગવાઈઓ ઉછીની લેવી પડશે અને લાગુ કરવી પડશે અને વધારાના લાભો પૂરા પાડવા માટે આવા ઉછીના લેવા દ્વારા ૨૦૧૩ ના અધિનિયમ હેઠળ સમાવિષ્ટ કરવામાં આવી હોવાનું ગણવું પડશે.

૧૧૦. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે બંને કાયદાઓ, એટલે કે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ અને આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ, ૨૦૧૩ વચ્ચે કોઈ અસંગતતા નથી; તેમને સ્પર્ધાત્મક કાયદાઓ કહી શકાય નહીં અને તેથી, અદાલતે ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટેના સંપાદનના કિસ્સામાં આ ક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત અને એકબીજા પાસેથી ઉછીના લેતા સ્વતંત્ર કાયદાઓ તરીકે વાંચીને સમાધાન કરવાના તમામ પ્રયાસો કરવા પડશે. જોકે, ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ સિવાય રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ હેઠળના સંપાદનો માટે, પ્રકરણ ૪-એ લાગુ પડતું ન હોવાથી, ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ આ ક્ષેત્રને સંભાળવાનું ચાલુ રાખશે.

૧૧૧. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલશ્રીની આ રજૂઆત સાથે વ્યવહાર કરતાં, સમયાંતરે સંપાદનના ક્ષેત્રમાં કાર્યરત ઉપરોક્ત ત્રણેય કાયદાઓના ઇતિહાસને જોતાં, જ્યારે આપણે કલમ ૨૦-એફ(૯) ની જોગવાઈઓ ધ્યાનમાં લઈએ છીએ, ત્યારે તેનું અર્થઘટન ખુદ જોગવાઈઓના લખાણ અને સંદર્ભ પરથી કરવાનું રહે છે. લખાણ પરથી, જે સદર જોગવાઈઓનું પોત (ટેક્સચર) છે, સલામત રીતે એવો નિષ્કર્ષ કાઢી શકાય કે તેમાં પૂરા પાડવામાં આવેલા સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા નિર્ધારિત જમીનના બજાર મૂલ્ય પર ૬૦% ની રકમ, સંપાદનની ફરજિયાત પ્રકૃતિને ધ્યાને રાખીને જમીન માલિકોને ચૂકવવાપાત્ર સોલેશિયમ સિવાય બીજું કંઈ નથી. [સુંદર (ઉપર મુજબ) માં ઠરાવ્યા મુજબ].

૧૧૨. હવે જે સંદર્ભમાં તારીખ ૩૧.૦૧.૨૦૦૮ થી અમલમાં આવે તે રીતે રેલવેઝ (એમેન્ડમેન્ટ) એક્ટ દ્વારા પ્રકરણ ૪-એ માં સમાવિષ્ટ કલમ ૨૦-એફ(૯) હેઠળ સદર જોગવાઈનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો તે જોતાં, આપણે શોધીએ છીએ કે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ હેઠળ ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટે ઝડપી સંપાદન પ્રક્રિયા પૂરી પાડતા સદર પ્રકરણનો સમાવેશ કરતી વખતે, ધારાસભાએ લેન્ડ એકિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ ની કલમ ૨૩(૨) હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર રકમ કરતાં વધુ રકમ સોલેશિયમ તરીકે આપવાની જરૂરિયાત અનુભવી હતી, જેના હેઠળ ૨૦૦૮ ના સુધારા પહેલાં રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ માટે જમીન સંપાદનની કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં આવતી હતી.

૧૧૩. રેલવેઝ (એમેન્ડમેન્ટ) એક્ટ, ૨૦૦૮ ના ઉદ્દેશો અને કારણોનું કથન અમારા દ્રષ્ટિકોણને વધુ સમર્થન આપે છે, જ્યારે તે જણાવે છે કે જાહેર હેતુ માટે જમીન સંપાદન માટે ઉપલબ્ધ એકમાત્ર સાધન લેન્ડ એકિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ હતું અને સદર કાયદાની જોગવાઈઓ સમયપત્રક મુજબ ઝડપી ધોરણે રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ પૂર્ણ કરવા માટે અપૂરતી હતી.

૧૧૪. આમ, પ્રકરણ ૪-એ હેઠળ ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટે જમીન સંપાદન માટેની વ્યવસ્થા પૂરી પાડતી વખતે, ધારાસભાએ લેન્ડ એકિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ ની જોગવાઈઓને બાકાત રાખી હતી અને આવા પ્રોજેક્ટ્સ માટે ઝડપી વ્યવસ્થા અને સોલેશિયમ તરીકે ઉચ્ચ વળતર પૂરું પાડતી જમીન સંપાદન માટેની એક વિશેષ જોગવાઈ ઘડી હતી.

૧૧૫. જોકે, આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ, ૨૦૧૩ અને તેના હેઠળ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા તારીખ ૨૮.૦૮.૨૦૧૫ ના જાહેરનામા દ્વારા જમીન સંપાદન, વળતર નક્કી કરવા અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપન વ્યવસ્થાના ક્ષેત્રમાં લાવવામાં આવેલા મોટા પરિવર્તન સાથે, અન્ય કાયદાઓને આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ, ૨૦૧૩ ની જોગવાઈઓ લાગુ કરવાથી, ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કોઈપણ કાયદા હેઠળ જેમની જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવી છે તેવા જમીન માલિકોને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમમાં નિર્ધારિત ઉચ્ચ લાભો ઉપલબ્ધ થશે.

૧૧૬. હાલમાં અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈપણ કાયદા ઉપરાંત અને "તેના ઘટાડામાં નહીં" તેવા શબ્દપ્રયોગને એ રીતે વાંચવાનો અને સમજવાનો રહેશે કે જો જમીન સંપાદનમાં અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓના વળતર, પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપનના ક્ષેત્રને આવરી લેતા અન્ય કાયદા અથવા નીતિમાં ઉચ્ચ લાભો પૂરા પાડવામાં આવ્યા હોય, તો આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ, ૨૦૧૩ ની જોગવાઈઓ આવા ઉચ્ચ લાભો માટે માર્ગ કરી આપશે, પછી ભલે તે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ હોય કે ન હોય.

૧૧૭. આપણા દ્વારા લેવામાં આવેલા આ અભિપ્રાયને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦૬, ૧૦૭ અને ૧૦૮ માં વપરાયેલી ભાષા પરથી સમર્થન મળી શકે છે, જે જોગવાઈ કરે છે કે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા અધિનિયમની કોઈપણ અનુસૂચિમાં કરવામાં આવેલા કોઈપણ સુધારા અથવા ફેરફારના

કિસ્સામાં વળતરમાં કોઈ ઘટાડો અથવા વળતર, પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન સંબંધિત જોગવાઈઓને નબળી પાડી શકાતી નથી; અને રાજ્ય વિધાનસભા અસરગ્રસ્ત પરિવારો માટે વધુ ફાયદાકારક જોગવાઈઓ ઘડવા માટે સ્વતંત્ર છે, જે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમ હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર વળતર કરતાં વધુ વળતર આપે છે, અથવા પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન માટે જોગવાઈઓ કરે છે, જે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલ જોગવાઈઓ કરતાં વધુ ફાયદાકારક છે; અસરગ્રસ્ત પરિવારો પાસે આવા કાયદા અથવા રાજ્યની સદર નીતિ હેઠળ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન એવોર્ડ કરતાં આવા ઉચ્ચ વળતરનો લાભ મેળવવાનો વિકલ્પ રહેશે.

૧૧૮. ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૦૩, ૧૦૫, ૧૦૬, ૧૦૭ અને ૧૦૮ નું સંયુક્ત વાંચન સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમ હેઠળ અસરગ્રસ્ત પરિવારો માટે વળતર અને પુનઃસ્થાપન તથા પુનર્વસન યોજનાના લાભો સંબંધિત ત્રણ અનુસૂચિઓ પૂરી પાડતી વખતે, સંસદે કોઈપણ રાજ્ય વિધાનસભા અથવા કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકાર માટે કાયદો અથવા નીતિ ઘડીને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમ હેઠળ પૂરા પાડવામાં આવેલા લાભો કરતાં વધુ લાભો પૂરા પાડવાનું ખુલ્લું રાખ્યું છે.

૧૧૯. કેન્દ્ર સરકારને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની ચાર અનુસૂચિઓ (પ્રથમ થી ચોથી) પૈકીની કોઈપણમાં સુધારો અથવા ફેરફાર કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે, જેમાં એવી ચેતવણી આપવામાં આવી છે કે તે કોઈપણ રીતે વળતર ઘટાડશે

નહીં અથવા વળતર કે પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન સંબંધિત અધિનિયમની જોગવાઈઓને નબળી પાડશે નહીં.

૧૨૦. કાયદાઓના આ વિશ્લેષણ સાથે, અમે અનિવાર્ય નિષ્કર્ષ પર પહોંચીએ છીએ કે બે કેન્દ્રીય કાયદાઓ, એટલે કે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ (તારીખ ૩૧.૦૧.૨૦૦૮ થી સુધારેલ) અને ૨૦૧૩ નો અધિનિયમ (તારીખ ૦૧.૦૧.૨૦૧૪ થી અમલમાં આવેલ) માં સમાવિષ્ટ લાભો પૈકી, કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા અધિસૂચિત કરાયેલા ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ના પ્રકરણ જ-એ ની જોગવાઈઓ હેઠળ જેમની જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવી છે તેવા જમીન માલિકોને વળતર, પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન સંબંધિત બે કાયદાઓ હેઠળના ઉચ્ચ લાભો ઉપલબ્ધ રહેશે.

૧૨૧. જોકે, જમીન માલિકો સદર અધિનિયમની કલમ ૧૦૩ ની રૂએ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમમાં કલમ ૨૦-એફ(૯) ને ઉછીના લેવાના બહાને બંને જોગવાઈઓના લાભોનો એકસાથે દાવો કરી શકતા નથી.

૧૨૨. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલશ્રીની તે દલીલો કે અરજદારો ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૧) હેઠળ પૂરા પાડવામાં આવેલા અને તેમની જમીનોના સંદર્ભમાં એવોર્ડ હેઠળ અરજદારોને પહેલેથી જ મંજૂર કરાયેલા સોલેશિયમના લાભો ઉપરાંત કલમ ૨૦-એફ(૯) મુજબ ૬૦% વધારાની રકમ મેળવવા માટે હકદાર છે, તે ગેરસમજભરી જણાય છે અને તેથી, ડગાવી દેવામાં આવે છે.

૧૨૩. એવું ઠરાવવામાં આવે છે, અને સામાવાળા દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યું છે તેમ, તારીખ ૩૧.૦૧.૨૦૦૮ થી અમલમાં આવે તે રીતે ૨૦૦૮ ના અધિનિયમ ૧૧ દ્વારા દાખલ કરાયેલ રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ના પ્રકરણ ૪-એ હેઠળ સંપાદિત જમીનનું વળતર નક્કી કરવા અને પુનર્વસન તથા પુનઃસ્થાપન સંબંધિત જોગવાઈઓનું સ્થાન આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૧૧૩ ની પેટા-કલમ (૧) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાની રૂએ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા તારીખ ૦૧.૦૯.૨૦૧૫ થી જારી કરાયેલ રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન, રિહેબિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ (મુશ્કેલીઓ દૂર કરવા અંગેનો) આદેશ, ૨૦૧૫ ના આધારે પ્રથમ અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ બજાર મૂલ્ય, સોલેશિયમ, વ્યાજ વગેરે નક્કી કરવાના મામલામાં ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬ થી ૩૦ હેઠળ વળતર નક્કી કરવા સંબંધિત જોગવાઈઓ અને બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિઓ હેઠળ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન વગેરે માટેની જોગવાઈઓ દ્વારા લેવામાં આવ્યું છે.

૧૨૪. તારીખ ૨૮.૦૮.૨૦૧૫ ના જાહેરનામા દ્વારા કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલા મુશ્કેલીઓ દૂર કરવા અંગેના આદેશ, ૨૦૧૫ ને ધ્યાને લેતાં ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬ થી ૩૦ અનુસાર એવોર્ડ આપવામાં આવ્યો હોવાથી, ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૧) મુજબ ૧૦૦% લેખે સોલેશિયમનો એવોર્ડ સક્ષમ સત્તામંડળ દ્વારા સત્તાનો કાયદેસર ઉપયોગ છે. રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-એફ(૯) મુજબ બજાર મૂલ્ય પર ૬૦% ની વધારાની રકમ,

જેમ દાવો કરવામાં આવ્યો છે તેમ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૧) ની રૂએ એવોર્ડ કરાયેલા સોલેશિયમ ઉપરાંત અને તેનાથી ઉપર ચૂકવવાપાત્ર નથી, કારણ કે તે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની સદર જોગવાઈઓ હેઠળ સમાવિષ્ટ થઈ ગઈ છે.

૧૨૫. અમારો એવો પણ અભિપ્રાય છે કે પ્રથમ જાહેરનામાની તારીખથી શરૂ કરીને કલેક્ટરના એવોર્ડની તારીખ અથવા જમીનનો કબજો લીધાની તારીખ, તે બેમાંથી જે વહેલું હોય તે સમયગાળા માટે કલમ ૨૬ હેઠળ પૂરા પાડવામાં આવેલા બજાર મૂલ્ય પર ૧૨% વધારાનું વળતર આપતી ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૩) ની જોગવાઈઓ પણ રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ના પ્રકરણ ૪-એ હેઠળ જેમની જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવી છે તેવા જમીન માલિકોને ઉપલબ્ધ છે, અને ગુણાંક પરિબળ ૨ પર ૧૨% નું વધારાનું વળતર પણ અરજદારોને ચૂકવવાપાત્ર છે.

૧૨૬. અમારી સમક્ષ ત્રીજો પ્રશ્ન પ્રથમ અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કર્યા મુજબ કલમ ૨૬ ની પેટા-કલમ (૨) હેઠળ નિર્ધારિત ગુણાંક પરિબળ ૨ પર ૧૨% વધારાના વળતરની ગણતરી અંગેનો છે, કારણ કે અહીંના અરજદારોને તે નકારવામાં આવ્યું છે અને ૧૨% વધારાનું વળતર માત્ર ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬(૧) મુજબ નિર્ધારિત મૂળભૂત બજાર મૂલ્ય પર જ ગણવામાં આવ્યું છે.

૧૨૭. આ સંદર્ભમાં, અમે માત્ર એટલું નોંધી શકીએ છીએ કે તે જ તારીખના અમારા દ્વારા આપવામાં આવેલા બે ચુકાદાઓ દ્વારા, એટલે કે તારીખ

૨૩.૧૨.૨૦૨૫ ના રોજ સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૭૫૬૧/૨૦૨૩ સંબંધિત બાબતો સાથે અને સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૧૫૨૬૨/૨૦૨૫ માં, ન્યાયિક નિર્ણય લેવાયેલ પ્રશ્ન એ હતો કે “શું ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬(૧) મુજબ નિર્ધારિત બજાર મૂલ્ય પર લાગુ કરાયેલ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬ ની પેટા-કલમ (૨) મુજબના ગુણાંક પરિબળ ૨ પર કલમ ૨૬ હેઠળ નિર્ધારિત જમીનના બજાર મૂલ્ય પર ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૩૦(૩) હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર ૧૨% ના દરે ગણતરી કરેલ વધારાની વળતરની રકમની ગણતરી કરવામાં આવશે, તે જમીન માલિકોની તરફેણમાં નક્કી કરવામાં આવ્યું છે”.

૧૨૮. તેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જમીન માલિકો ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬(૨) મુજબ ગુણાંક પરિબળ ૨ લાગુ કરીને બજાર મૂલ્ય પર ૧૨% લેખે વધારાના વળતર માટે હકદાર છે. તે કેસની હકીકતોમાં, તે નેશનલ હાઇવેઝ એક્ટ, ૧૯૫૬ હેઠળ કલમ ૩એ ના જાહેરનામાની તારીખથી મૂળ એવોર્ડ આપવાની તારીખ સુધી ચૂકવવાપાત્ર ઠરાવવામાં આવ્યું હતું, કારણ કે તેમાં સંપાદિત જમીનનો કબજો એવોર્ડની ઘોષણા અને તેના હેઠળ વળતર ચૂકવ્યા પછી લેવામાં આવ્યો હતો.

૧૨૯. જોકે, અમારા ધ્યાને લાવવામાં આવ્યું છે કે સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૭૫૬૧/૨૦૨૩ માં પસાર કરાયેલા ઉપરોક્ત ચુકાદા અને આદેશ તારીખ ૨૩.૧૨.૨૦૨૫ ને સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ સ્પેશિયલ લીવ ટુ અપીલ

(સિવિલ) નં. ૧૩૭૦૫/૨૦૨૬ માં પડકારવામાં આવ્યો છે, જેમાં એન.એચ.એ.આઈ. દ્વારા બિનવિવાદિત રકમની ચૂકવણીને આધીન રહીને વાદગ્રસ્ત ચુકાદાના અમલ પર સ્ટે મૂકવામાં આવ્યો છે.

૧૩૦. આથી, અમે માત્ર એટલું જ નોંધવું યોગ્ય અને વાજબી માનીએ છીએ કે તારીખ ૨૩.૧૨.૨૦૨૫ ના ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા આવરી લેવાયેલો અહીં ઘડવામાં આવેલ ત્રીજો કાનૂની મુદ્દો સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ સબ-જ્યુડિસ હોવાથી, અમારે અહીંના હાલના અરજદારોના કેસમાં વધુ કોઈ ન્યાયિક નિર્ણય લેવાથી દૂર રહેવું જોઈએ. આ ચુકાદાના ફક્ત ‘૧’ માં ઘડવામાં આવેલા મુદ્દા નં. (૩) પર, રિટ અરજીઓના હાલના જૂથમાં તમામ અરજદારોને, સુપ્રીમ કોર્ટના અંતિમ નિર્ણય પછી નવી અરજીમાં પુનર્જીવિત કરવાની સ્વતંત્રતા સાથે સદર દાદ પાછી ખેંચવાની પરવાનગી આથી આપવામાં આવે છે.

૧૩૧. છેલ્લે, તેમાં સમાવિષ્ટ રાષ્ટ્રીય પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન નીતિ, ૨૦૦૭ નો લાભ આપવા માટે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૮ ની કલમ ૨૦-ઓ લાગુ કરવા અંગેના મુદ્દા નં. (૨) પર, એટલું કહેવું પૂરતું છે કે પ્રોજેક્ટ અસરગ્રસ્ત પક્ષકારો સુધી પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન લંબાવવાનો રાષ્ટ્રીય નીતિ, ૨૦૦૭ નો ઉદ્દેશ્ય હવે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની બીજી અનુસૂચિમાં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યો છે અને ચોક્કસ સંપાદન માટે તૈયાર કરાયેલ પુનઃસ્થાપન અને પુનર્વસન યોજનાના કિસ્સામાં, ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની ત્રીજી અનુસૂચિ પણ જોવામાં આવશે.

૧૩૨. અમે પુનરોચ્ચાર કરી શકીએ છીએ કે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ના પ્રકરણ ૪-એ હેઠળ ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ માટેના સંપાદનો માટે તારીખ ૨૮.૦૮.૨૦૧૫ ના જાહેરનામા હેઠળ અધિસૂચિત મુશ્કેલીઓ દૂર કરવા અંગેના આદેશ, ૨૦૧૫ દ્વારા લાગુ કરાયેલ ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિ, પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન એવોર્ડની તૈયારી અને તેમાં ગણતરી કરેલ નાણાકીય વળતરની ચૂકવણી માટે, જો કોઈ હોય તો, ૨૦૧૩ ના અધિનિયમના પ્રકરણ ૫ માં સમાવિષ્ટ કલમ ૩૧ થી ૩૮ ની જોગવાઈઓ લાગુ કરવી પડશે.

૧૩૩. કલમ ૩૧ હેઠળ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન એવોર્ડની ઘોષણા માટે, જોકે, કલમ ૩(એ) માં વ્યાખ્યાયિત વહીવટકર્તા (એડમિનિસ્ટ્રેટર) દ્વારા પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન યોજના તૈયાર કરવાની અને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમના પ્રકરણ ૬ માં સમાવિષ્ટ કલમ ૪૩ અને ૪૪ હેઠળ નિયુક્ત કમિશનર કે જેઓ કલમ ૨(એચ) માં વ્યાખ્યાયિત છે તેમના દ્વારા મંજૂર કરવાની જરૂરિયાત છે. એવું જણાય છે કે પ્રસ્તુત સંપાદનમાં આવી કોઈ યોજના ઘડવામાં અને અધિસૂચિત કરવામાં આવી નથી.

૧૩૪. જોકે, રાષ્ટ્રીય પુનર્વસન નીતિ ૨૦૦૭ ના લાભો માટે અહીંના અરજદારો દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજને ધ્યાને લેતાં, સામાવાળા નં. ૩ વતી દાખલ કરાયેલા તારીખ ૧૬.૧૨.૨૦૨૫ ના સોગંદનામામાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન યોજનાના ભાગરૂપે, જેમની આજીવિકા માટે

સંપાદિત જમીન પર મુખ્યત્વે નિર્ભર છે તેવા અસરગ્રસ્ત પરિવારોને અથવા જ્યાં અસરગ્રસ્ત પરિવારની સમગ્ર જમીન સંપાદિત કરવામાં આવી છે તેમને રૂ. ૫,૦૦,૦૦૦/- નું એકસાથે વળતર ચૂકવવાનો આર.બી.ઈ. નં. ૧૯૩/૨૦૧૯ દ્વારા પરિપત્રિત રેલવે બોર્ડ દ્વારા નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે.

૧૩૫. ભારત સરકારના રેલવે મંત્રાલય હેઠળના રેલવે બોર્ડનો તારીખ ૧૧.૧૧.૨૦૧૯ નો સદર પરિપત્ર, રેલવે મંત્રાલયના નિર્ણય મુજબ આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ, ૨૦૧૩ ની બીજી અનુસૂચિના ક્રમ નં. ૪ "વાર્ષિકી અથવા રોજગારની પસંદગી" ના અમલ માટેની પદ્ધતિઓ પૂરી પાડે છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે :-

“૨. આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ ૨૦૧૩ ની બીજી અનુસૂચિના ક્રમ નં. ૪ ના અમલ માટેની પદ્ધતિઓની રેલવે મંત્રાલય દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી હતી અને એવો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે કે:

(૧) ઉપરના સંદર્ભો દ્વારા જારી કરાયેલ અસરગ્રસ્ત જમીન ગુમાવનારાઓને રેલવેમાં નિમણૂકની ઓફર કરવાની રેલવે મંત્રાલયની અગાઉની નીતિ પાછી ખેંચી લેવામાં આવી છે અને ઉપરના સંદર્ભ દ્વારા આ સંદર્ભમાં જારી કરાયેલા પરિપત્રો રદ કરવામાં આવ્યા છે. (૨) અસરગ્રસ્ત પરિવારોને રૂ. ૫ લાખની એકસાથે ચૂકવણી પૂરી પાડવામાં આવશે જેઓ આજીવિકા માટે સંપાદિત જમીન પર મુખ્યત્વે નિર્ભર હતા, એટલે કે, એવા કિસ્સાઓ જ્યાં આવા સંપાદન દ્વારા તેમની આજીવિકા

પ્રભાવિત થઈ છે અથવા જ્યાં અસરગ્રસ્ત પરિવારની સમગ્ર જમીન સંપાદિત કરવામાં આવી છે.

૧૩૬. તે નીચે મુજબ ચૂકવણી માટેની પદ્ધતિ વધુ પૂરી પાડે છે :-

“૩. બીજી અનુસૂચિ હેઠળ કોઈપણ રાહત આપવા પર વિચાર કરતા પહેલાં, જોકે, જમીન સંપાદન માટેના સક્ષમ સત્તામંડળ (સી.એ.એલ.એ.) અથવા કલેક્ટરે અસંદિગ્ધપણે પ્રમાણિત કરવું જોઈએ કે અસરગ્રસ્ત પરિવાર બીજા વિસ્તારમાં વિસ્થાપિત અને સ્થળાંતરિત થયો છે અથવા તેમની સમગ્ર જમીન સંપાદિત કરવામાં આવી છે. વધુમાં, જમીનના પ્લોટની સંયુક્ત માલિકીના કિસ્સામાં, ૩. ૫ લાખની એકસાથે ચૂકવણી પ્લોટના સંયુક્ત માલિકો વચ્ચે તે જ ગુણોત્તરમાં વહેંચવામાં આવશે જે ગુણોત્તરમાં જમીનનું મૂલ્ય વહેંચવાનું છે. ૪. આ બાબત જમીન સંપાદન સાથે વ્યવહાર કરતા તમામ સંબંધિત સત્તાવાળાઓના ધ્યાને લાવવામાં આવી શકે છે અને ખાતરી કરવામાં આવી શકે છે કે રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ હેઠળ જમીન સંપાદન માટેના વળતરના તમામ નિર્ધારણો રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઈન લેન્ડ એક્રિવિઝિશન, રિહેબિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ (આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર.) એક્ટ, ૨૦૧૩ સાથે સુસંગત છે. ૫. આ નીતિ આ પત્ર જારી કર્યાની તારીખથી અમલમાં આવશે. ૬. આ બાબત નાણા મંત્રાલયની સંમતિ અને સક્ષમ સત્તામંડળની મંજૂરી સાથે જારી કરવામાં આવે છે.”

૧૩૭. પ્રસ્તુત કિસ્સામાં, એ સ્પષ્ટ છે કે પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન યોજના તૈયાર કરવા સંબંધિત ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું નથી, કારણ કે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૬ હેઠળ વહીવટકર્તા દ્વારા કોઈ યોજના ઘડવામાં આવી ન હતી, અને આમ, કલમ ૩૧ હેઠળ કોઈ એવોર્ડ કરવામાં આવ્યો નથી. જોકે, ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૨૬ થી ૩૦ સાથે વાંચતા રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ ની કલમ ૨૦-એફ હેઠળ તારીખ ૩૧.૦૭.૨૦૨૫ ના એવોર્ડ સાથે જમીન સંપાદનની કાર્યવાહી પૂર્ણ થયાના ઘણા સમય પછી ઓક્ટોબર, ૨૦૨૫ ના મહિનામાં રિટ અરજીઓનો આ સેટ દાખલ કરવામાં આવ્યો હોવાથી, પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન વળતર પેટે રેલવે બોર્ડના પરિપત્ર હેઠળ જે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે તેના સિવાય અન્ય કોઈ લાભ આપવાની અરજદારોની અરજ સ્વીકારવામાં અમે અસમર્થ છીએ.

૧૩૮. સામાવાળા રેલવે દ્વારા રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવેલા ઉપરોક્ત રેલવે બોર્ડના પરિપત્રના પ્રકાશમાં, આથી જોગવાઈ કરવામાં આવે છે કે સદર પરિપત્ર હેઠળ ચૂકવવાપાત્ર એકસાથે પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન વળતર તેમની યોગ્યતાની યોગ્ય ચકાસણી પછી અહીંના અરજદારોને ચૂકવવામાં આવશે.

૧૩૯. જોકે, ‘વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ’ સહિત રેલવેના તમામ ભવિષ્યના પ્રોજેક્ટ્સ માટે, પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન યોજનાની તૈયારી, મંજૂરી અને પ્રસિદ્ધિ માટે ૨૦૧૩ ના અધિનિયમના પ્રકરણ ૪ હેઠળની કલમ ૧૬ થી ૧૯ ની જોગવાઈઓમાં સમાવિષ્ટ પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું, અને જો જમીન માલિકો બીજી

અને ત્રીજી અનુસૂચિના લાભો માટે હકદાર જણાય તો કલમ ૩૧ હેઠળ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન એવોર્ડ પસાર કરવો, અને આવી જમીનનો કબજો લેવાના મામલામાં કલમ ૩૮ ની જોગવાઈઓનું ચુસ્તપણે પાલન કરવું સક્ષમ સત્તામંડળ / કલેક્ટર માટે ફરજિયાત રહેશે.

૧૪૦. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, અહીં ઉપર અમારા દ્વારા ઘડવામાં આવેલા ત્રણ પ્રશ્નોના જવાબો નીચે મુજબ આપવામાં આવે છે :-

(૧) પ્રશ્ન નં. (૧) નો જવાબ **નકારાત્મક** માં આપવામાં આવે છે.

(૨) પ્રશ્ન નં. (૨) નો જવાબ તારીખ ૧૧.૧૧.૨૦૧૯ ના રેલવે બોર્ડ પરિપત્રની સહાયથી ઉપર જણાવેલા અવલોકનોની હદ સુધી આપવામાં આવે છે.

(૩) પ્રશ્ન નં. (૩) સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણય પછી યોગ્ય સમયે અહીંના તમામ અરજદારો દ્વારા આગળ ધપાવવા માટે ખુલ્લો રાખવામાં આવે છે.

૧૪૧. ભવિષ્યમાં રેલવેઝ એક્ટ, ૧૯૮૯ હેઠળ "વિશેષ રેલવે પ્રોજેક્ટ્સ" માટેના સંપાદનમાં યોગ્ય સરકાર, જે કેન્દ્ર સરકાર છે, તેની સલાહથી ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૪૩ અને ૪૪ મુજબ વહીવટકર્તા અને કમિશનરની નિમણૂક કરીને ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની કલમ ૧૬ થી ૧૯ હેઠળ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન યોજના તૈયાર કરવા માટે યોગ્ય પગલાં લેવા માટે, આ ચુકાદો રાજ્યના મુખ્ય સચિવ અને અધિક મુખ્ય સચિવ, મહેસૂલ વિભાગને પરિપત્રિત કરવામાં આવે.

૧૪૨. ઉપરોક્ત સાથે, રિટ અરજીઓનો હાલનો સેટ નિકાલ કરવામાં આવે છે.
ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ નથી.

(સુનિતા અગ્રવાલ, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ)
(ડી.એન. રે, ન્યાયમૂર્તિ)

સાહિલ એસ. રેન્જર

***This judgment has been translated using an AI-assisted
translation tool.***

=====